

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

TÜRK İSLAM SANATLARI TARİHİ BİLİM DALI

MİLLET YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ

FEYZULLAH EFENDİ KOLEKSİYONU

EBRULU CİLTLERİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Şeyma AKYOL

BURSA-2023

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK İSLAM SANATLARI TARİHİ BİLİM DALI

MİLLET YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ
FEYZULLAH EFENDİ KOLEKSİYONU
EBRULU CİLTLERİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Şeyma AKYOL

Danışman:
Prof. Dr. Hicabi GÜLGEN

BURSA-2023

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Türk İslam Sanatları Tarihi Bilim Dalı'nda 701922008 numaralı'nın Şeyma Akyol'un hazırladığı " Millet Yazma Eser Kütüphanesi Feyzullah Efendi Koleksiyonu Ebrulu Ciltleri" konulu Yüksek Lisans ile ilgili tez savunma sınavı,/...../ 20.... günü -saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının (başarılı / başarısız) olduğuna (oybirliği / oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)

Prof. Dr. Hicabi GÜLGEN
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Ali İhsan AKÇAY
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Semra MERCAN
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

31/07/2023

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 10/07/2023

Tez Başlığı / Konusu: Millet Yazma Eser Kütüphanesi Feyzullah Efendi Koleksiyonu Ebrulu Ciltleri

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 64 sayfalık kısmına ilişkin, 10/07/2023 tarihinde şahsım tarafından *Turnitin* adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %15 'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı:	ŞEYMA AKYOL
Öğrenci No:	701922008
Anabilim Dalı:	İslam Tarihi ve Sanatları
Programı:	Türk İslam Sanatları Tarihi
Statüsü:	☐ Y.Lisans ☐ Doktora

Danışman
Prof. Dr. Hicabi GÜLGEN

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Millet Yazma Eser Kütüphanesi Feyzullah Efendi Koleksiyonu Ebrulu Ciltleri” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Şeyma AKYOL

Öğrenci No: 701922008

Anabilim Dalı: İslam Tarihi ve Sanatları

Programı: Türk İslam Sanatları Tarihi

Statüsü: Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Şeyma Akyol
Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : İslam Tarihi ve Sanatları
Bilim Dalı : Türk İslam Sanatları Tarihi
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Hicabi Gülgen

MİLLET YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ FEYZULLAH EFENDİ KOLEKSİYONU EBRULU CİTLERİ

İlk örneklerine yazı zeminlerinde, hat levhalarının bordürlerinde ve farklı murakkalarda rastladığımız ebru sanatı son elli yıl içinde müstakil bir sanat olarak icra edilmeye başlanmıştır. Bu gelişim ve dönüşümü ortaya çıkarmak eski ebru örneklerini incelemekle mümkündür. İstanbul Millet Yazma Eser Kütüphanesi Feyzullah Efendi Koleksiyonu'nda bu ebrulu ciltlerden oldukça fazla örnekler bulunmaktadır. Bu ebrular üzerine müstakil bir çalışma da yapılmamıştır.

Çalışmamızda öncelikle koleksiyon sahibi şeyhülislam Feyzullah Efendi'nin hayatı ele alınmış ve ardından ebru kelimesinin etimolojik kökeni, ebru sanatının tarihçesi, kullanılan malzemeler, ebru çeşitleri hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Daha sonra Feyzullah Efendi Koleksiyonu'ndaki ebrular katalog halinde incelenmiştir. Kataloglama, eser künyelerinin tespit edilmesi ve kompozisyon özelliklerinin değerlendirilmesi suretiyle iki kısımda yapılmıştır. Ortaya çıkan somut veriler ışığında Türk ebru sanatının belli bir döneminde ortaya konan özellikleri tespit edilmeye ve buradan üslupların belirlenmesine çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yazma eser, Feyzullah Efendi, ebru sanatı, ebrulu ciltler, ebru tarihi, koleksiyon, kütüphane

ABSTRACT

Name and Surname : Şeyma Akyol
University : Uludag University
Institution : Social Science Institution
Field : Islamic History and Arts
Branch : History of Turkish Islamic Arts
Degree Awarded : Master
Supervisor : Prof. Dr. Hicabi Gülgen

MİLLET MANUSCRIPT LIBRARY FEYZULLAH EFENDİ COLLECTION MARBLING BINDINGS

Marbling, which is seen in the historical scene on writing floors, on the borders of calligraphy plates and in different murakkas, has started to be performed as an independent art in the last fifty years. It is possible to reveal this development and transformation by examining the old examples of marbling. There are many examples of these marbling bindings in the Feyzullah Efendi Collection of the Istanbul Millet Manuscript Library. No independent study has been carried out on these marblings.

In our study, first of all, the life of the collection owner, sheikh al-islam Feyzullah Efendi, was discussed and then the etymological origin of the word ebru, the history of the art of marbling, the materials used, and the types of marbling were given. Afterwards, the marblings in the Feyzullah Efendi Collection were examined in catalog. Cataloging was done in two parts by determining the identifiers and evaluating the composition properties. In the light of the concrete data that emerged, it was tried to determine the features of Turkish marbling art in a certain period and to determine the styles from there.

Keywords: Manuscript, Feyzullah Efendi, marbling paper art, marbling bindings, history of marbling, collection

ÖNSÖZ

Ebrulu kağıtlar, Türk İslam sanatlarının vazgeçilmez bir parçasıdır. Hat sanatında zemin ve bordürlerde, cilt sanatında eserlerin iç ve dış kapakları ile mıkılelerinde bir süsleme ögesi olarak kullanılmaktadır. Ebrunun kullanıldığı bu eserlerin günümüze ulaşmasını sağlayan kurumların başında ise yazma eser kütüphaneleri gelmektedir.

17. yüzyılda yaşamış şeyhülislam Feyzullah Efendi'nin vakfettiği eserlerin muhafaza edildiği Millet Yazma Eser Kütüphanesi barındırdığı ilmî ve sanatsal değerden dolayı araştırılmaya değerdir.

Tez kapsamında, koleksiyonunu incelediğimiz Feyzullah Efendi'nin hayatı ve günümüzde Millet Yazma Eser Kütüphanesi olarak kullanılan Feyziyye Medresesi hakkında bilgi verilmiş ve kısaca ebru sanatına değinilmiştir. Koleksiyonda bulunan ebrulu ciltlerin ebruları teknik, renk, ebru çeşidi, üslup ve ebru tarihi açısından incelenmiş ve değerlendirmesi yapılmıştır. Ebru tarihi için istifadeli bir çalışma olması temennimizdir.

Çalışmalarım süresince anlayışını ve yardımlarını esirgemeyen, fikirleriyle yön veren ve yolumu açan kıymetli hocam Prof. Dr. Hicabi GÜLGEN'e, lisans yıllarımdan itibaren bir abla gibi her daim yanımda olup beni destekleyen ve ilerlemem için beni cesaretlendiren, ilmi birikiminden faydalandığım kıymetli hocam Öğr. Gör. Münevver GÜREVİN'e, sağladıkları imkanlardan dolayı Millet Yazma Eser Kütüphanesi Müdürü Melek GENÇBOYACI'ya ve güler yüzlü çalışanlarına, özellikle tezimin yazım sürecinin bütün aşamalarında hep yanımda olup yorgunluğuma ortak olan fedakâr ahiretlik arkadaşım Çağlanur İYİBİL'e, her zaman beni destekleyen ve bana güven duygusunu yaşatan, benim için her türlü fedakârlığı yapan, teşviklerini sürekli hissettiğim biricik aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Şeyma AKYOL

Bursa 2023

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU	iii
YEMİN METNİ	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1
A. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ.....	1
B. ARAŞTIRMADA KULLANILAN METOD VE YÖNTEM	1
C. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI.....	3
D. FEYZULLAH EFENDİ VE FEYZİYE MEDRESESİ.....	6
1. Feyzullah Efendi'nin Hayatı	6
2. Feyzullah Efendi'nin Eserleri	11
3. Feyziye Medresesi (Millet Yazma Eser Kütüphanesi).....	12
E. EBRU SANATI.....	18
1. Tarihi	19
2. Kullanılan Malzemeler	20
3. Ebru Çeşitleri	22
3.1. Battal Ebrular	22
3.2. Hatip Ebruları.....	24
3.3. Çiçekli Ebrular	24
3.4. Akkâse Ebrular.....	24
3.5. Kumlu ve Kırçılı Ebrular	24
3.6. Koltuk Ebrusu	25
 BİRİNCİ BÖLÜM	
BATTAL ve BATTAL TEMELLİ EBRULAR KATALOGU	26

İKİNCİ BÖLÜM

HATİP ve ÇİÇEKLİ EBRULAR KATALOGU	134
DEĞERLENDİRME	167
SONUÇ	172
KAYNAKÇA	174

KISALTMALAR

bkz.	Bakınız
C.	Cilt
H.	Hicri
M.	Milâdi
mm	Milimetre
cm	Santimetre
m	Metre
ed.	Editör
hızl.	Hazırlayan
kat.	Katalog
no.	Numara
S.	Sayı
s.	Sayfa
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
U.Ü.	Uludağ Üniversitesi
vd.	Ve diğerleri
vb.	Ve benzeri
yy.	Yüzyıl
FEK.	Feyzullah Efendi Koleksiyonu

GİRİŞ

A. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ

Yazma eser kütüphaneleri, Türk-İslam Tarihi'nin kültürel ve sanatsal mirasının korunduğu önemli kurumlardır. Kitap sanatlarının tarihi ve gelişimi hakkındaki bilgiler bu kurumlarda yapılan araştırmalar sonucunda elde edilmektedir.

Bu çalışmada İstanbul Fatih'te bulunan Millet Yazma Eser Kütüphanesi Feyzullah Efendi Koleksiyonu'ndaki yazma eserlerin ebrulu ciltlerinin incelenmesi hedeflenmektedir. Bu incelemenin amaçları; günümüzde kullanım sıklığını yitirmiş ebru tekniği ve çeşitlerini, dönemin boya rengi tercihlerini ortaya çıkarmak, ebrulu kâğıt üzerlerine kayıt düşülmüş tarih veya imzadan yola çıkmak suretiyle dönem tespiti yaparak ebru tarihine ışık tutmaktır.

Millet Yazma Eser Kütüphanesi Feyzullah Efendi Koleksiyonu'nda bulunan ebrular renk, çeşit, teknik, malzeme, üslup özellikleri bakımından ebru sanatının tarihine ışık tutacak mahiyettedir. Yapılan literatür taraması sonucunda Feyzullah Efendi koleksiyonundaki ebruların daha önce hiç çalışılmadığı tespit edilmiştir. Bu itibarla Ebru tarihi hakkında yeni veriler ortaya koymak amacıyla daha önce çalışılmamış olan bu koleksiyonun ebrularının çalışılması büyük önem arz etmektedir.

B. ARAŞTIRMADA KULLANILAN METOD VE YÖNTEM

Tezin muhtevasını belirleyebilmek için öncelikle gerekli izinler alınıp Millet Yazma Eser Kütüphanesi'nde yer alan Feyzullah Efendi Koleksiyonu'na ait 2188 eserin tamamı taranmış görsellerine erişim sağlanmıştır. Koleksiyona ait bütün eserlerin görsel içerikleri incelenip 713 adet ebru ciltli eser belirlenmiştir. Bu ebruların 16 tanesinin üzerinde yazı bulunmaktadır. Yazılar tarafımızca okunmuş, okunamayan kısımlar için yardım alınarak

metinler çözümlenmiştir. Sanat tarihi açısından kaynak niteliği taşıyanlar çalışmamızda incelenip, değerlendirilmiştir.

Tespit edilen 713 ebru ciltli eserlerin arasından fazlasıyla yıpranmış ve renkleri solduğu için analiz yapılamayacak seviyede olanların tahlili yapılamadığından bu eserler tez çalışması kapsamına dâhil edilmemiştir.

İncelenmesine karar verdiğimiz eserlerin katalog bilgileri için, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı yazma eser portalı 'yazmalar.gov.tr' internet sitesinden ve kütüphanenin dijital evraklarından faydalanılmıştır. Dijital kayıtların yetersiz kaldığı durumlarda eserler bizzat somut olarak incelenmiş eserlerin müellifleri, müstensihleri, tarihleri, konuları, dilleri, vakıf kayıt bilgileri için ciltlerinde ve iç kısımda bulunan Osmanlı Türkçesi, Arapça, Farsça olan yazılar okunarak kayıt altına alınmıştır.

İkinci aşamada literatür taraması/analizi yapılmıştır. Feyzullah Efendi, koleksiyon değerlendirmeleri ve ebrulu ciltler ile ilgili çalışmalar incelenmiştir. Bunun için İstanbul'daki ve Bursa'daki araştırma kütüphaneleri, yazma eser kütüphaneleri ve erişime açık tez ve makalelerden yararlanılmıştır.

Araştırmamıza konu olan koleksiyon sahibi Feyzullah Efendi'nin hayatı, vakıf eserleri, koleksiyonun istifadeye sunulduğu ve bânîsi olduğu Millet Yazma Eser Kütüphanesi hakkındaki bilgilere giriş kısmında yer verilmiştir. Bu bölümde daha ziyade Feyzullah Efendi'nin sanata bakış açısı nedir? Sanat tarihi açısından nasıl bir miras bırakmıştır? gibi sorulara cevap aranmıştır. Zira çalışmanın gayesi de Feyzullah Efendi'nin Koleksiyonu'ndaki ebruların incelenmesidir. Bununla birlikte araştırmacılara kolaylık sağlamak amacıyla ebru sanatının tarihi, kullanılan malzemeler ve ebru çeşitleri hakkındaki genel bilgiler de giriş kısmında kısaca anlatılmıştır.

Tez çalışmamız, iki bölümden oluşmaktadır. Bölümler ebru çeşitleri gözetilerek iki katalog halinde hazırlanmıştır. Bu bölümlerde yazma eserlerin demirbaş numarası, müellif, müstensih, konu, dil, telif ve istinsah tarihi, yazı türü ve ebrulu kâğıtların sanatsal özellikleri üzerinde çalışılmıştır. Birinci bölümde, battal ve battal temelli ebrular incelenmiştir. Ebru sanatının ilk dönemlerinden günümüze kadar gelişim göstererek varlığını sürdüren battal ebrusunda boyalar fırça yardımı ile su yüzeyine atılmakta ve genellikle de oluşan desenlere müdahale edilmemektedir. Battal ebrusu üzerine biz yardımı ile gelgit, şal, bülbül yuvası; tarak yardımıyla da taraklı ebru çeşitleri yapılmaktadır. Bu ebrularda temelde battal ebru yapımıyla başlangıç gösterdiği için bu bölümde ele alınmıştır.

İkinci bölümde hatip ve çiçekli ebrular incelenmiştir. Battal ebrusu üzerine biz yardımı ile boya damlatılıp yine biz yardımı ile hatip ya da çiçek çeşitleri yapılmaktadır. Ebru ustalarının teknik bakımdan geliştirmesiyle daha ileri tarihlerde ortaya çıkan, batılı sanat anlayışının da etkisiyle gelişim gösteren bu ebru türleri ikinci bölüm kataloğumuzu oluşturmuştur.

Son olarak kataloglarda incelemesini yaptığımız ebrulu ciltlerin bölümler halinde değerlendirmesi hazırlanmış ve bu değerlendirmeler tezimizin çıktısı olarak sonuç kısmında sunulmuştur.

C. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI

Tezin ana kaynağını Millet Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan Feyzullah Efendi Koleksiyonu'ndaki eserler oluşturmaktadır. Koleksiyonda bulunan yazma eserlerin tamamı incelenmiştir. Bununla beraber çalışmamızın katalog kısmı için birçok çalışmadan istifade edilmiştir. Bu bağlamda kitap sanatları ve gelenekli sanatlar alanında çalışma yapmış üstatların eserleri incelenmiş, yol ve yöntemleri örnek alınmıştır.

Bu konuda kaynak açısında ilk olarak Uğur Derman'ın Ebru sanatıyla ilgili bilinen ilk kaynak olan Tertib-i Risale-i Ebri'nin latinizasyonunun da bulunduğu Türk Sanatında

Ebrû isimli kitabını zikretmek mümkündür. Bu kitabı tanıttığı ve ebru tarihi hakkında önemli bilgiler verdiği için *‘Türk Sanatında Ebru’* isimli kitabı tezimiz açısından oldukça önemlidir.

Uğur Derman’ın kaleme aldığı bir diğer eser olan *“İstanbul’da Ebru Sanatı”* adlı makale ebruda kullanılan temel malzemeleri tanıtmaya bakımından araştırmamıza kaynaklık etmektedir.

Hicabi Gülgen’e ait *“Türk Tarihinde Ustalar ve Üslup Değişimi”* isimli makale ebru tarihinde geleneğin ve yeniliğin anlaşılması noktasında oldukça önemli bir eserdir. Ebru sanatının yüzyıllar içindeki sanat anlayışından nasıl etkilendiğini örnekleriyle ortaya koyan bu makale, çalışmamızdaki ebru örneklerini yorumlamamız açısından yardımcı olmuştur.

Hikmet Barutçugil’in düzenlemesini yaptığı *“Türklerin Ebru Sanatı”* adlı eser ebrucuları tanıttığı için önemli bir kaynaktır. Ebru ustaları bölümünde bu kaynaktan istifade edilmiştir.

Ahmet Saim Arıtan beyefendinin kaleme almış olduğu *“Türk Ebru Sanatı ve Bugünkü Durumu”* makalesinde ebru sanatının kökeni incelenmiştir. Makale ebrunun tarihçesini çalıştığımız bölümde başvurduğumuz önemli bir kaynak olmuştur.

İhsan Ovalıoğlu’nun *“Arşivin Rengi”* isimli Osmanlı belgelerindeki ebru ve etiketleri incelediği eseri ebru sanatını çalıştığımız giriş kısmında istifade ettiğimiz kaynaklardan olmuştur.

Nedim Sönmez’in *“Ebru”* ve *“Ebru’da Bir İstanbul Yorumu”* isimli eserleri ebru sanatı alanında detaylı çalışmanın yapıldığı çıkarımlarıyla önem arzeden bir kaynak olmuştur.

Meltem Cansever’in *“Ebru Sanatı”* isimli makalesinde erken tarihli ebru örneklerini incelemesi bakımından kaynaklık etmektedir.

Turan M. Türkmenoğlu'nun "*Sudaki Nakış Ebru*" isimli eserinde ebru sanatının malzemeleri, tanımı, tarihçesi gibi bilgilerin yanında detaylı bibliyografya sunması bakımından istifade ettiğimiz bir eser olmuştur.

Ahmet Çoktan'ın "*Türk Ebru Sanatı*" adlı eseri teknik ayrıntılarıyla ebru yapımını anlatması bakımından ebru bölümünde yine faydalandığım eserlerden olmuştur.

Ahmet Türek ve F. Çetin Derin'in kaleme aldığı "*Feyzullah Efendi'nin Kendi Kaleminden Hal Tercümesi*" isimli makale Feyzullah Efendi'nin hayatı hakkında bilgi edindiğimiz bir çalışma olmuştur.

D. FEYZULLAH EFENDİ VE FEYZİYE MEDRESESİ

1. Feyzullah Efendi'nin Hayatı

Nesebi ve Doğduğu Ortam

Asıl adı Mehmed olan Feyzullah Efendi Erzurum'da 1639 yılında doğmuştur. Erzurum müftüsü Şeyh Mehmed Efendi ile Şerife Hatun'un oğludur.¹ Feyzullah Efendi'nin soyu Hz. Peygamber'e kadar ulaşmakta² ve emirler soyundan geldiği bilinmektedir.³ Feyzullah Efendi, bizzat kendi yazdığı risalede⁴ nesebi hakkında atası Şeyh Sultan Ahmed b. Şeyh Cüneyd'in aktarımına göre Şems-i Tebrîzî (öl. 645/1247)'nin soyundan geldiğini kaydetmiştir.⁵ Risalede aktarıldığına göre atası Halvetî şeyhi olan Şeyh Sultan Ahmed, Karabağ'da yaşamış, soyu da burada Feyzullah Efendi'nin amcası Şeyh Mustafa'ya kadar emniyet içerisinde yaşamaya devam etmiştir. Rafiziler; Azerbaycan ve Karabağ'ı zapt ettiğinde, bölge halkına şiddetli eziyetlerde bulunup, Feyzullah Efendi'nin mensup olduğu aileden de pek çok kişi katledilince amcası Şeyh Mustafa akraba ve müritleriyle beraber Karabağ'dan Erzurum'a göç etmiştir.⁶

Şeyh Mustafa kardeşi Seyyid Mehmed Efendi'yle birlikte dönemin padişahı IV. Murad'ın huzuruna çıkmış, sultan onlara izzet-i ikramda bulunmuş, kendilerine vazife tayin etmiş ve ziraat yapabilmeleri için de Erzincan'da büyük bir çiftlik tahsis etmiştir. 1667 Aralık ayı sonlarında Şeyh Mustafa vefat edince postnişe kardeşi ve Feyzullah Efendi'nin de babası olan Mehmed Efendi gelmiştir. Bir süre sonra da Erzurum müftülüğü makamı Şeyh Mehmed Efendi'ye verilmiştir. Şeyh Mehmed Efendi 1693 yılında Erzurum'da vefat etmiştir. Kaynaklarda vefat ettiği sıralarda beş oğlu ve üç kızı olduğu ve Feyzullah Efendi'nin bu çocuklar arasında ikinci çocuk olduğu zikredilmiştir.⁷

¹ Mehmet Serhan Tahşi, "Feyzullah Efendi, Seyyid", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12/527-528.

² İsmail Katgı, *Osmanlı Devleti'nde Öldürülen Şeyhülislamlar*, (Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011), 231.

³ Dimitri Kantemir, *Osmanlı İmparatorluğunun Yükseliş ve Çöküş Tarihi 3* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1980), 493.

⁴ Bahsedilen risale İbnü'l-Emin Mahmûd Kemâl İnâl'ın İstanbul Üniversitesi'ne vakfettiği kitapları arasında 166 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Demirbaş defterinde bu risaleye "*Şeyhülislam Feyzullah Efendi Silsilesi'nin Tercümesi*" adı verilmiştir.

⁵ Fahri Ç. Derin, "Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'nin Nesebi Hakkında Bir Risale", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 10/14 (Eylül 1959), 97.

⁶ Derin, "Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'nin Nesebi Hakkında Bir Risale", 99-100.

⁷ Derin, "Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'nin Nesebi Hakkında Bir Risale", 99-100.

Eğitim Hayatı

Feyzullah Efendi ilk eğitimini ve Halvetilik dersini babasından almıştır. Akabinde sıhriyet yoluyla akrabalarından Molla Seyyid Abdülmü'min'den Kur'an, Arapça, Farsça, manzum ve mensur dil eserleri ve birkaç şiir divanı okumuş, Fıkıh ve Fıkıh usulü dersleri almıştır. Araştırmacıların dayanağı ve rehberi diye övgüler sunduğu dayısı İsmâil Efendi'den⁸ Arapça dil bilgisi ve fenni ilimler dersleri almıştır.⁹ Henüz genç yaşlarındayken hat dersini de Ömer Efendi (öl. 1104/1693)'den aldığı zikredilmiştir. Yıldız Kütüphanesi'nde "Fetâvâ-yı Şerîfe ve Hatt-ı Destleri Numûneleri" adında bir eseri olduğu bilinmektedir.¹⁰ Ayrıca kendisinden birçok övgüyle bahsettiği Erzurum bölgesinde meşhur olan ilim insanı Şeyh Mehmed Vâni Efendi'nin ilim halkalarına iştirak etmiştir. Vâni Efendi'den hatrı sayılır miktarda haşiye talim etmiş, mantık, hendese, heyet, hikmet, kelim, tefsir, hadis gibi dini ve alet ilimleri öğrenmiştir.¹¹ Şeyh Abdullah el-Mağribî'nin oğlu Şeyh Mehmed Tahir'den de Kütüb-i Sitte bulunmak üzere birçok hadis kitabının tedrisini almıştır.¹²

24 Mayıs 1664 tarihinde Mehmet Vani Bey, kızı ile evlendirme isteği üzerine Feyzullah Efendi'yi İstanbul'a çağırmıştır fakat 3 Haziran 1664'te Sultan Mustafa'nın doğum müjdesi gelince Sultan Mehmed ve Vâni Efendi Edirne'ye geçmiştir. Yoldayken bu haberi alan Feyzullah Efendi de padişahın ve Vâni Efendi'nin bulunduğu Edirne'ye o yılın Zilhicce ayının 9'unda (4 Temmuz 1664)'te varmıştır. Zilhicce ayının içerisinde Vâni Efendi'nin kızı Ayşe ile izdivacı da gerçekleştirilmiştir.¹³ Vâni Efendi evlilikten

⁸ Bir rivayete göre İsmail Efendi'nin Feyzullah Efendi'nin dayısının oğlu olduğu söylenmiştir. bk. Tahşi, "Feyzullah Efendi, Seyyid", 12/527.

⁹ Ahmet Türek, F. Çetin Derin, "Feyzullah Efendi'nin Kendi Kaleminden Hal Tercümesi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 0/23 (Mart 1969), 206.

¹⁰ Ayşe Kürkçü, "Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Koleksiyonu 2843 Numarada Kayıtlı Mecmuatü Kasa'id Fi Medhi Şeyhülislam Feyzullah Efendi Transkripsiyonlu Metin- İnceleme" (Giresun: Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.), 18.

¹¹ Ömer Kara, M. Sâdi Çögenli, "Şeyhülislam Feyzullah Efendi: Hayatı ve Eserleri", *Erzurumlu Şeyhülislam Seyyid Feyzullah Efendi Sempozyumu*, (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınevi, 2015), 50.

¹² Türek, Derin, "Feyzullah Efendi'nin Kendi Kaleminden Hal Tercümesi", 207.

¹³ Türek, Derin, "Feyzullah Efendi'nin Kendi Kaleminden Hal Tercümesi", 213.

sonra Feyzullah Efendi'yi daha da kendisine yakınlaştırmış ders almasının yanı sıra ders vermesini de istemiştir.¹⁴

Feyzullah Efendi Edirne'ye gelişinden 3 yıl sonra dönemin müftüsü Minkârîzâde Yahya Efendi'nin önerisi üzerine 40 akçe medresesine tezkiresi ile müderris göreviyle tayin edilmek istenmiştir. Lakin kayınpederinin araya girmesi üzerine görevi reddetmiştir. Çünkü Vani Efendi kadılıkla sonuçlanacak rüsum yolunu ona uygun bulmamıştı.¹⁵

Feyzullah Efendi bu yaşananlardan sonra kendisinde kutsal toprakları ziyaret etme arzusunun uyandığından bahsetmiş ve Şam'da hacı kâfilesine katılarak hac menasikini yerine getirmiştir (1668). İstanbul'a döndüğünde sultanla birlikte seyahat eden Vani Efendi'yle ailesinin Yunanistan'ın Larissa şehrinde olduğunu öğrenmiştir. Vani Efendi'nin çağırması üzerine de Larissa'ya gitmiştir. Eşi Ayşe Larissa'daki ikametleri esnasında vefat etmiş, ondan olan iki oğlu Ubeydullah ve Mehmed ise o hacda iken küçük yaşlarında vefat etmiştir. Ayşe hanımın mezarının Larissa'da olduğunu Feyzullah Efendi not düşmüştür. Eşini ve çocuklarını kaybeden Feyzullah Efendi'yi kayınpederi Vâni Efendi diğer kızı Meryem ile evlendirmiştir. Bu evlilik Larissa seyahatinden dönüşte Selanik'te gerçekleşmiştir.

Padişahın emri ile Vâni Efendi'nin verdiği Beydavi tefsiri ve haşiyelerini okuma derslerine katılmıştır. Daha sonra 3 Ekim 1669'da padişah Eğriboz'a hareketinde Feyzullah Efendi'yi de yanına alarak (bu süreçte çıktığı savaşlar dahil her yere padişahla beraber gitmiş ve şehzadelerin tedrisine devam eder)¹⁶ her gece huzurunda ders vermesini emretmiştir. Padişah İstanbul'da bir medreseyi onun emrine vermek istediye de etrafındakiler de Vâni Efendi'nin buna razı olmayacağını ileri sürdüler padişah da ona İstanbul'daki Yahudilerin cizyesinden 120 Osmanlı altınını uygun görmüştür. Feyzullah Efendi yapılan ihsanlar haricinde gelirinin padişahın önceki beraatıyla tahsis edilen 70 Osmanlı altınıyla birlikte 190 Osmanlı altınına çıktığını dile getirmektedir.

¹⁴ Tahşi, "Feyzullah Efendi, Seyyid", 12/527.

¹⁵ Türek, Derin, "Feyzullah Efendi'nin Kendi Kaleminden Hal Tercümesi", 214.

¹⁶ Süleyman Kaya, *Fetava-yı Feyziye Şeyhülislam Feyzullah Efendi*, İstanbul: Klasik Yay., 2009, s. IX.

Vânî Efendi'ye hünkâr vâizi pâyesi verilince, Vânî Efendi IV. Mehmed'in oğlu Mustafa'ya hocalık görevini 1669 yılında damadı Seyyid Feyzullah Efendi'ye devretmiştir.¹⁷ Başka bir kaynağa göre ise; 15 Ocak 1671 tarihinde 2. Mustafa'nın hocası Emir Çelebi vefat edince yerine Feyzullah Efendi tayin edilmiştir.¹⁸ Feyzullah Efendi Şehzade Mustafa'ya yirmi üç yaşına kadar özel hocalık yapan IV. Mehmed'in av sevdası ve Valide Sultan Rabia Gülnûş'un haremdeki ve saraydaki işlerle fazlaca meşgul olması, şehzadenin kararları üzerinde etkili olmasına neden olmuştur.¹⁹

Kaynaklarda padişah hocalığı ve şeyhülislamlık görevlerini birleştirdiği için, bazı kaynaklarda da iki defa şeyhülislamlık makamına yükseldiği için²⁰, iki şehzadeye muallim tayin edildiği için²¹ 'camiü'r riyaseteyn' ünvanıyla anıldığı aktarılmıştır.

Şehzade hocalığının yanında padişahın mülazemet paye etmesi üzerine sırasıyla Mayıs-Haziran 1670'te Haydarpaşa Medresesi'ne, altı ay sonra Aralık- Ocak 1671'de Üsküdar Mihrimah Sultan Medresesi'ne, Nisan-Mayıs 1671'de Sahn-ı Semân'a ve Mayıs 1673'te Ayasofya medreselerinde müderris olarak tayin edildiği kaydedilmiştir. Ekim-Kasım 1673'te İstanbul kadılığı payesiyle Süleymaniye Dar'ul Hadis'ine müderris olmuştur.²²

1674 yılında İstanbul kadılığı rütbesiyle Sultan Ahmed Medresesi'ne görevlendirilmiştir.²³ 1675'te ise Anadolu Kazaskerliği payesiyle Sultan Ahmed Medresesi'ne görevlendirilmiştir. 1678 yılında da Mustafa'nın küçük kardeşine hocalık yapmaya başlar ve Rumeli kazaskerliği rütbesine yükseltilerek Sultan Ahmed Medresesi'ndeki görevine devam etmiştir.²⁴ 1678 yılında ise Rumeli kazaskerliği

¹⁷ Erdoğan Pazarbaşı, 'Mehmet Efendi, Vani', *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Ankara, 2003, C. 28, s. 458-459. Tahşi, "Feyzullah Efendi, Seyyid", 12/527.

¹⁸ Türek, Derin, 'Feyzullah Efendi'nin Kendi Kaleminden Hal Tercümesi', 217.

¹⁹ Selim Karahasanoğlu, 'Yanlış Zamanda Yanlış Adam: Feyzullah Efendi' *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 3/5, 2005, 844.

²⁰ Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellfleri*, Ankara 2000, 1, 394.

²¹ Mesut Okumuş,, "Erzunımlu Şeyhulislam Feyzullah Efendi ve Osmanlı flim Hayatındaki Yeri: *Türk-Islam Düşüncesi Tarihinde Erzurum Sempozyumu*, Atatürk Üniversitesi ilahiyat Fakültesi, Erzurum, 2007, 1/348-9.

²² Türek, Derin, 'Feyzullah Efendi'nin Kendi Kaleminden Hal Tercümesi', 217.

²³ Tahşi, "Feyzullah Efendi, Seyyid", 12/527.

²⁴ Karahasanoğlu, 'Yanlış Zamanda Yanlış Adam: Feyzullah Efendi', 2005, 844.

derecesiyle Şehzade Ahmed'in hocalığına getirilmiştir. 1674'te İstanbul kadılığı payesiyle Süleymaniye Dâru'l-hadisi, 1675'te Anadolu kazaskerliği payesiyle Sultan Ahmet medresesi uhdesine, 1679'da Şehzade Ahmet için de hoca tayin edilmiştir. Bu hizmeti dolayısıyla kendisine Rumeli kazaskerliği payesi verilmiştir. Bu süreçte çıktığı savaşlarda dahil her yere padişahla beraber gider ve şehzadelerin tedrisine devam ettiği bilinmektedir..

Tahşi'ye göre; 1686 yılında yaşanan bir hadise sebebiyle, IV. Mehmed iki oğlunun da hocalığını bırakmasını emretmiştir. Bu hadisenin padişaha ait olan has bahçede Feyzullah Efendi'ye ait atın otlatılması olarak kaynaklarda geçmektedir. Bu görevinden ihraç edildiyse kısa bir süre sonra suçunun olmadığı ortaya çıkınca görevine geri dönmüştür. İtibarını geri kazandırmak için Eyüp bölgesinin geliri kendisine verilmiştir. 7 Kasım 1686 tarihinde padişah tarafından seyyid de olması hasebiyle nakibüleşraflık görevi verilmiştir.²⁵ Tarihler 14 Şubat 1688'i gösterdiğinde ise II. Süleyman tahta çıkmış ve hemen ardından da hocası Feyzullah Efendiyi şeyhülislâmlık görevine istemiştir.²⁶ Böylece Feyzullah Efendi ikinci kez bu makamı elde etmiş olur.

Okumuş'a göre ise; Feyzullah Efendi'nin 1668 yılındaki ilk şeyhülislâmlığı sırasında Yeniçeri Ayaklanması meydana geldi. Dönemin Sadrazamı Nişancı İsmail Paşa'nın emirlerine itaat etmeyip Ağakapısı'na gittiği için daha göreve başlayalı 17 gün olan Feyzullah Efendi görevinden alınıp memleketi Erzurum'a gönderildi.²⁷

Feyzullah Efendi yedi yıllık Erzurum sürgününde ilmi çalışmalarına devam etti. Şehzade Mustafa'nın tahta çıkışının (1695) ardından onun daveti üzerine Edirne'ye gelip ikinci defa şeyhülislâmlığa tayin edildi (11 Şevval 1106/25 Mayıs 1695) ve bu makamda aralıksız sekiz yıldan fazla kaldı. Feyzullah Efendi'nin II. Mustafa üzerinde büyük nüfuzu vardı. Bundan faydalanarak devlet işlerine müdahale etmeye, oğullarını ve akrabalarını

²⁵ Mehmet İpşirli, “Feyzullah Efendi'nin Biyografisine Dair S.F. Meservey'in Çalışması Üzerine Bazı Değerlendirmeler”, *Erzurumlu Şeyhülislam Seyyid Feyzullah Efendi Sempozyumu*, (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınevi, 2015), 145.

²⁶ Tahşi, “Feyzullah Efendi, Seyyid”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995) 12/527-528.

²⁷ Osman Okumuş, “Osmanlı Tarihinde Katledilen Şeyhülislamlar”, *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 5/1, 2013.

henüz küçük yaşlarda iken yüksek mevkilere getirmeye başladı. Hatta Osmanlı tarihinde ilk defa olmak üzere oğlu Fethullah Efendi'nin kendinden sonra şeyhülislâm olması hususunda padişah'tan bir ferman bile aldı. Bu uygunsuz icraatları ve giderek nüfuzunu daha da arttırıp tayinlere, azillere müdahalesi giderek içten içe büyük bir tepkinin oluşmasına yol açtı. Bozuk siyasî ve iktisadî durumun da etkisiyle ulemâ, asker ve nihayet İstanbul yerine Edirne'nin pâyitaht yapılacağı söylentileriyle tahrik edilen İstanbul halkı ayaklandı. İstanbul'da patlak veren asker-sivil ayaklanması (Edirne Olayı) sırasında önce azledildi (27 Temmuz 1703) ardından ayaklanmacılar tarafından öldürüldü (3 Eylül 1703).²⁸ Tunca Nehri'ne atılan cenazesi Abdülkerim Efendi Mektebi avlusuna defnedilmiştir.²⁹

2. Feyzullah Efendi'nin Eserleri

1. Fetâvâ-yı Feyziyye: Feyzullah Efendi'nin Hicri 1266 yılında fetvalarının bir araya getirilmesiyle oluşan kitaptır. Günlük hayatla ve ibadetle ilgili o dönemin dini hayatını yansıtan bir eserdir.

2. Nesâyihu'l-mülûk: Feyzullah Efendi'nin siyaset ahlakından bahsettiği eseridir. Eser Millet Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

3. Kitâbü'l-Ezkâr: sahih sünnetlerden hazırladığı ezkâr ve evradı içeren; kendi belirlediği bir sistematikle kalem aldığı bir dua/zikir risalesidir.³⁰ Eserin orijinali İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

4. Mecmûa-i Hikâyât: üç makaleden oluşan bir mecmuadır. İstanbul Üniversitesi'nin Nadir Eserler Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

²⁸ Serhat Başar, *Osmanlı Şeyhülislamı*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Kültür A.Ş., Kültür- Medeniyet Serisi-37, 248-249.

²⁹ 1703'teki Yeniçeri- Sipahi patirtısında feci şekilde katledilerek öldürülen Feyzullah Efendi'nin naaşı, Tunca nehrine atılmış ve buradan alınarak Abdülkerim Efendi Mektebi avlusuna defnedilmiştir. Mehmet Mermi Haskan, yazısız bir şahidesinin olduğunu kaydetmiştir. Bkz. Eyüp Sultan Tarihi, 363.

³⁰ Muammer Cengiz, "Feyzullah Efendi'nin Kitâbü'l-Ezkar bi'l-Aşîyyi ve'l-İbkar'ı", *Erzurumlu Şeyhülislam Seyyid Feyzullah Efendi Sempozyumu*, (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınevi, 2015), 299.

5. Letâifnâme/ Mecmû'a-i Hikâyât: Feyzullah Efendi'nin II. Mustafa'ya hocalık yaptığı zamanlarda padişahın isteği üzerine dersi eğlenceli hale getirmek için anlattığı latifelerinden ve nüktelerden derlediği eserdir. Letaifname geleneğinde genelde tefsir, tarih bilgileri de verilirken Feyzullah Efendi'nin letaifnamesi sadece latifelerden oluşmaktadır.³¹ Eser (Beyazıt Devlet Kütüphanesi nr.5619 vr 85; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY, NR. 1631; Nadir Eserler Kütüphanesi, Arşiv No: 894. 35-1)'de bulunmaktadır.³²

6. Riyâzü'r-rahme: ahlak üzerine yazılmış bu eser Beyazıt Devlet Kütüphanesi Veliyyüddin Efendi Koleksiyonu'nda bulunmaktadır.

7. Hâşiye 'alâ Envâri't-tenzîl: günümüze ulaşan 2 nüshası tespit edilmiştir. (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, AY, nr. 2120, 83vr; Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi, No: 50389. Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi Arşiv No: 19 Hk 142.)³³

3. Feyziye Medresesi (Millet Yazma Eser Kütüphanesi)

İstanbul Fatih'te İskenderpaşa mahallesi, Feyzullah Efendi sokağında bulunan günümüzde 'Millet Yazma Eser Kütüphanesi' olarak faaliyet gösteren medresedir. Medrese kapısının üzerinde bulunan Neylî'ye ait Arapça kitabesinde 1112 (1700)'de tamamlandığını göstermektedir.³⁴

Kaynaklarda 1792 yılında yapılan bir sayımda 'Feyziye Medresesi' adıyla bir medrese bulunmaktadır. Bu, Feyzullah Efendi'nin yaptırdığı Dâr'ul Hadis olmalıdır. O esnada medresede bulunan öğrenci sayısı da 15'tir.³⁵ Depremlerden ve yangınlardan büyük hasar gören medrese 20. yüzyıl başlarında harap bir vaziyette olduğu için yıkılıp yerine park

³¹ Mehmet Arkın, *Feyzullah Efendi'nin "Letaifnâme'si" (Metin-Dil İncelemesi-Sözlük)*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 18.

³² Ayşe Kürkçü, "*Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Koleksiyonu 2843 Numarada Kayıtlı Mecmuatü Kasaid Fi Medhi Şeyhülislam Feyzullah Efendi Transkripsiyonlu Metin- İnceleme*" (Giresun: Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.), 19.

³³ Ayşe Kürkçü, "*Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Koleksiyonu 2843 Numarada Kayıtlı Mecmuatü Kasaid Fi Medhi Şeyhülislam Feyzullah Efendi Transkripsiyonlu Metin- İnceleme*" (Giresun: Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.), 18.

³⁴ Mübahat S. Kütükoğlu, *XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2000), 264-265.

³⁵ Kepeci, nr. 6589/1, 10.

yapılması düşünülmüş, ancak İstanbul Muhipleri Cemiyeti'nin ve Evkaf Nâzırı Şeyhülislâm Mustafa Hayri Efendi'nin gayretleriyle 1916 yılında yok olmaktan kurtarılıp tamir ettirilmiştir. Ardından da Feyzullah Efendi'nin vakfettiği 2189 yazma esere Ali Emîrî Efendi'nin bağışladığı 16.000 kitapta eklenerek Fatih Millet Kütüphanesi adı altında kitaplık oluşturulmuştur. Günümüzde de Yazma Eserler Kurumu'na bağlı Millet Yazma Eser Kütüphanesi olarak hizmetini sürdürmektedir.³⁶

Medrese, kare planlı bir avlunun etrafına sıralanan mescid-dershane, kütüphane ve medrese hücrelerinden oluşmaktadır. Cephe duvarında kesme taş, diğerlerinde bir sıra taş iki sıra tuğla malzeme tercih edilmiştir. Asıl giriş kapısı zeminden epey aşağıda kaldığı için duvar örülmüş, kullanıma kapatılmıştır. Bugün yapıya giriş avlunun doğusuna açılan eski arka kapıdan yapılmaktadır. Bu kapının üzerinde sülüs hatla yazılmış dört satırlık bir Arapça tarih kitâbesi ve kapının yanlarında yer alan biri büyük iki mermer çeşmeden büyük olanın üzerinde de ta'lik hatla yazılmış dört beyitlik ikinci bir tarih kitâbesi bulunmaktadır.

Avlunun kuzeyinde 7,50 x 7,50 m² planlı birbirine simetrik mescid ve dersane yapılmıştır. Fakat kütüphane çalışanlarından öğrendiğimiz bilgiye göre mescit kısmı bir süre müzeye çevrilmiş, günümüzde ise kullanıma kapalıdır. Dershane denilen kısım da okuma salonu olarak kullanılmaktadır. Bu kısımların üstleri pendentif geçişli kubbelerle örtülüdür geçişleri ise girişteki on bir basamaklı bir taş merdiven çıkıldıktan sonra mabeynde karşılıklıdır. Mabeynde caddeye bakan üç pencere bulunmaktadır. Mabeynin üst örtüsü ise ikisi gömme sekiz sütun ve kemerlerle desteklenmiş dokuz bölümden meydana gelir. Bölümlerin üzeri dört kubbe ve üç çapraz, iki aynalı tonozla örtülmüştür; ortadaki kubbe içten mukarnas dolguludur.³⁷

Avlunun güney ve batı cephesini 'L' şeklinde saran on adet medrese hücresi bulunmaktadır. Üstleri kubbeyle örtülü olan 4x4 m ölçülerindeki bu odalar günümüzde batı cephesindeki hücreler sırasıyla müdüre hanımın odası, kütüphane çalışanlarının odası, Yazma Eserler Kurumu Başkanlığına ait basılmış kitapların muhafazası, yazma

³⁶ Abdüsselam Uluçam, "Feyzullah Efendi Medresesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12/528.

³⁷ Uluçam, "Feyzullah Efendi Medresesi", 12/528.

eser uzmanının odası olarak, güney cephesindeki odalar ise yazma eserlerin muhafazası için kullanılmaktadır. Bu hücrelerin önünde on sütuna basan kemerlere oturtulmuş kubbelerle örtülü bir revak bulunmaktadır. Günümüzde bu açıklıklar kemerlerden itibaren camekânla kapatılmış durumdadır. Avlunun ortasında altıgen planlı bir şadırvan ve atıl durumda bir kuyu yer almaktadır.³⁸

³⁸ Uluçam, “Feyzullah Efendi Medresesi”, 12/529.

Millet Yazma Eser Kütüphanesi Kitabesi:

Kitabe 1

Li'llâhi derru şeyh-i meşâyihî'l-islâm müftî'l-enâm mu'allimi's- sultani'l-a'zam dame
bi'i'izzî

Ve'l-haşmi'l-emâm el-mevsûk fi külli mâ yümlî ve yüsmi' ve yervi ve yühaddis es-seyyid
Feyzullah

ibn es-seyyid Muhammed haysü ehabbe infaka mâ efâdallah aleyhi min sicâli ni'metihi
febenâ hâzihi'l-medresete'l celile hâlisân lî vechihi'kerim senete isnetâ 'aşrete ve miete
ve elf.

Millet Yazma Eser Kütüphanesi Çeşme Kitabesi:

Kitabe 2

Hâce-i hâkânı a'zam hazret-i fetvapenah
Seyyidü'l-afak Feyzullah kudsi el-Hisâl
Bu nümüvv dar tahûr su be su icra idüb
Eyledi asarı pûr envar bi cennet misal
Cûşîş-i mâ-i'hayatıdır ferah-ı bahşayi Cân
Hod be hod olmuş sada-yı kılmalı bi makal
Lule gördüm kâmiya tarih içün 'adşânedir
Gel gel iç bu çeşme sâr- nûr'dan âb-ı zelâl

Feyzullah Efendi'nin Vakıf Mührü

Vakfu Şeyhü'l-islam es-Seyyid Feyzullah Efendi gafara'llâhu lehu ve li-vâlidayhi bi-şartı en lâ yuhrace mine'l-medreseti'l-leti enşe'ehâ bi-Kostantıniyye sene 1112.

“Şeyhülislâm Seyyid Feyzullah Efendi'nin -Allah ona ve ana babasına mağfiret etsin- İstanbul'da inşa ettiği medresesinden çıkarılmamak şartıyla vakfıdır.”

E. EBRU SANATI

Ebru sanatı, yoğunlaştırılmış kıvamlı su yüzeyine damlatılan boyalara form vermek suretiyle yapılan kâğıt bezeme sanatıdır. Kitap sanatı olarak değerlendirilmesinin sebebi ise ebru tarihinde bu kâğıtların hat yazılarında ve yazma eserlerin ciltlenmesinde kullanılmak üzere hazırlanmasıdır. Günümüzde ise kullanılan yeni yöntem ve tekniklerle ebru çeşitleri artmış, kullanım alanı da genişlemiştir.

Ebru kelimesi, etimolojik olarak kelimenin kökeni ve içerdiği anlam bakımından incelenmiştir. Ebru üzerine çalışmalar yapmış araştırmacıların değişik bakış açılarından kaynaklı 5 farklı yorum bulunmaktadır.

1) Ebru kâğıtlarının alacalı, hareli görünüşünden yola çıkarak ‘hare gibi damarlı ve dalgalı kâğıt, kumaş vesaire’ manasına gelen, Çağatayca’dan dilimize geçmiş ‘ebre’ kelimesinden zamanla ebruya dönüştüğüdür.³⁹ Ebru sanatının Türk sanatı olması hasebiyle ve icra edildiği coğrafya itibarıyla bu tespitin isabetli olduğu kanaatindeyiz.

2) Ebru sanatı desenlerinin formu incelendiğinde bulutları anımsattığından, Farsça ‘bulutumsu’ anlamına gelen ‘ebri’ adıyla anılmıştır. ‘Ebri’ kelimesi söyleyiş zorluğundan zamanla daha kolay söylenen ‘ebru’ kelimesine evrilmiştir.⁴⁰

3) Ebru sanatının su yüzeyinde yapılması hasebiyle, Farsça ‘su’ anlamına gelen ‘ab’ kelimesinden geldiğidir. Buna göre sözcüğün kökeni ‘ab-ru’dur ve bu da ‘su yüzü’ manasında Farsça sıfat tamlamasıdır.⁴¹ Bu görüşü destekleyen bir başka görüşte Süheyl Ünver’e aittir ona göre de ‘ab-ru zaman içerisinde ‘ebru’ kelimesine evrilmiştir.⁴²

³⁹ Hicabi Gülgen, “Türk Ebru Tarihi’nde Ustalar ve Üslup Değişimi”, *U.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 25 (2016), s.154.

⁴⁰ M. Uğur Derman, *Türk Sanatında Ebrû*, (İstanbul: Akbank Yayınları, 1977), 8.

⁴¹ Mahmud Bedreddin Yazır, *Medeniyet Âleminde ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli*, hzl. Uğur Derman, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1981), 162.

⁴² A. Süheyl Ünver, “Türk Tezyinatında Tezhip ve Ebru”, *Radyo*, S. 29 (1943), s. 7.

4) Farsça ‘kaş’ anlamındaki ‘ebru’ sözcüğünün, ebrulu kağıtlarda meydana gelen kaşı anımsatan desenler dolayısıyla sanatın ismini verdiği minvaldedir.⁴³

5) Jake Benson ise araştırmaları sonucunda sözcüğün kökeninin ‘abri’ olduğunu ileri sürmektedir.⁴⁴

1. Tarihi

Ebru sanatının tarihi başlangıcı hakkında tam bir bilgi bulunmamaktadır. Çünkü ‘ebru’ sanatının ilk defa nerede ortaya çıkıp kimler tarafından yapılmaya başlandığı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bunun iki sebebi vardır. İlki ebrunun kâğıda yapılması ve kâğıdın muhafaza edilmesinin zorluğu, ikincisi ise ebrunun yakın bir zamana kadar müstakil bir sanat olarak kabul edilmemesidir.⁴⁵

Çin’de 8. yüzyıldan günümüze kadar yapıla gelen ‘liu sha shien’, Japonya’da da 12. yüzyıldan beri yapılan ‘suminagashi’ adıyla ebruya benzer teknikte sanatlar olduğu bilinmektedir.⁴⁶ Bu tekniklerde sıvıyı yoğunlaştıracak bir malzeme kullanılmasada ebru tarihine başlangıç sayılabilmektedir.

Suyun kıvamını arttıracak malzemelerden faydalanarak yoğunlaştırılmış suda yapılan bir diğer usul ise 15. yy.’da İran’da görülmüştür. Safevi kaynağına göre, bu teknikle ebru yapmayı bulan Abdullah Mevarid (ö. 1517)’dir.⁴⁷ Başka bir rivayete göre ise ebru sanatını 15. yy.’da ilk defa Mir Muhammed Tahir Hindistan’da yapmıştır. Hindistan’dan İran tarafına geçtiği oradan da İstanbul’a ulaştığı söylenmektedir.⁴⁸

Yazma eser kütüphaneleri günümüzde ebrulu kağıtların başlıca korunduğu kurumlardır. Buralarda bulunan eserlerin üzerindeki tarihi kayıt veya sanatçı imzaları sanat tarihi

⁴³ M. Uğur Derman, *Türk Sanatında Ebrû*, s. 8.

⁴⁴ Jake Benson, "The Art of Abri: Paper Marbling in the Islamic World", *Sultans of Deccan India 1500-1700*, New York: Yale University, 2015, s. 157.

⁴⁵ Hicabi Gülgen, ‘Ebru Tarihinde Ustalar’, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Bursa, C. 25, S. 21, 2016, s.154. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz.: Beşir Ayvazoğlu, ‘‘Ebrunun İkinci Hayatı’’, ‘*Türk Dünyasında Düzgünman Ekolü*’, İstanbul: y.y, 2010, s.10.

⁴⁶ M. Uğur Derman, ‘Ebru’, s. 80.

⁴⁷ T. Alparslan Babaoğlu, *Türk Ebrûsu*, s. 30.

⁴⁸ M. Uğur Derman, ‘Ebru’, s. 80.

açısından belge niteliğindedir. Mehmet Ali Kâğıtçı, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde üzerinde 1447 tarihli kayıt bulunduğunu söylediği ebrunun numarasını vermediğinden esere ulaşılamamaktadır. Günümüzde bilinen üzerinde tarih kaydı bulunan en eski ebrulu kâğıt H. 962 (M. 1555) yılına ait Malik-i Deylemi yazısıdır.⁴⁹

Ebru tarihimizle ilgili bilinen en eski yazılı eser *Tertib-i Risale-i Ebri*'dir. H. 1071 (M. 1608) tarihli bu risalede ebruya dair kâğıt boyama ve aherleme ile ilgili bilgiler verilmiştir. Eserde Şebek mahlaslı sanatçı için “Rahimehullah” ifadesinin kullanılması bu sanatkârın 1608 yılından önce vefat ettiğini göstermektedir.⁵⁰ Dolayısıyla bu bilgi ebru sanatı ve ebru ustalarının 1500'lü yıllarda varlığını kanıtlar niteliktedir.

2. Kullanılan Malzemeler

Boylar: Ebru sanatında kullanılan boyların doğal boylar olması tercih edilmektedir. Bu boylar bitkilerden veya topraktan belirli işlemlerden geçirilerek elde edilen boylardır. Boya yapmak için kullanılacak toprağın renk verici özelliği olmalıdır. Renk verme özelliğine sahip olan toprak belirlenip alındıktan sonra içerisindeki pisliklerden ve tortullardan arındırılır. Daha sonrasında mermer üzerinde destiseng (eltaşı) ile su katılarak iyice ezilir ve kıvam aldırılır. Bir süre dinlendiriliren boya içerisine su ve öd katılarak kullanıma hazırlanır. Günümüzde klasik doğal boyların yanı sıra kimya sanayi ürünü pigment boylar da kullanılmaktadır.

Ebru sanatında çokça tercih edilen boya renkleri; aşı kırmızısı, oksit sarı, turkuaz, lahor çiviti, kahverengi, siyah, beyaz vb. renklerdir. Ana renklerin karışımından ara renklerde elde edilmektedir. Ayrıca istenen rengin açık tonu da beyaz boya ve su katılarak elde edilebilir.

Kıvam Arttırıcılar: Ebru sanatı yoğunlaştırılmış, yüzeyinde boya tutabilecek kıvamlı su üzerine yapılmaktadır. Suyu bu kıvamı vermesi için tarihimizde ayva çekirdeği, keten

⁴⁹ M. Uğur Derman, *Türk Sanatında Ebrû*, s. 8.

⁵⁰ Hikmet Barutçugil, *Türklerin Ebru Sanatı*, Ankara: T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2007, s.37.

tohumu, deniz kadayıfı, çöven otu (çoban yastığı), salep gibi birçok malzeme kullanılmıştır. Günümüzde kıvam arttırıcı olarak genellikle kerajin (deniz kadayıfı) tercih edilmektedir. Yaklaşık 5 litrelik suya 50 gram eklenen kerajin çırpılır tam olarak çözülmesi için ara sıra karıştırılmaya devam edilir. 1 gün dinlendirilse daha iyi bir sonuç elde edilir ama 8-10 saat arası dinlendirilmesi de yeterlidir.

Öd: Yoğunlaştırılmış su yüzeyine atılan boyaların teknenin dibine çökmemesi ve istenilen büyüklükte açılabilmesi için boyanın hazırlanmasında kullanılan hayvansal bir maddedir. Genelde sığır ödü tercih edilmektedir. Konserve tekniğiyle kaynatılan ödler buzdolabında uzun süre muhafaza edilebilmektedir.

Tekne: Ebru suyunun içine konulduğu, kullanılan kâğıda göre boyutları değişen yükseklikleri ortalama 5-6 cm olan çelik malzemeden yapılmış kaptır.

Kâğıt: Su yüzeyinde bulunan boyalar tutunabildiği her yüzeye alınabilmektedir. Ebrulu kâğıt için kullanılan kağıtlar ebrunun yapıldığı tekne boyutuyla uyumlu ve su ile temasında parçalanmayacak 90-100 gram ağırlığında, dayanıklı kağıtlar olmalıdır.

Fırça: Ebru fırçaları aynı uzunlukta kesilmiş at kıllarının misina yardımıyla yaklaşık 30-40 cm. uzunluğundaki tercihen gül dalından bir sapa sarılmasıyla yapılmaktadır. Esnekliği sebebiyle kullanım kolaylığı sağlayan gül dalı Necmettin Okyay'dan günümüze kadar kullanıla gelmiştir. Ebruda kullanılan üç çeşit fırça vardır. Bunlar kıl yoğunluğu fazla olan battal fırçası, daha az kıl sarılarak yapılan serpme fırçası ve çok az kıldan yapılan genelde bambu kısa sap kullanılan çiçek boyası hazırlamada kullanılan karıştırma fırçasıdır.

Neft: Ebru boyasının içine katılıp serpilen boya içerisinde beyaz iri noktacıklar oluşturan malzemedir. Neft görünümü için ebru tarihinde farklı malzemeler kullanılmıştır. Günümüzde çam terebentin ile hareli görünüm sağlanabilmektedir.

Bizler: Boya damlalarına form vermenin gerektiği her ebru çeşidinde ihtiyaç duyulan bir malzemedir. Tahta bir sap ucuna takılmış bakır gibi paslanmayacak bir malzemeden imal edilmektedir. Kullanım alanına göre farklı kalınlıkları ve çeşitleri bulunmaktadır.

Taraklar: Kullanılacak teknenin kenar uzunluğuna göre boyu değişen üzerinde eşit aralıklı veya belli bir örüntü takip eden ortalama 6-7 santimlik iğnelerin bulunduğu ebru yardımcı malzemesidir. Boyalar tekneye serpildikten sonra tekne kenarından suya daldırıp su yüzeyinden eşit hızda geçilmesiyle elde edilir. Buket tarağı ve hatip tarağı gibi farklı çeşitleri bulunmaktadır.

3. Ebru Çeşitleri

Ebru her dönem gelişim göstermeye devam etmiş bir sanattır. Bu süreçte malzeme tedarikinde coğrafyanın etkisi ve kültürel etkiler baş göstermektedir. Bazen de ebrucuların yeni tarzları sayesinde çeşitlilik ve gelişim sağlanmıştır.

Ebru çeşitleri, meşk usulünde genel kabul gören sıraya göre; battal, gelgit, şal, taraklı, bülbülyuvası, hatip, çiçekli, akkase, kumlu, hafif, koltuk, yol ebruları olmak üzere sıralanır.

3.1. Battal Ebrular

Serpilme sırasına göre öd ayarı yapılan boyaların teknede eşit dağılım gösterecek şekilde atılmasıyla elde edilen ebru çeşididir. Çoğu ebrunun temelini oluşturur. Büyük boy kağıtlara yapıldığı için battal isminin verildiği söylenmektedir.⁵¹ Battal ebrunun da çeşitleri bulunmaktadır.

Zemin Battalı: Bu battal çeşidi aynı renkten üç ayrı ayarda hazırlanmış boya ile yapılır. İstenilen özellikte birinci boya hazırlanır. İkinci boya hazırlanan boyanın bir miktarının ayrılıp beyaz boya ve öd katılarak bir açık tonu olacak şekilde elde edilir. Üçüncü boyada ilk hazırlanan boyanın içerisine petrol görünümü verecek terebentin vb. maddenin

⁵¹ Mine Esiner Özen, “Battal Ebru”, *Yazma Kitap Sanatları Sözlüğü*, İ. Ü. Fen Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1985, s.6.

katılmasıyla elde edilir, en son serpme olacak şekilde atılır. Genelde hatip ve çiçekli ebruların zemininde kullanıldığı için bu isim verilmiştir.

Tarz-ı Kadim Battal: Farklı renklerde hazırlanmış öd ayarları yapılmış boyaların tekneye atılıp müdahale edilmeksizin kâğıda alınmasıyla elde edilir.

Edhem Efendi Battalı: İlk atılan boyanın soft sarı, soft pembe tonlarında; son atılacak boyanın bol çam terebentinli hazırlandığı battal tekniğinde yapılan ebru çeşididir. Edhem Efendi bu çeşitte çok fazla ebru yaptığı için onun adı verilmiştir.

Gelgit Ebru

Battal tekniğiyle tekneye serpilen boyalar biz kullanarak ebrunun uzun kenar yahut kısa kenar gelgitlerinin hangisiyle bitirilmesi planlanıyorsa diğerinin yönünde taranır. Dikkat edilmesi gereken hususlar birbirine paralel ve eşit aralıklarda olması ve dönüşlerde net gelgitler elde etmek için bizim tekne kenarından ‘U’ çizerek geçirilmesidir. Bu tarz tarama ebrusu diye de adlandırılır. İstenirse üzerine petrolü boya da atılabilir veya serpilebilir.

Şal Ebrusu

Gelgit ebrusu yapıldıktan sonra bizim teknenin köşesinden başlayıp dalgalı bir form verilir böylece daha hareketli bir görünüm elde edilir. Bu oluşturulan desene şal deseni ebruya da şal ebrusu denir. İsteğe göre üzerine petrolü boya da atılabilir veya serpilebilir.

Taraklı Ebru

Öncelikle gelgit ebrusu hazırlanır. Daha sonra üzerinden eşit aralıktaki iğnelerden hazırlanmış tarak geçilir. İğne aralıkları az olan tarağa ince tarak, iğne aralıkları geniş olan tarağa kalın tarak denilmektedir. Buket tarağı geçilip buket ebrusu da yapılabilir.

Bülbülyuvası Ebrusu

Battal ebru tekniğindeki gibi boyalar tekneye atıldıktan sonra tekne beşe dört, altıya dört gibi uygun olacak helezon sayısı zihinde tasarlanıp bu doğrultuda bizim yardımıyla dıştan içe doğru helezonlar oluşturulur. İsteğe göre helezonlar arasına ilk yapılan helezonun ters yönünde daha küçük helezonlar yapılabilir.

3.2. Hatip Ebruları

Ayasofya Camii'nin hatibi Mehmet Efendi'ye nispet edilen ebru çeşididir. 18. yüzyılda Mehmet Efendi çokça yaptığı için bu isimle anılmaktadır.⁵² İç içe damlatılan boyalara biz ile şekil vererek elde edilir. Genellikle beşe dört veya altıya dört olacak şekilde, eşit aralıklarda motiflerden oluşmaktadır.

Hatip ebrusunun birçok çeşidi vardır. Yürek, taraklı yürek, ikili yürek, yonca, yıldız, çarkıfelek gibi benzedikleri şekilden hareketle isimlendirilen hatipler ve bu hatiplerin isimlendirilmemiş türevleri bulunmaktadır. Aynı zamanda birçok hatip çeşidinin bir eserde kullanıldığı ebrularda bulunmaktadır.

3.3. Çiçekli Ebrular

Necmeddin Okyay'ın çokça yapıp ebru sanatına kazandırmasından dolayı Necmeddin ebrusu olarak da bilinmektedir. Çiçek yapılmadan önce açık renkte zemin battalı yapılır. Sonrasın üsluplaştırılmış çiçek motifi biz yardımıyla oluşturulur. Günümüzde yaygın olarak yapılan çiçekli ebrular; lale ebrusu, klasik karanfil ebrusu, modern karanfil ebrusu, sümbül ebrusu, menekşe ebrusu, gelincik ebrusu, papatya ebrusu, gül ebrusu, efsun çiçeği ebrusu, krizantem çiçeği ebrusu ve çiçek buketi ebrularıdır.

3.4. Akkâse Ebrular

Akkâse ebrular yazılı ve minyatürlü olmak üzere ikiye ayrılır. Günümüzde yazılı akkase ebru kullanımı daha yaygındır. Yapım teknikleri günümüzde kişisel tercihlere göre değişmektedir. Bilinen ve günümüzde en çok tercih edilen şekli ebrunun kâğıda geçmesinin istenmeyen kısımlarının arap zankı ile zamklanmasıdır.

3.5. Kumlu ve Kırçılı Ebrular

Kitreye bırakılan boyaların çatlayarak kumu andıran noktalı bir görünüm oluşturmasıyla yapılan ebruya kumlu ebru denir. Kumlu ebruda kullanılan boyanın kumlanma sebebi,

⁵² İlhan Ovalıoğlu, *Arşivin Rengi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007, s. XIII.

genelde az miktarda su ve öd kullanılmasıdır. Veya kitrenin artık bozulmaya başlamasındandır.

Yapım şekli; hazırlanan boyanın, teknenin ortasına boya yüzeyde açıldıkça artarda damlalar halinde bırakılmasıdır. Su yüzeyinde oluşan çatlaklar nokta şeklinde değil de ‘v’ şeklindeyse kılçıklı ebru olarak isimlendirilir.

3.6. Koltuk Ebrusu

Hat levhalarında kullanılmak üzere yapılmaya başlansa da günümüzde tablo olarak da yapılan ebrulardır. Hat levhalarında satır aralarında ve yazıların kenar boşluklarında süsleme unsuru olarak kullanılmaktadır. Tabloda ebru ile tezyin edilecek yer küçükse, koltuk ebrusu olarak da genelde küçük yapılan çiçekli ebrular tercih edilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BATTAL ve BATTAL TEMELLİ EBRULAR KATALOGU

Katalog No: 1

Demirbaş No: 34 Fe 7

Eser Adı: Şifâü'z-zaman ve ziyâü'l-furkan

Yazar Adı: Avfi, Muhammed b. Ahmed, ö. 1006 H.

Müstensihi: Yok

Konu: İlm-i kıraat

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): 1033 (1624)

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

Boyutları: 90x152,147x204 mm

Varak sayısı: 303

Satır Sayısı: 13

Yazı Türü: Nesih

Eserin yazmalar.gov.tr platformunda bulunan görsel kayıtlarını incelediğimizde 34 Fe 6/2 ve 34 Fe 7 demirbaş numarası ile bulunan iki ayrı eserde aynı görüntülerin kullanıldığı görülmektedir. Eser üzerinde bulunan bilgileri tetkik ettiğimizde eserin 34 Fe 7 demirbaş numaralı yazma esere ait olduğunu tespit etmiş bulunmaktayız. Eserin kapak sayfasında mikrofilm⁵³ arşiv kaydının bilgisi bulunmaktadır (Mikrofilm Arşiv No.: 3892).

Yazma eserin sırtı ve kenarları meşin kaplıdır. Cildinde kullanılan ebru kağıdında bülbülyuvası tekniği uygulanmıştır. Kullanılan boya renkleri kırmızı, sarı ve petrol mavidir. Öbekler halinde atılan kırmızı ve sarı boyalardan sonra petrol mavi boyanın farklı boyutlarda atıldığı gözlenmektedir. Kullanılan boyalara biz veya bir kıl yardımıyla bülbülyuvası şekli verildiği görülmektedir. Ebru kağıdında boyasız, kâğıdın kendi rengini gördüğümüz kısımlar bulunmaktadır. Boyalarda kullanılan öd miktarının az olup boyanın yüzeyde yeterince açılmadığı izlenimi uyandırmaktadır. Ebrulu kâğıdın renginde solma ve sol alt köşesinde kurt tahribatı bulunmaktadır (Fotoğraf: 1).

⁵³ Fotoğrafları, planları, matbu yazıları, yazı parçalarını kısaltılmış halde depolamak, muhafaza etmek veya neşretmek için kullanılan fotoğraf filmi.

Fotoğraf: 1 (FEK, 1: No'lu katalog)

Katalog No: 2

Demirbaş No: 34 Fe 8/1

Eser Adı: Kuraatu Ya'kûb min tariki Rüveys ve Ravh

Yazar Adı: el-Ahvâzî, Ebu Ali Hasan b. Muhammed b. İbrahim, ö. 446 H.

Müstensih: Muhammed b. Ahmed

Konu: Kıraat

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): 823 (1420)

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

Boyutları: 130x210,160x237 mm

Varak Sayısı: 13

Satır: Muhtelif

Yazı Türü: Nesih

Yazma eserin sırtı, sertabı ve kenarları kahverengi meşin kaplıdır. Şirazesı ve mıkılebi sağlam bulunmaktadır. Ciltte kullanılan ebru kâğıdı; ön kapak, arka kapak ve mıkılebe uygulanmıştır. Teknik olarak gelgit ebru tekniğı kullanılmıştır. Kullanılan boya renkleri kırmızı, siyah, beyaz, mavi ve neftli gri renktir. Kırmızı, siyah ve beyaz renkler battal ebru tekniğıyle su yüzeyine serpildikten sonra biz veya fırça yardımıyla hemen hemen eşit aralıklar olacak şekilde gelgit formu verilmiştir. Gelgit ebrusunun üzerine biz ile mavi boya bırakılıp yürek hatıpları yapılmıştır. Alt kısımda bulunan yürek hatibinden anlaşılacağı üzere biz iyi temizlenmeden kullanılmış, şeklin verilmeye başlandığı yerde boya kalıntıları bulunmaktadır. Gri tonlarında neftli boya az kıllı bir serpme fırçası yardımıyla minik benekler halinde atılmıştır. Neftli serpme boyasını mavi yüreklerin üzerinde de görmekteyiz, bu da yürek hatıplarının yapıldıktan sonra neftli serpmenin yapıldığını göstermektedir (Fotoğraf: 2).

Fotoğraf: 2 (FEK, 2: No'lu katalog)

Katalog No:3

Demirbaş No: 34 Fe 19

Eser Adı: et-Tibyân fî i'râbi'l-Kur'an

Yazar Adı: Muhibbüddin Ebu'l-Beka Abdullah b. Hüseyin El-Ukberi

Müstensih Ahmed b. Mehmed İrbilî

Konu: Tefsir

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): 669 (1271)

Boyutları: 131x192,180x255 mm

Varak Sayısı: 317

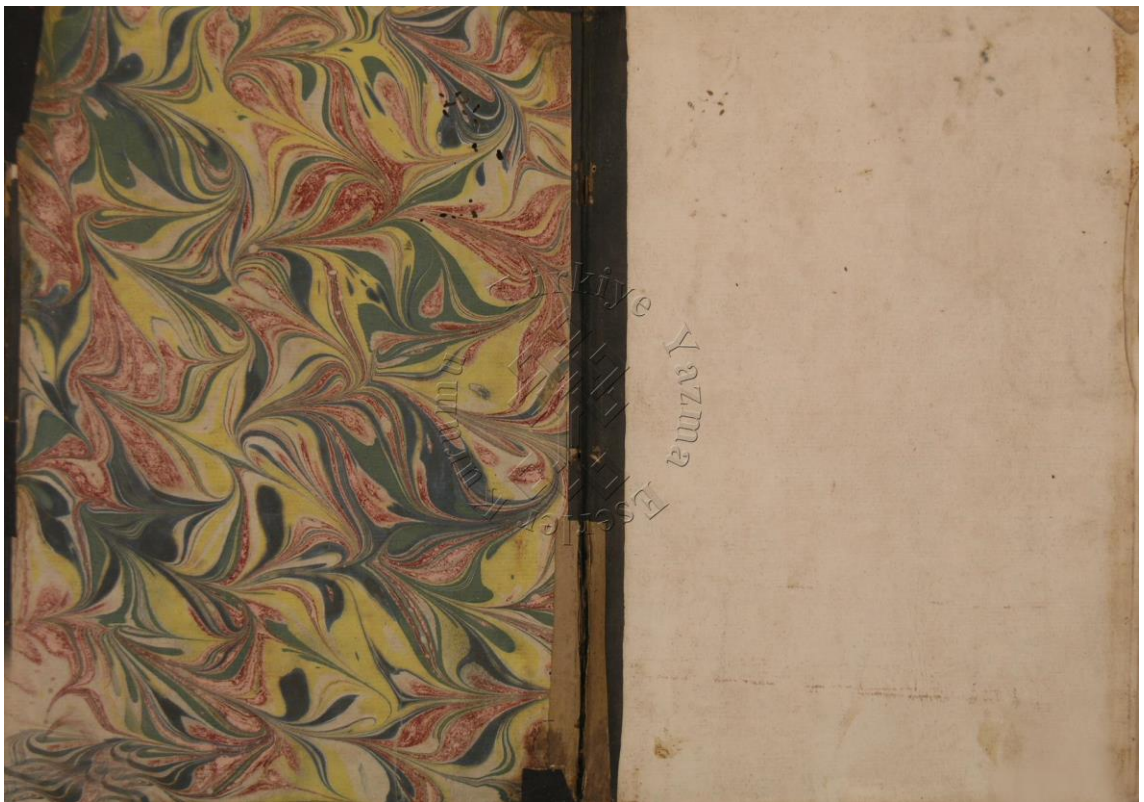
Satır Sayısı: 21

Yazı Türü: Nesih

Eserin cildinin tamamı meşin kaplı, cetvelli, geometrik desenlerle tezyin edilmiştir. Mıkblebi ve şirazesi sağlam bulunmaktadır. Şal ebrusu tekniği uygulanmış ebrulu kâğıt cildin iç yüzeyinde kullanılmıştır. Kullanılan boya renkleri yeşil, siyah, sarı ve petrol kırmızısıdır. Şal ebrusunun başlangıç aşaması kıvamlı su yüzeyine battal ebru atılmasıyla oluşur. Petrol boyanın serpmeye yerine şal desenine dahil bir boya olarak kullanılması alışılmışın dışında izlemesi keyifli bir görüntü yaratmaktadır. Sonrasında bu boyalara bir kıl veya kıl yardımıyla şal deseni verilmiştir. Ebrunun iç kapakta bulunması hasebiyle renklerin canlılığı korunmuş fakat kurt tahribatı bulunmaktadır (Fotoğraf: 3/a, 3/b).

Fotoğraf: 3/a (FEK, 3: No'lu katalog)

Fotoğraf: 3/b (FEK, 3: No'lu katalog)

Katalog No: 4

Demirbaş No: 34 Fe 31

Eser Adı: Sa'yukum meşkura

Yazar Adı: Mehdi Bedrüddin Sufî ö. 823 H.

Müstensih: Yok

Konu: Tefsir

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

Boyutları: 100x188,167x296 mm

Varak Sayısı: 538

Satır Sayısı: 25

Yazı Türü: Nesih

İncelediğimiz yazma eserin cildinin tamamı meşin kaplıdır. Meşin kapak şemseli ve cetvellidir. Şirazesı ve mıkılebi sağlamdır. Mikrofilm arşivi bulunmaktadır. (Mikrofilm arşivi no:842)

Ciltte kullanılan ebru kâğıdı ön kapağın iç kısmındadır. Ebru tarağının kıvamlı su yüzeyinde dalgalar oluşturacak şekilde çekilmesiyle oluşturulmuştur. Kullanılan boyalar sarı, neftli kırmızı ve neftli siyahtır. Neftli boyalar daha yoğun kullanılmış sarı boya ise az miktarda ve belli kısımlarda görülmektedir. Battal ebru tekniğiyle tekneye atılan boyalara eşit aralıklı tarak dalgalandırılarak çekilmiştir. Ebru cildin iç kapağında kullanılmıştır. Bu sayede tahribatta korunmuş renkleri canlılığını korumaktadır (Fotoğraf: 4).

Fotoğraf: 4 (FEK, 4: No'lu katalog)

Katalog No: 5

Demirbaş No: 34 Fe 34

Eser Adı: Tertîb-i zîbâ

Yazar Adı: Hafız Mahmud el-Vardârî, ö.1065 H.

Müstensih: Yok

Konu: Tefsir

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

Boyutları: 76x136,132x198 mm

Varak Sayısı: 186

Satır Sayısı: 21

Yazı Türü: Talik

Eserin sırtı ve kenarları meşin, kapakları ebru kaplıdır. Şirazesı sağlam, mıkılebi yırtılmıştır. Tüm sayfalar cetvellidir.

Ciltte kullanılan ebru kâğıdı; gelgit ebru tekniğı ile yapılmıştır. Eserde görülen gelgit aralığı çok geniştir. Bu bir tercih olmakla birlikte büyük boyutlarda bir ebru teknesiyle çalışılmıştır olabilir. Kullanılan renkler toprak tonlarında; aş kırmızısı, kahverengi/bordo, yer yer solmuş gibi görünen sarı ve solgun renkli bir siyah ile o siyahtan hazırlanmış neftli gri renk boyadır. Neftli boya haricindeki tüm boyalar eşit miktarlarda tekneye serpildikten sonra ilk olarak seçilen tarafta gelgit yapılır daha sonrasında tam dik aç olacak şekilde diğer kenarlardan gelgit yapılmıştır. Gelgitin üzerine her yere eşit miktarda gelecek şekilde minik damlacıklar halinde neftli boya serpilmiş ve bir derinlik kazandırılmıştır. Ebru üzerinde lekeler bulunmaktadır (Fotoğraf: 5).

Fotoğraf: 5 (FEK, 5: No'lu katalog)

Katalog No: 6

Demirbaş No: 34 Fe 53

Eser Adı: Tefsirü İbn Kemal

Yazar Adı: İbn Kemal (Kemalpaşazade), Şemsüddin Ahmed b. Süleyman b. Kemal Paşa,
ö. 940 H.

Müstensih: Yok

Konu: Tefsir

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): 992 (1584)

Boyutları: 80x150,145x233 mm

Varak Sayısı: 469

Satır Sayısı: 29

Yazı Türü: Talik

Eserin cildinin tamamı meşin kaplıdır ve kapağında şemsesi bulunmaktadır. Şirazesı ve mıkılebi sağlamdır.

Çalışmamızda incelemeye aldığımız ebrulu kâğıt cildin iç kapağında bulunmaktadır. Ebru tekniğı olarak taraklı ebru tekniğıdir. Kullanılan boya renkleri mavi, yeşil, sarı, pembe, turuncu ve beyazdır. Bu boyalar kadim ebru tekniğimiz olan battal ebru tekniğı ile tekne yüzeyine serpilmiş sonrasında bir biz veya kıl yardımıyla gelgit tekniğı uygulanmıştır. Son aşama olarak ebru yardımcı malzemelerinden tarak kullanılarak istenilen görüntüye ulaşılmıştır. Eseri incelediğimizde kullanılan tarağın iğne aralıkları eşit görünmemektedir. Kaliteli bir tarak kullanılmamış yahut tarak eskimiş aralıkları bozulmuştur. Kâğıdın kenarlarında yıpranmalar görünmekte ama renkler canlılığını korumaktadır (Fotoğraf: 6).

Fotoğraf: 6 (FEK, 6: No'lu katalog)

Katalog No: 7

Demirbaş No: 34 Fe 55

Eser Adı: el-Bahrü'l-Muhît

Yazar Adı: Ebu Hayyân el-Endelüsî, Esîrüddin Muhammed b. Yûsuf, ö. 745 H.

Müstensih: Muhammed b. Ahmed

Konu: Edebi Tefsir

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): 954 (1547)

Boyutları: 117x210,171x258 mm

Varak Sayısı: 155

Satır Sayısı: 29

Yazı Türü: Nesih

Eserin sırtı, sertabı ve kenarları meşin kaplıdır. Şirazesi sağlam, miklebi bulunmaktadır. Ciltte kullanılan ebru kâğıdı; gelgit ebru tekniği ile yapılmıştır. Kullanılan renkler kırmızı, sarı, beyaz ve siyahtır, serpme tanecikleri çok küçük olduğu için rengi anlaşılmamaktadır. Boyalar battal ebru tekniğinde olduğu gibi tekneye serpilmiş, biz yardımıyla paralel çizgiler çekerek gelgit ebrusu yapılmıştır. Ciltte dış kısım ile temas halinde olan ebrunun renklerinde solma görünürken miklepte kullanılan ebrunun renkleri canlılığını korumuştur (Fotoğraf: 7).

Fotoğraf: 7 (FEK, 7: No'lu katalog)

Katalog No: 8

Demirbaş No: 34 Fe 59

Eser Adı: Tefsirü'l-Kur'âni'l-'Azîm: Tefsiru Ebü'l-Leys

Yazar Adı: Ebu'l-Leys es-Semerkindî

Müstensih: Yok

Konu: Tefsir

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

Boyutları: 177x271,118x202 mm

Varak Sayısı: 323

Satır Sayısı: 33

Yazı Türü: Nesih

Yazma eserin tamamı kahve rengi meşin kaplıdır. Soğuk şemseli ve köşebendlidir, miklebi sağlam bulunmaktadır.

Cildin iç kapağında kullanılan kâğıdın ebru çeşidi taraklı ebrudur. Kullanılan boya renkleri kırmızı, pembe, siyah, sarı ve mavidir. Kısmen beyaz renk görünmektedir. Bunun kâğıdın boya olmayan kısmının görünmesinden kaynaklandığı kanaatindeyiz. Boyalar battal ebru tekniğinde olduğu gibi teknenin yüzeyine serpilmiş daha sonrasında tarağın çekilmesi planlanan yöne karşıt dik olacak şekilde gelgit yapılmıştır. En son aralıkları az olan bir tarak geçilmiştir. Ebrulu kâğıt yazma eserin cildinin iç yüzeyinde kullanıldığı için olası tahribatlardan korunmuş, renkler canlılığını korumaktadır (Fotoğraf: 8/a, 8/b).

Fotoğraf: 8/a (FEK, 8: No'lu katalog)

Fotoğraf: 8/b (FEK, 8: No'lu katalog)

Katalog No: 9

Demirbaş No: 34 Fe 60

Eser Adı: Tefsirü'l-Kur'âni'l-'Azîm: Tefsiru Ebü'l-Leys ö. 373 H.

Yazar Adı: Ebü'l-Leys es-Semerkandî

Müstensih: Süleyman b. Ömer

Konu: Tefsir

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

Boyutları: 180x270,118x197 mm

Varak Sayısı: 278

Satır Sayısı: 31

Yazı Türü: Nesih

Eserin cildi kahverengi tam meşin kaplı, soğuk şemseli, köşebendlidir. Mıklebi ve şirazesı sağlam bulunmaktadır. Zahriye sayfası altınla tezyin edilmiş, serlevhası da tezyinatlıdır. Ciltte kullanılan ebru kâğıdı cildin iç kapağında bulunmaktadır. Kullanılan boya renkleri kırmızı, sarı, siyah ve yeşildir. Boyalar battal ebru tekniğinde olduğu gibi teknenin yüzeyine serpilmiş daha sonrasında çekilmesi planlanan tarağın yönüne karşıt olacak şekilde gelgit yapılmıştır. Aralıkları az olan bir tarak geçilmiş taraklı ebruya ek olarak bir de bizle şal deseni verilmiştir. Ebrulu kâğıt yazma eserin cildinin iç yüzeyinde kullanıldığı için olası tahribatlardan korunmuş, renkler canlılığını korumaktadır (Fotoğraf: 9).

Fotoğraf: 9 (FEK, 9: No'lu katalog)

Katalog No: 10

Demirbaş No: 34 Fe 63

Eser Adı: Envarü'l-hakayiki'r-rabbaniye fî tefsiri'l-letâyifi'l-Kur'âniye

Yazar Adı: Yok

Müstensih: Yok

Konu: Tefsir

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

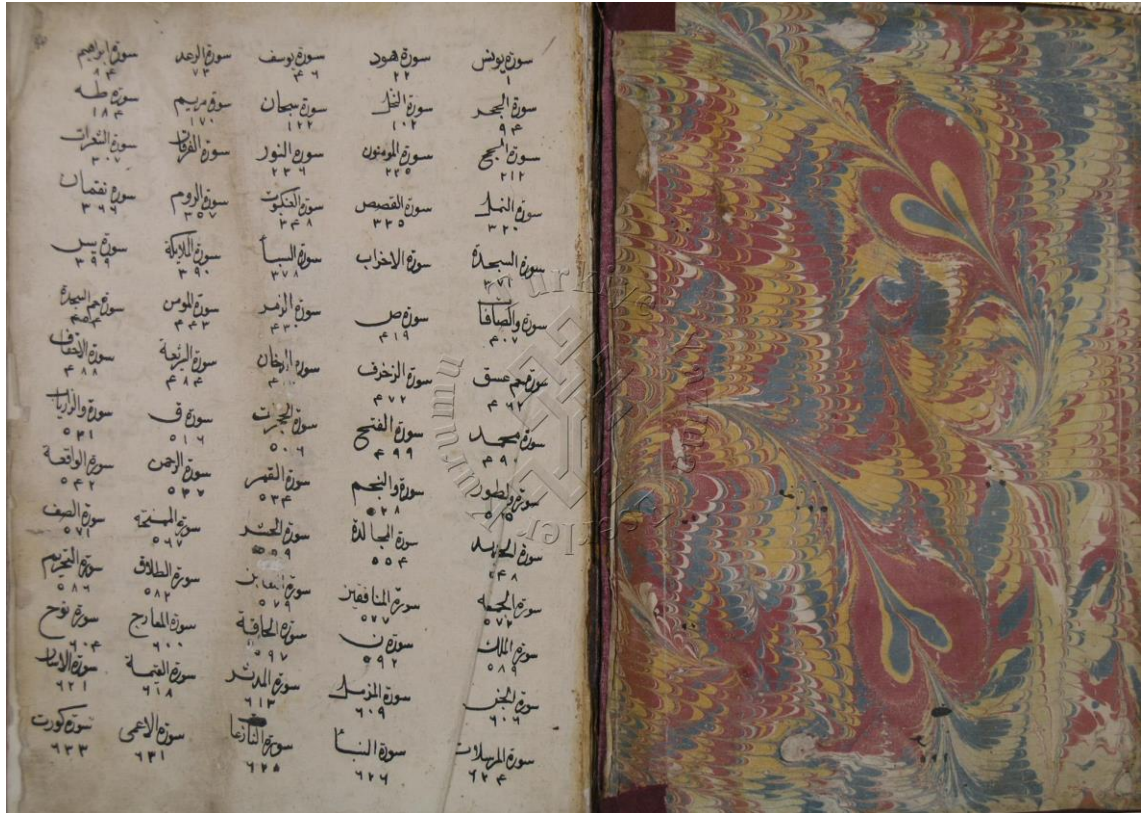
Boyutları: 121x234,213x308 mm

Varak Sayısı: 673

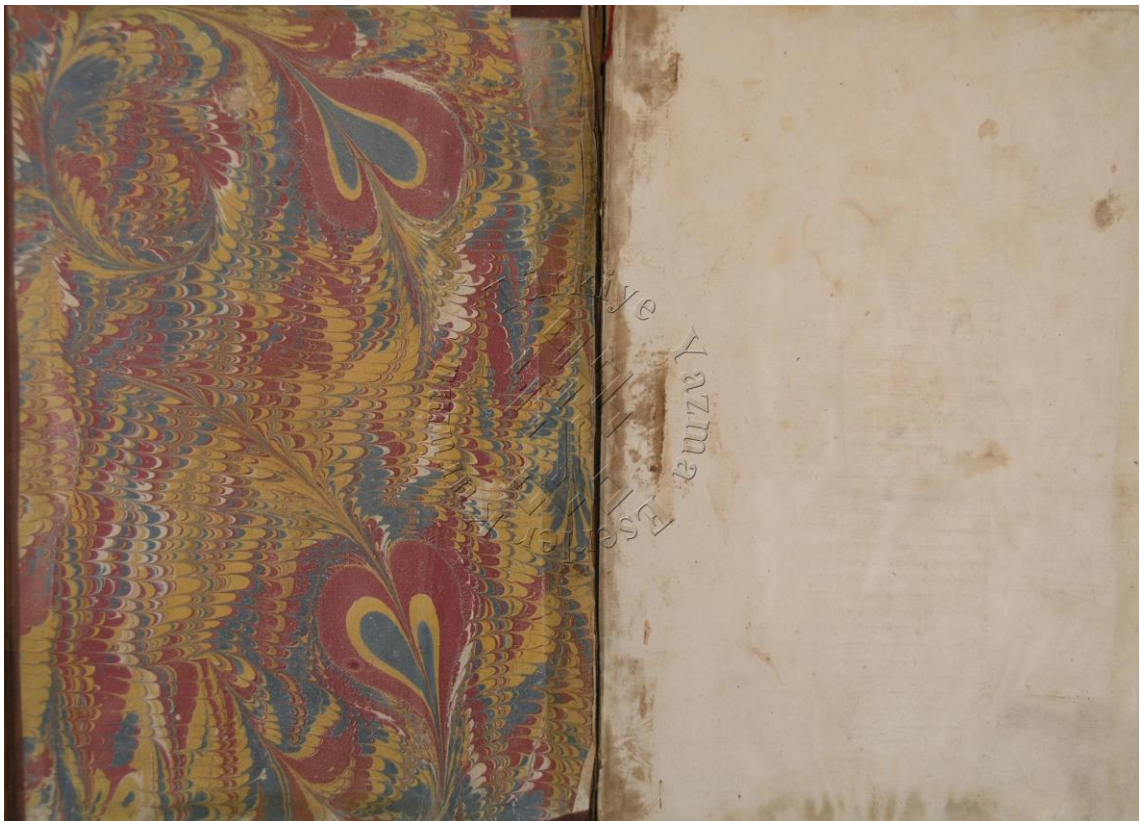
Satır Sayısı: 39

Yazı Türü: Nesih

Yazma eserin cildi şemseli, vişne çürüğü rengi meşin kaplıdır. Şirazeli ve mikleplidir. Eserde bulunan ebrulu kâğıt cildin iç kapağında bulunmaktadır. Kullanılan boya renkleri mavi, sarı ve kırmızıdır. Boyalar battal ebru tekniği ile serpildikten sonra gelgit yapılmış ve tarak çekilmiştir. Bu eserde dikkatleri çeken tarak çekildikten sonra üzerine hatiplerin yapılmasıdır. Hatip olarak yürek hatip seçilmiştir. Sırasıyla kırmızı, sarı ve mavi renkli boyalar tekneye bırakıldıktan sonra biz ile yürek hatip şekli verilmiş ve biz kaldırılmadan taraklı ebruya form verilmeye devam edilmiştir. Ebru üzerinde yan sayfadan bulaşmış mürekkep lekeleri bulunmaktadır (Fotoğraf: 10/a, 10/b).

Fotoğraf: 10/a (FEK, 10: No'lu katalog)

Fotoğraf: 10/b (FEK, 10: No'lu katalog)

Katalog No: 11

Demirbaş No: 34 Fe 74/3

Eser Adı: Haşiye 'alâ Cüz'ü'n-Nebe

Yazar Adı: Halhali, Şemşüddin Muhammed b. Muzaffer, ö.745 H.

Müstensih: Yok

Konu: Tefsir

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

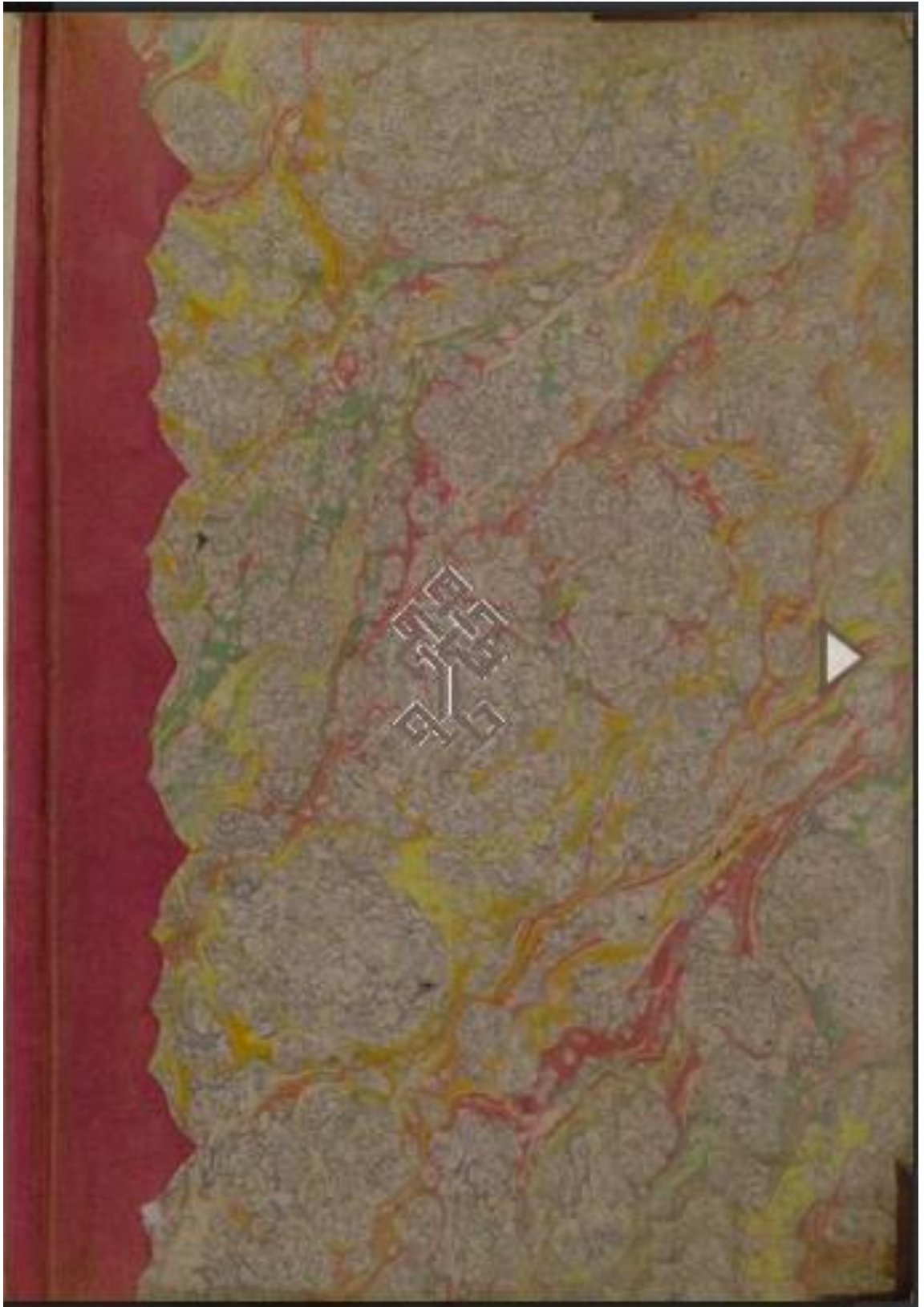
Boyutları: 65x150,134x230 mm

Varak Sayısı: 126-174

Satır Sayısı: 31

Yazı Türü: Nesih

Eserin cildi meşin kaplıdır sadece bir cetvel çekilmiştir. İç kapağında ise ebrulu kâğıt bulunmaktadır. Bu ebrulu kâğıtta kullanılan boya renkleri kırmızı, yeşil ve sarıdır. Üzerine bol miktarda petrolü boya atılmıştır. Renklerin görünümünden boyalar atıldıktan sonra gelgit şekli verildiği görülmektedir. Petrolü boyada altında olan boyanın sıkışmasını sağlamıştır. Kenarında bulunan tadilattan eserin yakın zamanda tadilat gördüğü anlaşılmaktadır. Ebrunun tarihi hakkında bilgi bulunmamaktadır (Fotoğraf: 11).

Fotoğraf: 11 (FEK, 11: No'lu katalog)

Katalog No: 12

Demirbaş No: 34 Fe 90

Eser Adı: el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân

Yazar Adı: Kurtubî, Şemseddin Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed, ö. 671 H.

Müstensih: Yok

Konu: Tefsir

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

Boyutları: 120x184,172x248 mm

Varak Sayısı: 225

Satır Sayısı: 21

Yazı Türü: Nesih

Yazma eserin cildi meşin kaplı, şemseli, cetvelli, şirazeli ve mikleplidir. Yazma eserde incelemeye aldığımız ebru iç kapakta bulunmaktadır. Kullanılan ebru tekniği taraklı ebrudur. Taraklı ebrunun üzerinde bir adet de yürek hatip bulunmaktadır. Tarak çekilen kısımda kullanılan renkler turuncu, kırmızı ve siyahtır. Eserde yer yer kâğıdın rengi görünmektedir. Kanaatimizce bu durum muhtemel iki sebebe dayanmaktadır. Birinci ihtimal kıvamlı su yüzeyine damlatılan öd kaynaklı olduğu ikinci ihtimal ise kâğıdın kendi renginde boya kullanıldığıdır. Kullanılan tarağın dış aralıklarında da farklılıklar görünmekte, muntazam bir taraklı ebru görüntüsü bulunmamaktadır. Taraklı ebrunun üzerinde bulunan yürek hatip ise mavi renk boya üzerine bırakılan siyah renk boya damlasına orta eksenin bir miktar dışından biz ile girip siyah boyayı geçtikten sonra sizin su yüzeyinden kaldırılmasıyla oluşturulmuştur. Ebrunun üzerinde muhtelif yerlerde mürekkep lekeleri görünmektedir. Eser bütünlüğünü korumakta yırtılma veya yıpranma bulunmamaktadır. (Fotoğraf: 12).

Fotoğraf: 12 (FEK, 12: No'lu katalog)

Katalog No: 13

Demirbaş No: 34 Fe 141

Eser Adı: Haşiye eş-Şîrvânî 'ale'l-Tefsir'ûl-Beyzavî

Yazar Adı: eş-Şîrvânî, Muhammed b. Cemalüddin Ramazan ö. 891 H.

Müstensih: Yok

Konu: Tefsir

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

Boyutları: 130x192,195x256 mm

Varak Sayısı: 389

Satır Sayısı: 31

Yazı Türü: Nesih

Yazma eserin sırtı, sertabı ve kenarları meşin kaplıdır. Şirazesı sağlam ve mıkılebi bulunmaktadır. Eserde kullanılan ebrulu kâğıt cildin ön kapak, arka kapak ve mıkılebinde bulunmaktadır. Kullanılan ebru tekniğı şal ebrusudur. Kullanılan boya renkleri siyah, beyaz, kırmızı ve sarıdır. Tüm battal temelli ebrularda olduğı gibi boyalar kıvamlı su yüzeyinin bulunduğı tekneye serpilmiştir. Daha sonrasında biz yardımıyla gelgit yapılmış ama bu gelgitin sık aralıklarla yapılmadığını boyalarda çok fazla bir müdahele olmadığını gözlemlemekteyiz ve son olarakta su yüzeyinde şal deseni elde edilmiştir. Ebrunun üzerinde çok küçük tanecikler oluşturacak şekilde neftte bulunmaktadır.

Cildin sertabında ciddi oranda bir yırtılma mevcuttur. Ebruda çevre koşullarından etkilenmiş rengine solma ve kenarlarda mikro düzeyde yırtılma ve yıpranma vardır. Mıkılepte bulunan ebru kapaktaki ebrulara oranla kitabın içinde tahribattan korunmuş daha iyi durumdadır (Fotoğraf: 13).

Fotoğraf: 13 (FEK, 13: No'lu katalog)

Katalog No: 14

Demirbaş No: 34 Fe 157

Eser Adı: Hâşiyetü'l-Keşşâf

Yazar Adı: Çârperdî, Faheddin Ahmed b. Hasan, ö.746 H.

Müstensih: Muhammed b. Muhammed b. Ali ed-Dımaşkî

Konu: Tefsir

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

Boyutları: 120x142,158x215 mm

Varak Sayısı: 294

Satır Sayısı: 23

Yazı Türü: Nesih

Yazma eserin cildinin tamamı meşin kaplıdır. Ön kapağı şemseli ve cetvellidir. Şirazesı ve mıkılebi sağlamdır. Ebrulu kâğıt cildin iç kapağında bulunmaktadır. Tadılatta kullanılan ebrularla birlikte üç ayrı ebrulu kâğıttan oluşmuştur. İç kapağın büyük bir bölümünde bulunan ebrulu kâğıt taraklı ebru üzerine şal deseni yaparak oluşturulmuştur. Kullanılan boya renkleri kırmızı, turuncu ve mavidir. Boyalar tekneye serpidikten sonra gelgit yapılmış ve tarak çekilmiştir. Kullanılan tarağın iğne aralıklarında büyük oranda mesafe farkları bulunmaktadır. Tarak ebrusu yapıldıktan sonra bir biz veya kıl yardımıyla desen verilmiştir. Ebrunun sol üst köşesine beyaz boya damlamıştır. Ebru köşeleri deri ile sağlamlaştırılmıştır. Üzerinde mıkılepten kaynaklı bir leke bulunmaktadır.

Tadılatta kullanılan ebrular ise battal ebrularıdır. Kitabın katlanma yerinde bulunan ebruda sırasıyla siyah, mürdüm, turuncu ve yeşil renkler kullanılmıştır. Boyalar öbekler halinde su yüzeyine atılmıştır. Bu iki ebru arasında küçük bir bölümde ise kenarları simetrik bir desen olacak şekilde kesilmiş ebrulu kâğıt kullanılmıştır. Kullanılan boya renkleri pembe ve siyahtır. (Fotoğraf: 14/a, 14/b).

Fotoğraf: 14/a (FEK, 14: No'lu katalog)

Fotoğraf: 14/b (FEK, 14: No'lu katalog)

Katalog No: 15

Demirbaş No: 34 Fe 160

Eser Adı: Hâşiyetü'l-Keşşâf

Yazar Adı: Çârperdî, Faheddin Ahmed b. Hasan, ö.746 H.

Müstensih: Yok

Konu: Tefsir

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

Boyutları: 123x195,183x270 mm

Varak Sayısı: 232

Satır Sayısı: 29

Yazı Türü: Talik

Yazma eserin cildi meşin kaplıdır. Şemse ve yaldızlı cetvel ile müzehheptir. Şirazesı ve mıkılebi sağlam bulunmaktadır.

Eserde kullanılan ebrulu kâğıt cilt iç kapağında bulunmaktadır. Kullanılan teknik şal ebru tekniğı; boya renkleri ise siyah, beyaz, kırmızı ve fıstık yeşilidir. Boyaların kâğıtta dağılımı eşit oranda görünmektedir. Battal ebru tekniğı ile atılan boyalara ilk olarak gelgit deseni yapılmıştır daha sonrasında biz yardımıyla şal ebrusu formu verilmiştir. Üzerine atılan serpme damlıları çok küçük boyutlarda ve çok sıktır. Günümüzde yaygın bir kullanımını görmediğimiz şal ebru üzerine hatip yapımı tekrar karşımıza çıkmaktadır. Bu eserde de yürek hatipler üzerinde serpme bulunmaması serpme yapıldıktan sonra hatiplerin yapıldığını göstermektedir (Fotoğraf: 15/a, 15/b).

Fotoğraf: 15/a (FEK, 15: No'lu katalog)

Fotoğraf: 15/b (FEK, 15: No'lu katalog)

Katalog No: 16

Demirbaş No: 34 Fe 168

Eser Adı: Fütühü'l-Gayb fi'l-keşf 'an kına'i'r-reyb

Yazar Adı: Tîbî, Şerefüddin Hüseyin b. Abdullah b. Muhammed, ö.743 H.

Müstensih: İbrahim b. Ahmed [müst.]

Konu: Tefsir

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): 763 (1362)

Boyutları: 138x207,183x275 mm

Varak Sayısı: 261

Satır Sayısı: 29

Yazı Türü: Talik

Yazma eserde kullanılan ebrulu kâğıt cildin dış kapağında bulunmaktadır. Cildin sırtı, sertabı ve kenarları meşin kaplıdır. Şirazesı ve miklebi sağlam bulunmaktadır. Ebrulu kâğıdın yapım tekniğı incelendiğinde iki farklı kanıya ulaşmaktayız. Birincisi zeminde krem tonlarında bir boya kullanıldığı ikincisi; sadece öd kullanıp kâğıdın renginden faydalanıldığı yönündedir. Diğer kullanılan siyah renkte solma görölmektedir. Boyalar tekneye serpildikten sonra biz veya bir fırça kılı yardımıyla gel-git ebrusu yapılmıştır. Daha sonrasında tekneye iri damlalar oluşturacak şekilde boya bırakılıp orta eksenden biz yardımıyla geçerek yürek hatip şekli verilmiş ve biz kaldırılmadan ebruya hareket verilmeye devam edilmiştir. En son da bir derinlik kazandıran nefli serpme boya küçük tanecikler oluşturacak şekilde serpilmiştir (Fotoğraf: 16).

Fotoğraf: 16(FEK, 16: No'lu katalog)

Katalog No: 17

Demirbaş No: 34 Fe 177

Eser Adı: Fütûhü'l-Gayb fi'l-keşf 'an kına'i'r-reyb

Yazar Adı: Tîbî, Şerefüddin Hüseyin b. Abdullah b. Muhammed, ö.743 H.

Müstensih: Yok

Konu: Tefsir

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

Boyutları: 105x210,177x286 mm

Varak Sayısı: 360

Satır Sayısı: 41

Yazı Türü: Nesih

Eserin cildinin tamamı meşin kaplı, şemseli ve cetvellidir. Şirazesı ve mıkılebi sağlam bulunmaktadır.

Eserin cildinde kullanılan ebru iç kapakta yer almaktadır. Ebru tekniğı taraklı ebru üzerine şal ebrusudur. Kullanılan boya renkleri kırmızı, sarı ve siyahtır. Boyalar, kıvamlı su yüzeyine serpilip gel-git yapıldıktan sonra kaliteli diyebileceğimiz eşit aralıklarda iğnelere sahip tarak çekilmiştir. Yapılan tarak ebrusunun üzerine de biz yardımıyla şal deseni verilmiştir. Ebru kağıdının kenarlarında yıpranmalar görölse de ebru genel itibarıyla iyi durumdadır (Fotoğraf: 17/a, 17/b).

Fotoğraf: 17/a (FEK, 17: No'lu katalog)

Fotoğraf: 17/b (FEK, 17: No'lu katalog)

Katalog No: 18

Demirbaş No: 34 Fe 178

Eser Adı: Keşfü'l-Keşşâf

Yazar Adı: Ömer b. Abdurrahman el-Fârisî el-Kazvînî, ö. 745 H.

Müstensih: Yok

Konu: Tefsir

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

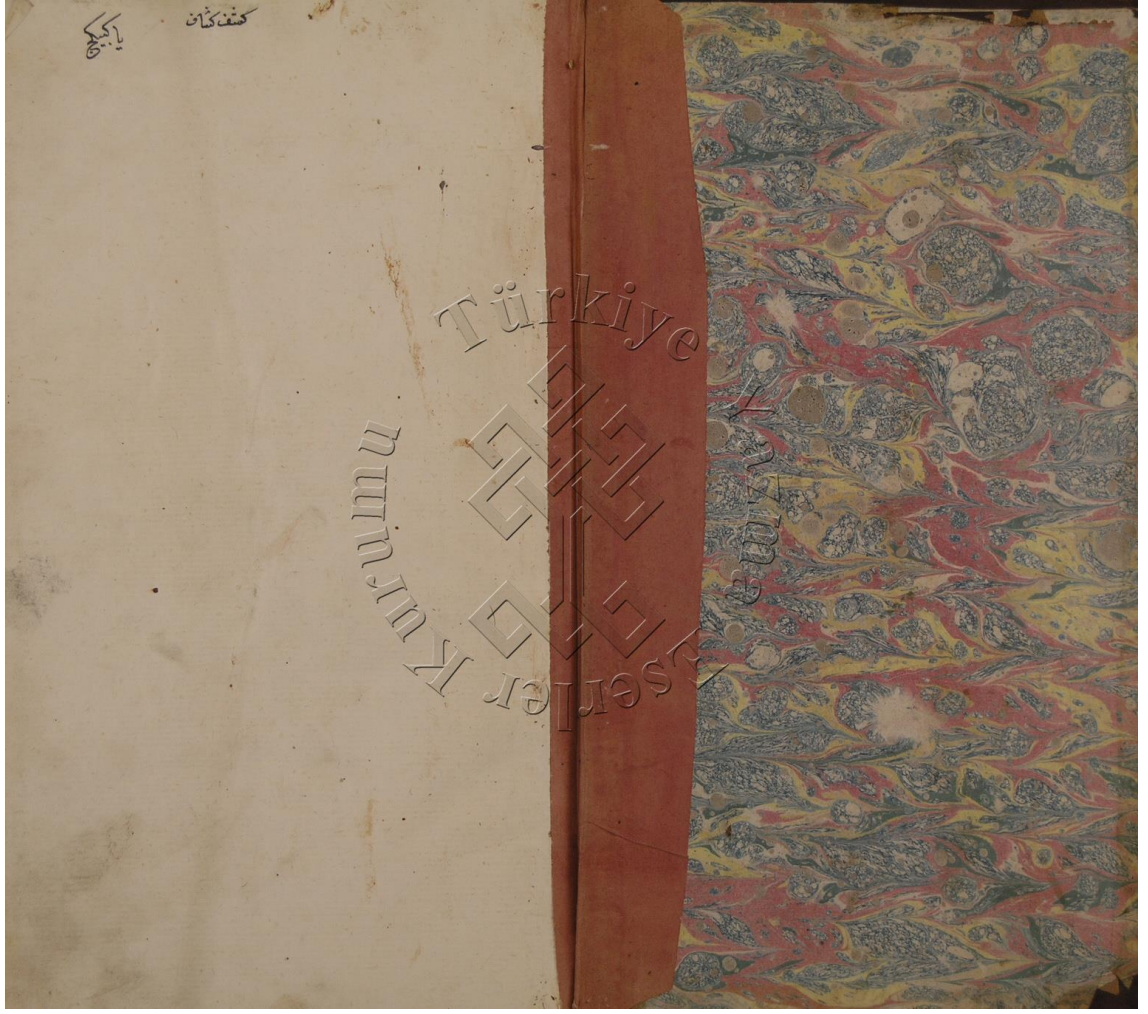
Boyutları: 175x296,95x187 mm

Varak Sayısı: 496

Satır Sayısı: 27

Yazı Türü: Talik

Yazma eserin cildi vişne çürüğü rengine tam meşin kaplı, soğuk şemseli, zencirekli ve cetvellidir. İncelediğimiz ebrulu kâğıt cildin iç kapağında bulunmaktadır. Neftli boya yoğunluğu ilk bakışta dikkat çekmektedir. Ebru tekniği olarak gelgit ebru tekniğidir. Kullanılan boya renkleri kırmızı, sarı, neftli mavi ve kahverengidir. Kırmızı, sarı ve neftli mavi boyalar serpildikten sonra bir biz veya kıl yardımıyla tekne boyunca gelgit yapılmıştır. Daha sonrasında tekrar serpileneftli boya ve kahverengi boya gelgitin net çizgilerinde değişikliğe sebep olmuştur. Ebrunun bazı yerlerinde öd veya toz kaynaklı boşluklar bulunmaktadır ve kenarlarında yıpranmalar mevcuttur (Fotoğraf: 18).

Fotoğraf: 18 (FEK, 18: No'lu katalog)

Katalog No: 19

Demirbaş No: 34 Fe 189

Eser Adı: Ecvibe 'an itirâzâtı Ebu Hayyân 'alâ İbn 'Atîyye ve Zemahşerî

Yazar Adı: Şeyh Yahya el-Magribî

Müstensih: Yok

Konu: Tefsir

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

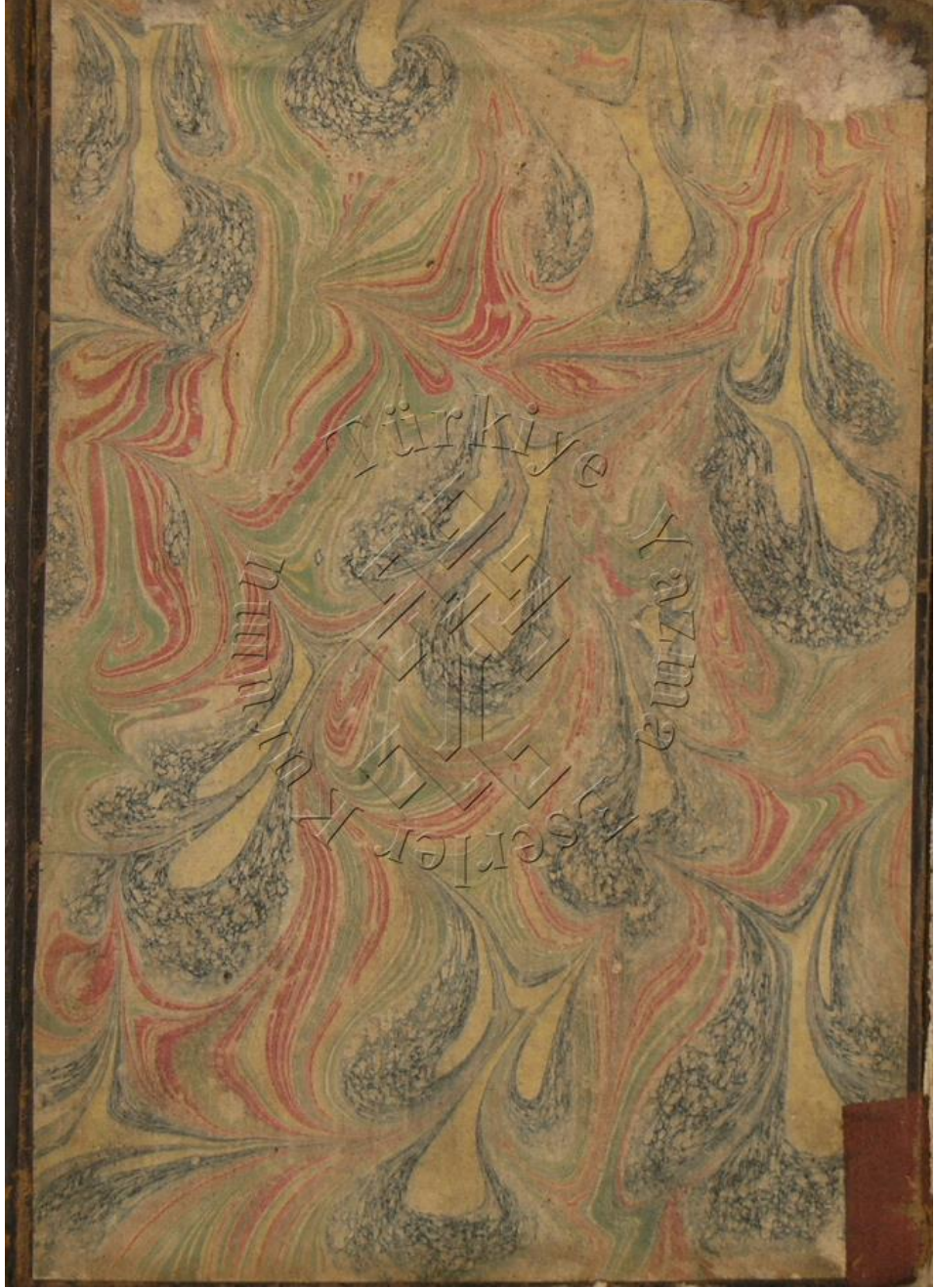
Boyutları: 100x140,153x215 mm

Varak sayısı: 359

Satır Sayısı: 23

Yazı Türü: Çeşitli

Yazma eserin cildinin sırtı ve kenarları meşin kaplı, kapakları ebru kâğıt kaplıdır. Şirazesı sağlam bulunmaktadır. Kullanılan ebru tekniğı gelgit üzerine hatip ebru tekniğıdir. Kullanılan boya renkleri yeşil, kırmızı, sarı ve neftli mavidir. Tüm battal temelli ebrularda olduğı gibi yeşil, kırmızı ve sarı renkler su yüzeyinde olabildiğince eşit bir dağılım olacak şekilde tekneye serpilmiştir. Biz yardımıyla bu renklere gelgit deseni verilmiştir. Sonrasında damlatılan neftli mavi boyada bizle hatip formu kazanmıştır. Arka kapakta bulunan ebrulu kâğıdın sağ üst köşesinde yıpranma ve yırtılmalar bulunmaktadır. Renklerde kısmen solmalar görünmektedir. Eser koleksiyonda nadide bulunan ebrulardandır. İncelememizde eser sahibine ait bir imza bulunamamıştır (Fotoğraf: 19).

Fotoğraf: 19 (FEK, 19: No'lu katalog)

Katalog No: 20

Demirbaş No: 34 Fe 227

Eser Adı: Medârikü't-tenzîl ve hakâyikü't-te'vîl

Yazar Adı: Neseî, Hâfızüddin Abdullah b. Ahmed, ö.710 H.

Müstensih: Yok

Konu: Tefsir

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): Yok

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): Yok

Boyutları: 170x238,260x340 mm

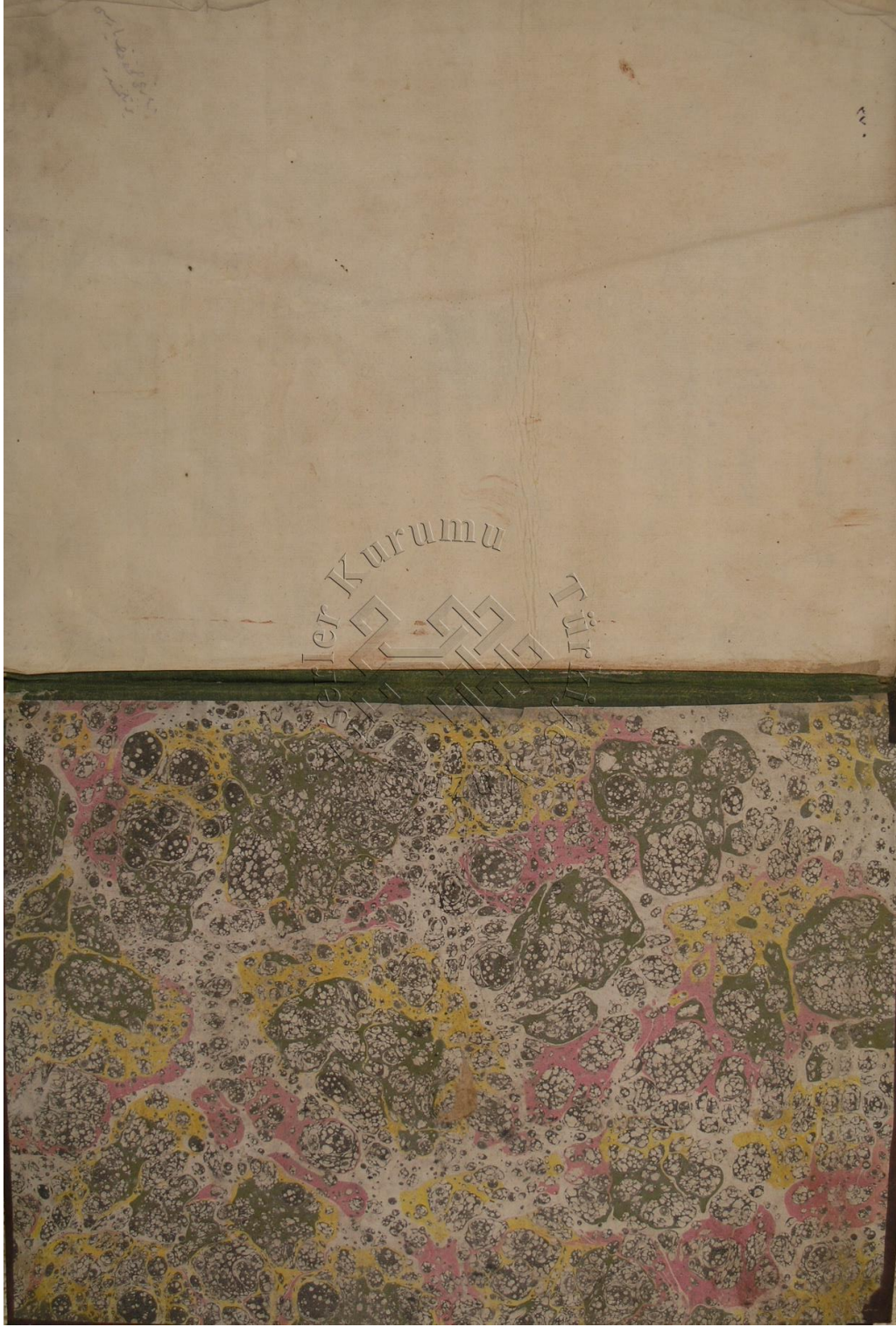
Varak Sayısı: 362

Satır Sayısı: 19

Yazı Türü: Nesih

Yazma eserin cildi tam meşin kaplı cetvelli ve şemselidir. Şirazesı ve mıkılebi sağlam bulunmaktadır.

Eserde kullanılan ebru cildin iç kapağında kullanılmıştır. Ebru kâğıdı kitap sanatlarında çokça kullanılan battal ebru tekniğı ile yapılmıştır. Kullanılan boyalar pembe, sarı, yeşil ve neftli siyahtır. Atılan boya öbeklerinin bakılırsa sırasıyla pembe, sarı ve yeşil boyalar atılmıştır. Daha sonra üzerine baskın olacak düzeyde siyah neftli boya serpilmiştir. Kâğıtta görünen boş alanlardan boyalara yeteri miktarda öd konulmadığı izlenmektedir. Yapıldığı tarihe dair bir ibare veya sanatçı imzası bulunmamaktadır (Fotoğraf: 20).

Fotoğraf: 20 (FEK, 20: No'lu katalog)

Katalog No: 21

Demirbaş No: 34 Fe 233

Eser Adı: Me'âlimü't-tenzîl (el'evvelû)

Yazar Adı: Ebu Muhammed el-Hüseyin Mesud el-Begavi ö. 516 H.

Müstensih: İbrahim b. Hüsrev b. Hasan el-Halhalî

Konu: Hadis

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): 630 (1233)

Boyutları: 169x240,110x195 mm

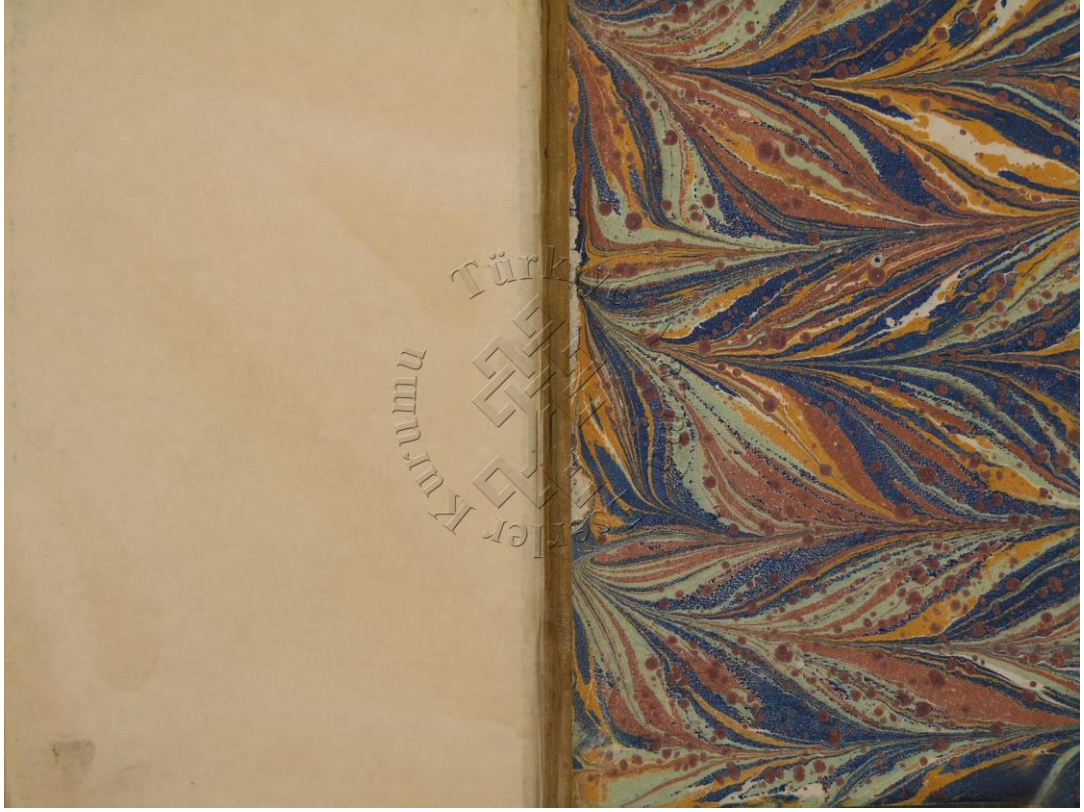
Varak Sayısı: 258

Satır Sayısı: 25

Yazı Türü: Nesih

Yazma eser kahve rengi tam meşin kaplı, soğuk şemseli ve mikleplidir.

Cildin iç kapağında bulunan ebru kâğıdı gelgit tekniği ile yapılmıştır. Kullanılan boya renkleri koyu mavi, turuncu, su yeşili ve aşî kırmızısıdır. Mavi renkte daha belirgin olmak üzere boyalarda kumlanma görünmektedir. Boyalar battal ebru tekniği ile atıldıktan sonra bir biz yardımıyla istenilen forma ulaştırılmıştır. Gelgit tekniğinde aralıklar geniş tutulmuştur. Üzerine de bordo renkte serpme yapılmıştır. Ön kapak arkasında bulunan ebrulu kâğıtta kâğıdın kenar kısmı kullanıldığı için tekne kenarı dönüşlerinde ki boya sürüklenmeleri görünmektedir. Ebru bütünlüğü ve renk canlılığı korunmaktadır (Fotoğraf: 21/a, 21/b).

Fotoğraf: 21/a (FEK, 21: No'lu katalog)

Fotoğraf: 21/b (FEK, 21: No'lu katalog)

Katalog No: 22

Demirbaş No: 34 Fe 241

Eser Adı: Nazmü'd-dürer fî tenâsibi'l-ây ve's-süver

Yazar Adı: Bikâî, ö. 885 H.

Müstensih: Yok

Konu: Tefsir

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

Boyutları: 116x200,180x280 mm

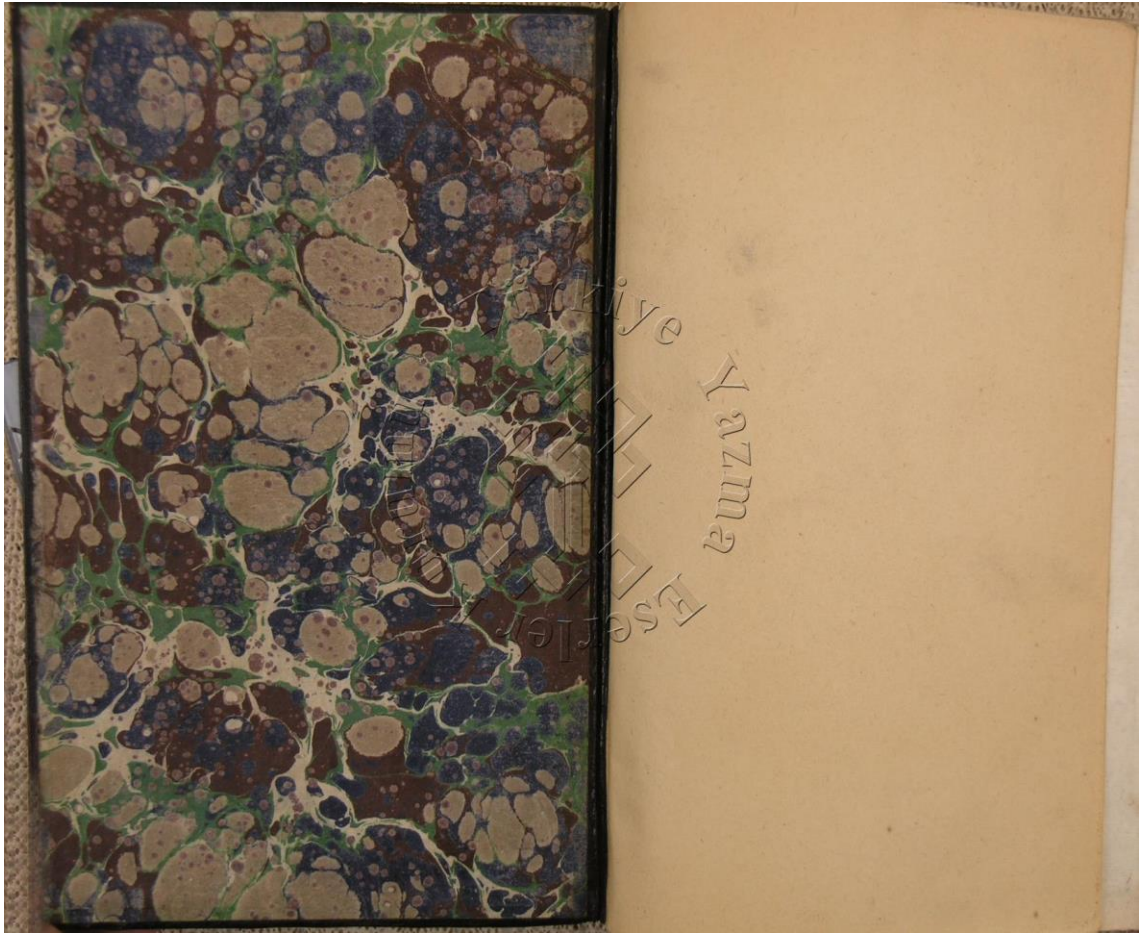
Varak Sayısı: 743

Satır Sayısı: 35-37

Yazı Türü: Nesih

Yazma eserin cildi meşin kaplı, şemseli ve köşebentlidir. Şirazesı ve mıkılebi sağlam bulunmaktadır. Eserin tezyinatlı bir serlevhası bulunmaktadır. İlk iki sayfa altın cetvelli diğer sayfalar kırmızı cetvellidir.

Yazma eserde bulunan ebrulu kâğıt ise cildin iç kapağında yer almaktadır, battal ebru tekniğı ile yapılmıştır. Kullanılan boya renkleri sırasıyla yeşil, bordo, mavi ve krem tonudur. Boyalar fırça yardımıyla tekneye atılmış en son üzerine de bordo renkten hazırlanmış neftli boya minik damlacıklar halinde serpilmiştir. Yapılış tarihine ait bir bilgi bulunmamaktadır. Renkler canlılığını koruduğundan yakın tarihte yapıldığı kanaatindeyiz (Fotoğraf: 22).

Fotoğraf: 22 (FEK, 22: No'lu katalog)

Katalog No: 23

Demirbaş No: 34 Fe 258

Eser Adı: el-Ahkâmü's-sugrâ

Yazar Adı: Yok

Müstensih: Ali b. Masr b. Ömer

Konu: Hadis

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi):

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): 680 (1281)

Boyutları: 175x243,128x250 mm

Varak Sayısı: 226

Satır Sayısı: 23

Yazı Türü: Nesih

Yazma eserin sırtı, sertabı ve kenarları meşin kaplı; ön yüzü, arka yüzü ve miklebi ebru kağıdıyla kaplıdır. Şirazesı ve miklebi sağlamdır. Bu eserde kullanılan ebru kağıdı ebrunun İngilizceye neden marbling olarak çevrildiğini tanımlar niteliktedir. Ebrunun görseli adeta mermeri anımsatmaktadır. Zemin ebrusu olarak isimlendirilebilir. Kullanılan renkler mavi ve az miktarda kırmızıdır. Ön ve arka yüz temastan kaynaklı bir hayli yıpranmıştır. Miklepteki ebrulu kağıdın kitabın içerisinde kalması onu tahribattan bir nebze korumuş renkler canlılığını yitirmemiştir. Ebruda bulunan küçük boşluklardan ebrunun yapıldığı ortamın tozlu olduğu yahut ebru yapımının uzun sürmesinden kaynaklı toz taneciklerinin oldukça su yüzeyine düştüğünü göstermektedir.

Yazma eserler portalında 34 Fe 166/3 demirbaş numaralı eserin görüntülerinde de bu eserin görüntüleri bulunmaktadır. Kitap üzerindeki bilgiler incelendiğinde 34 Fe 258 demirbaş numaralı esere ait olduğu görülmektedir. (Fotoğraf: 23).

Fotoğraf: 23 (FEK, 23: No'lu katalog)

Katalog No: 24

Demirbaş No: 34 Fe 260

Eser Adı: el-Müştebeh fi'n-nisbe

Yazar Adı: el-Ezdî, Ebu Muhammed Abdülganî b. Said el-Makdîsî, ö. 409 H.

Müstensih: Yok

Konu: Hadis

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

Boyutları: 135x195,110x165 mm

Varak Sayısı: 69

Satır Satır: Muhtelif (22)

Yazı Türü: Nesih

Yazma eserin cildi nohudî renkte mukavva kâğıt kaplıdır. Ebrulu kâğıt yazma eserin iç kapağında bulunmaktadır. Kullanılan ebru, gelgit ebrusu üzerine petrolü boya serpilmesi ile yapılmıştır. Ebrunun gelgit yönü alışılmışın aksine kapağa çapraz olacak şekilde konumlandırılmıştır. Kullanılan boya renkleri koyu yeşil, açık yeşil, kırmızı ve petrolü gri renktir. Çok az miktarda bulunan mavi boyanın bir önce yapılmış olan ebrudan sonra su yüzeyinin iyi temizlenmemiş olmasından kaynaklı olduğu kanaatindeyiz. Ebru sırasıyla kırmızı, açık yeşil ve koyu yeşil boyaların yüzeye serpilip teknenin çapraz kullanılarak gelgit yapılmasıyla meydana gelmiştir. Biz yardımıyla yapılan gelgitten sonra büyük öbekler halinde petrolü gri renk boya serpilmiştir. Ebru mukavemetini korumaktadır. Kurt ve kullanımdan kaynaklı kenarlarda yırtılmalar görünmemektedir (Fotoğraf: 24/a, 24/b).

Fotoğraf: 24/a (FEK, 24: No'lu katalog)

Fotoğraf: 24/b (FEK, 24: No'lu katalog)

Katalog No: 25

Demirbaş No: 34 Fe 274

Eser Adı: Beyânü'l-müşkîl'l-ehâdis

Yazar Adı: Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî et-Tahâvî, ö. 321 H.

Müstensih: Ahmed b. Muhammed b. Mansur

Konu: Hadis

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): 799 (1397)

Boyutları: 185x273,117x185 mm

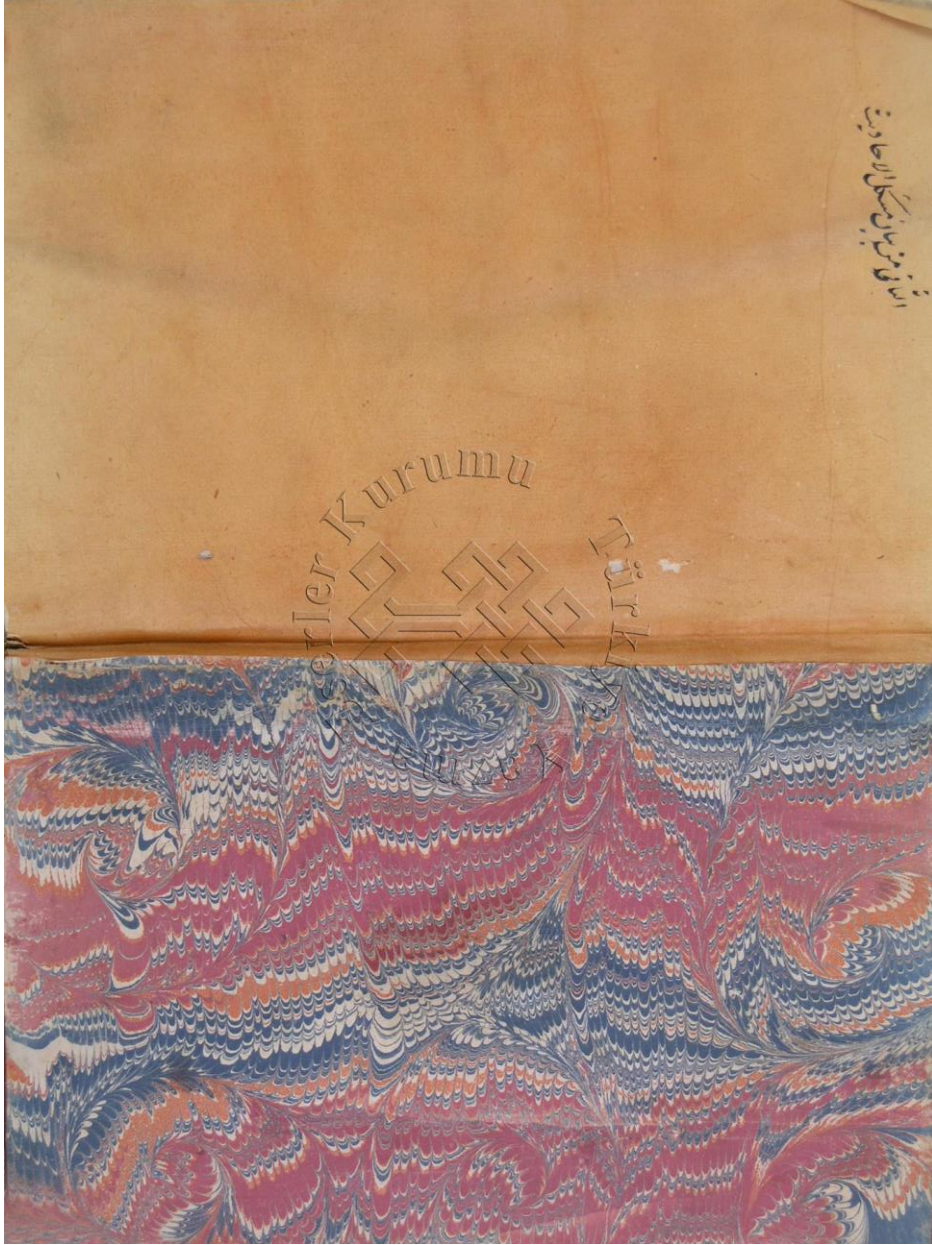
Varak Sayısı: 295

Satır Sayısı: 17

Yazı Türü: Nesih

Yazma eserin cildi vişne rengi meşin kaplıdır, soğuk şemselidir. Mikrofilm arşiv numarası bulunmaktadır (Mikro film No.: 2370/2).

Ebrulu kâğıt kapağın iç yüzünde bulunmaktadır. Taraklı ebru üzerine biz yardımıyla herezonlar oluşturulmuş ve şal formu kazandırılmıştır. Kullanılan boya renkleri kırmızı, mavi, turuncu ve beyazdır. Beyaz görünüm için öd damlatarak kâğıdın kendi renginden de faydalanılmış olabilir. Boyalar tekne yüzeyine fırça ile serpildikten sonra gelgit ebrusu yapılmış ve tarak çekilmiştir. Ebruyu incelediğimizde tarak dişleri arasında mesafe farkları görünmektedir. Bu mesafe farkları bir örüntü gibi devam etmediğinden taraktaki eksik dişlerden veya dişlerin yamulmasından kaynaklanmaktadır. Tarak çekildikten sonra bülbül yuvası tekniğinde olduğu gibi dıştan içe herezonlar yapılmıştır. Ebrunun renkleri canlılığını korumaktadır. Yıpranmışlık çok az miktardadır, ebrunun ve kitap tadilatının yakın bir zamanda yapıldığını düşünmekteyiz (Fotoğraf: 25).

Fotoğraf: 25 (FEK, 25: No'lu katalog)

Katalog No: 26

Demirbaş No: 34 Fe 280

Eser Adı: Tebsîrû'l-müntebeh bî tahrîri'l-müştebeh

Yazar Adı: İbn Hacer el-Askalânî ö. 773 H.

Müstensih: Yok

Konu: Tarih

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

Boyutları: 110x138,140x185 mm

Varak Sayısı: 576

Satır Sayısı: 23

Yazı Türü: Nesih

Eserin cildini incelediğimizde sırtı, sertabı ve kenarları meşin kaplıdır. Ön kapak, arka kapak ve miklebe ise ebru kâğıdı uygulanmıştır. Ebru kâğıdının yapımında bülbül yuvası tekniği tercih edilmiştir. Ebru yapmak için hazırlanan kıvamlı su yüzeyine petrolü mavi boya serpilmiş ve dıştan içe olacak şekilde nispeten küçük boyutlarda sıralı herezonlarla ebru oluşturulmuştur. Miklepte bulunan ebru kitabın içinde korunmuş olsada kapaklarda bulunan ebrularda yıpranmalar mevcuttur (Fotoğraf: 26/a, 26/b).

Fotoğraf: 26/a (FEK, 26: No'lu katalog)

Fotoğraf: 26/b (FEK, 26: No'lu katalog)

Katalog No: 27

Demirbaş No: 34 Fe 297

Eser Adı: Tenvîrü'l-havâlik alâ Muvattâ' i İmam Mâlik

Yazar Adı: Süyutî, Celalüddin Abdurrahman b. Ebu Bekir ö. 911 H. [

Müstensih: Yok

Konu: Hadis

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

Boyutları: 104x145,153x208 mm

Varak Sayısı: 205

Satır Sayısı: 23

Yazı Türü: Nesih

Yazma eserin cildi incelendiğinde sırtı ve kenarları meşin kaplıdır. Şirazesı ve mıkılebi sağlam bulunmaktadır. Ön kapak, arka kapak ve mıkılebi ise ebru kâğıt kaplıdır. Ebru kâğıdında hazırlanan teknik şal ebru tekniğidir. Kullanılan boya renkleri kırmızı, mavi, sarı, siyah ve gridir. Renkler bazı bölümlerde solmadan kaynaklı daha açık tonlarda görünmektedir. Ana renk itibariyle kırmızı, sarı, mavi ve siyah renkler tekne yüzeyine serpilmiş bir biz veya kıl yardımıyla gelgit ve şal deseni verilmiştir. Daha sonra günümüzde gri görünüme sahip renk tanecikler oluşturacak şekilde su yüzeyine serpilmiştir. Diğer ciltlerde de rastladığımız üzere mıkilepte bulunan ebrulu kâğıdın çevrenin olumsuz şartlarından etkilenme oranı az olduğu için renkler canlılığını korumaktadır. Kapaklarda bulunan ebruda ise hem çevre şartlarından yıpranma hem de kurt tahribatı görülmektedir (Fotoğraf: 27/a, 27/b).

Fotoğraf: 27/a (FEK, 27: No'lu katalog)

Fotoğraf: 27/b (FEK, 27: No'lu katalog)

Katalog No: 28

Demirbaş No: 34 Fe 307

Eser Adı: Cem'ü'l-cevâmi'

Yazar Adı: Süyutî, Celalüddin Abdurrahman b. Ebu Bekir ö. 911 H.

Müstensih: Yok

Konu: Nahiv

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

Boyutları: 109x148,125x178 mm

Varak Sayısı: 321

Satır Sayısı: Muhtelif

Yazı Türü: Nesih

Eserin cildi tam meşin kaplı, şemseli ve salbektir. Mıklebi sağlam ve şirazesini bulunmaktadır.

Yazma eserin kapağının içinde ebrulu kâğıt bulunmaktadır. Ebru üzerindeki yazılardan dolayı değerlendirmeye alınmıştır. Yazılar değerlendirildiğinde ebru tarihi açısından bir bilgi bulunamamıştır. Ebruda kullanılan boya renkleri mavi, açık mavi ve turuncudur. Tamiratta kullanılan ebru ise gelgit ebru tekniği ile yapılmıştır. Bordo, mavi ve sarı renkleri kullanılmış, üzerine serpme yapılmıştır. Renkler canlılığını korumaktadır (Fotoğraf: 28/a, 28/b).

Katalog No: 29

Demirbaş No: 34 Fe 325

Eser Adı: Delâilü'l-hayrât ve şevârikü'l-envâr

Yazar Adı: el-Cezûlî, Ebu Abdullah Muhammed b. Abdurrahman b. Ebu Bekir b. Süleyman, ö.870 H.

Müstensih: Yok

Konu: Hadis

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): 1061 (1651)

Boyutları: 80x145,145x207 mm

Varak Sayısı: 64

Satır Sayısı: 11

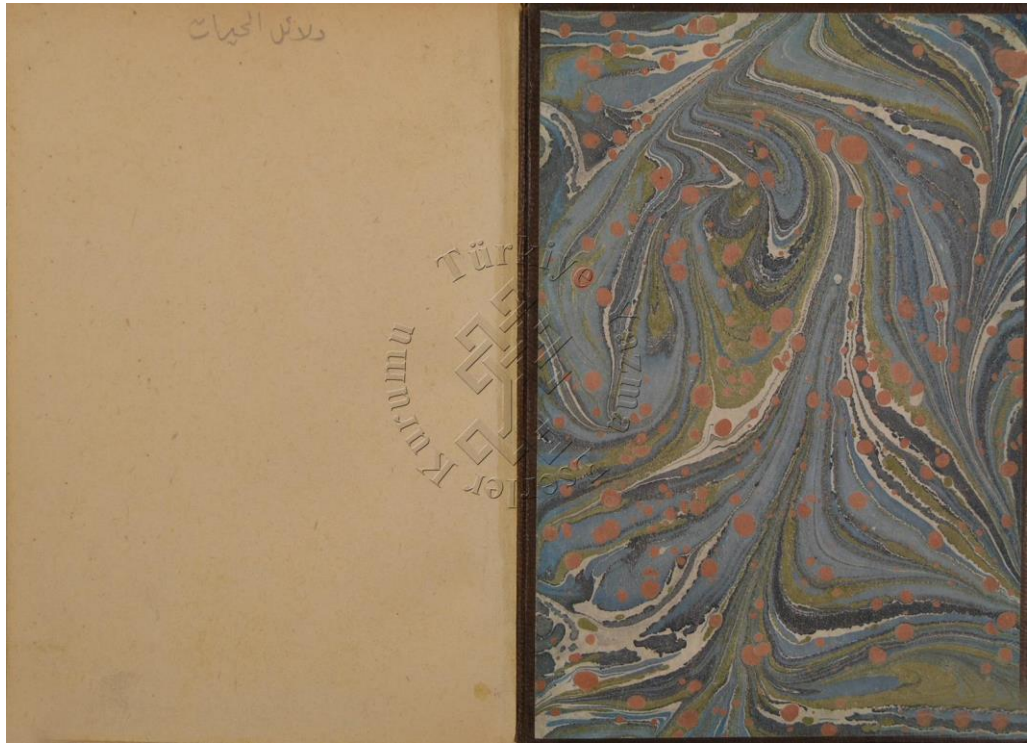
Yazı Türü: Nesih

Yazma eserin sırtı, sertabı ve kenarları meşin, kapak yüzleri ve mıklebi ebru kağıdı kaplıdır. Eserin cildinde bulunan ebru kâğıdı; kadim ebrularımızdan battal ebrudur. Kullanılan boya renkleri sarı, siyah, yeşil, kırmızı, kahverengi tekneye serpilmiş üzerine de neftli gri renk boya kılları çok sık olmayan bir fırçayla küçük taneler halinde atılarak bir boyut kazandırılmıştır. Renklerin görünümü çok canlıdır. Günümüzdeki cildin yakın zamanda tamirattan geçirildiğini düşünmekteyiz.

İç kapakta kullanılan ebru kâğıdı şal ebru tekniği ile yapılmıştır. Siyah, mavi, yeşil renk boyalar tekneye serpildikten sonra bir kıl veya biz yardımıyla gelgit ebru tekniği uygulanmıştır. Renklerin dağılımı sağlandıktan sonra şal ebru tekniği uygulanmıştır. En son üzerine de aşî kırmızısı boya ile serpme yapılmıştır (Fotoğraf: 29/a, 29/b).

Fotoğraf: 29/a (FEK, 29: No'lu katalog)

Fotoğraf: 29/b (FEK, 29: No'lu katalog)

Katalog No: 30

Demirbaş No: 34 Fe 369

Eser Adı: Nesîmü'r-riyâz fî şerhi Şifâ'î'l-Kâdî 'Îyâz

Yazar Adı: el-Hafâcî, Şehabüddîn Ahmed b. Muhammed, ö. 1069 H.

Müstensih: Yok

Konu: Hadis

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): 1184 (1770)

Boyutları: 116x211,210x304 mm

Varak Sayısı: 384

Satır Sayısı: 29

Yazı Türü: Nesih

Yazma eserin cildi meşin kaplı, salbek şemseli ve cetvellidir. Şirazesi ve miklebi sağlam bulunmaktadır. Eserde incelediğimiz ebrulu kâğıt kapağın iç yüzünde kullanılmıştır. Ebruda kullanılan teknik taraklı ebru tekniğidir. Kullanılan boya renkleri kırmızı, sarı ve mavidir. Tarakta kullanılan renklerden tarağın üzerine hatip yapılmıştır. Ebrunun yapılış aşamaları şöyledir. Tüm battal temelli ebrularda olduğu gibi boyalar kıvamlı su yüzeyine serpilmiştir. Serpilen boyalara gelgitin son yönü çekilecek tarağın dik kesişimi olacak şekilde bizle gelgit deseni verilir. Ve tarak boyaları sürükleyecek seviyede su yüzeyine daldırılarak tarak çekilir. Tarağın dişlerinin arasındaki mesafe eşit değildir. Taraklı ebru üzerinde iki adet ikili yürek hatip bulunmaktadır. Bu hatiplerde taraklı ebruda kullanılan boya ile yapılmıştır zeminden ayrı bir boya hazırlanmamıştır. Birleşik bir görünüm oluşturan hatiplerde üst konumda görünende kırmızı ve sarı renkleri kullanılırken alt konumda görünende içine bir de mavi renk kullanılmıştır. Boyalar damlatıldıktan sonra üstüste iki hatip birlikte olacak şekilde bırakılan boya damlalarının uzak bir mesafesinden biz yardımıyla girilmiş ve sonunda yürek hatiplerin uç kıvrımları farklı yöne bakacak şekilde çıkartılmıştır. Ebru üzerinde lekelenme ve yıpranma mevcuttur (Fotoğraf: 30).

Fotoğraf: 30 (FEK, 30: No'lu katalog)

Katalog No: 31

Demirbaş No: 34 Fe 505

Eser Adı: Kitâbü'l-mücâlese

Yazar Adı: Ebû Bekir Ahmed b. Mervân ed-Dîneverî, ö. 330 H.

Müstensih: Yok

Konu: Hadis

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

Boyutları: 90x?, 145x220 mm

Varak Sayısı: 181

Satır Sayısı: Muhtelif

Yazı Türü: Talik

Yazma eserin sırtı, sertabı ve kenarları kahverengi meşin cilde sahiptir. Şirazesı sağlamdır. Miklebi bulunmaktadır. Eserin dış kapağında ebrulu kâğıt kullanılmıştır. Ebrulu kâğıtta uygulanan ebru tekniğı şal ebrusudur. Kullanılan boya renkleri yeşil, siyah ve bordodur. Çok fazla olmamakla birlikte boyanın yeterince açılmadığı kâğıdın renginin görüldüğü kısımlar mevcuttur. Tüm boyalar battal ebru tekniğı ile atıldıktan sonra biz veya bir kıl yardımıyla yüzey üzerindeki boyalara şal ebru formu kazandırılmıştır. Daha sonrasında hazırlanan şal ebrusuna bir de açık kahverengi ile minik damlacıklar ile serpmeye işlemi yapılmıştır. Günümüzde beğeni kazanabilecek bir eserdir (Fotoğraf: 31/a). Cildin iç kapağında bulunan ebrulu kâğıt; gelgit ebrusunun üzerine petrol boyanın battal formunda atılmasıyla elde edilmiştir. Ebru teknesine atılan yeşil ve siyah boyaya biz yardımıyla hareket kazandırıldıktan sonra petrol mavi boya battal boyutlarında iri öbekler halinde su yüzeyine atılmıştır. Teknik günümüzde beğeni kazanan bir tekniktir. Tarihi kayıt bulunmamaktadır. Son yüzyılda yazma eser üzerinde yapılan bir tamiratla ebrunun esere kazandırıldığı kanaatindeyiz (Fotoğraf: 31/b).

Fotoğraf: 31/a (FEK, 31: No'lu katalog)

Fotoğraf: 31/b (FEK, 31: No'lu katalog)

Katalog No: 32

Demirbaş No: 34 Fe 578

Eser Adı: Tevzîh fi halli'l-gavâmızı't-tenkîh

Yazar Adı: Yok

Müstensih: Ali b. Nurallah

Konu: Fıkıh Usulü

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): 1002 (1594)

Boyutları: 72x125,134x207 mm

Varak Sayısı: 227

Satır Sayısı: 21

Yazı Türü: Talik

Yazma eserin cildi tam meşin kaplı, şemseli, cetvellidir. Şirazesı ve mıkılebi sağlam bulunmaktadır. Değerlendirmeye aldığımız ebru kâğıdı cildin iç yüzeyinde bulunmaktadır. Değerlendirmemizin başlıca nedeni ebrulu kâğıt üzerinde bulunan yazılardan ebru tarihi adına bilgi edinebilmektir. Eserde bulunan yazılar tarafımızca okunmuş ve ön kapağın iç yüzeyinde bulunan ebrulu kâğıdın sağ alt köşesinde bir tarih kaydına rastlanmıştır. Sene 1024 Şaban-ı şerifi (Fotoğraf 31/c). Ebru kâğıdı üzerine tarihi yazılan sene veyahut daha öncesinde yapılmıştır. Bu da bize göstermektedir ki bu ebru en az 421 yıl önce yapılmış bir eserdir. Ebruyu sanatsal açıdan incelediğimizde akışkan bir sıvı ile çalışıldığı görülmektedir. Boyalar su yüzeyinde öbekler halinde değildir, dağılmıştır. Kullanılan boya renkleri kırmızı ve mavidir. Boyasız kâğıdın kendi renginin görüldüğü yüzeylerde mevcuttur. Ebru üzerinde bulunan yazılar incelenmiş yapan kişiye dair bir bilgi bulunmamaktadır (Fotoğraf: 32).

Fotoğraf: 32/a (FEK, 32: No'lu katalog)

Fotoğraf: 32/b (FEK, 32: No'lu katalog)

Fotoğraf: 32/c (FEK, 32: No'lu katalog)

Katalog No: 33

Demirbaş No: 34 Fe 580

Eser Adı: Tevzîhî hallî'l-gavâmîzî't-tenkîh

Yazar Adı: Yok

Müstensih: Yok

Konu: Fıkıh Usulü

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

Boyutları: 95x130,131x180 mm

Varak Sayısı: 161

Satır Sayısı: 21

Yazı Türü: Talik

Yazma eserin sırtı ve kenarları meşin kaplı, ön kapak ve arka kapağı ise ebru kâğıt kaplıdır. Şirazesı sağlamdır, mıkletsızdır. Ebru kâğıdı battal temelli ebrulardandır fakat farklı bir denemedir. Kullanılan boya renkleri pembe, yeşil, kahverengi ve lacivettir. Tüm zemini kaplayan pembe boya ebruya hâkim olacak şekilde serpilmiştir. Diğer kullanılan renkler küçük damlacıklar halindedir. Lacivert boyanın kenarlarında bozulmalar mevcuttur. Tüm boyalar serpildikten sonra geniş aralıklı ve teknenin sadece bir yönünde alacak şekilde gelgitler yapılmıştır. Bu ebruda farklı olan ve dikkatimizi çeken husus gelgitin üzerinden çekildiği yönün tersine doğru sağından veya solundan olacak şekilde yaprak çizimin andıran bir biz hareketiyle gelgitin yönüne dönen ovaler oluşturulmasıdır. Ebrunun renkleri canlılığını korumakta ama yanında kitaplarla temas ettiği yerlerde yıpranmalar ve lekelenmeler mevcuttur (Fotoğraf: 33).

Fotoğraf: 33 (FEK, 33: No'lu katalog)

Katalog No: 34

Demirbaş No: 34 Fe 602/1

Eser Adı: Şerhu Muhtasari İbnü'l-Hâcib

Yazar Adı: el-İcî, Adudüddin, İzzeddin Abdurrahman b. Ahmed, ö. 756 H.

Müstensih: Yok

Konu: Fıkıh Usulü

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

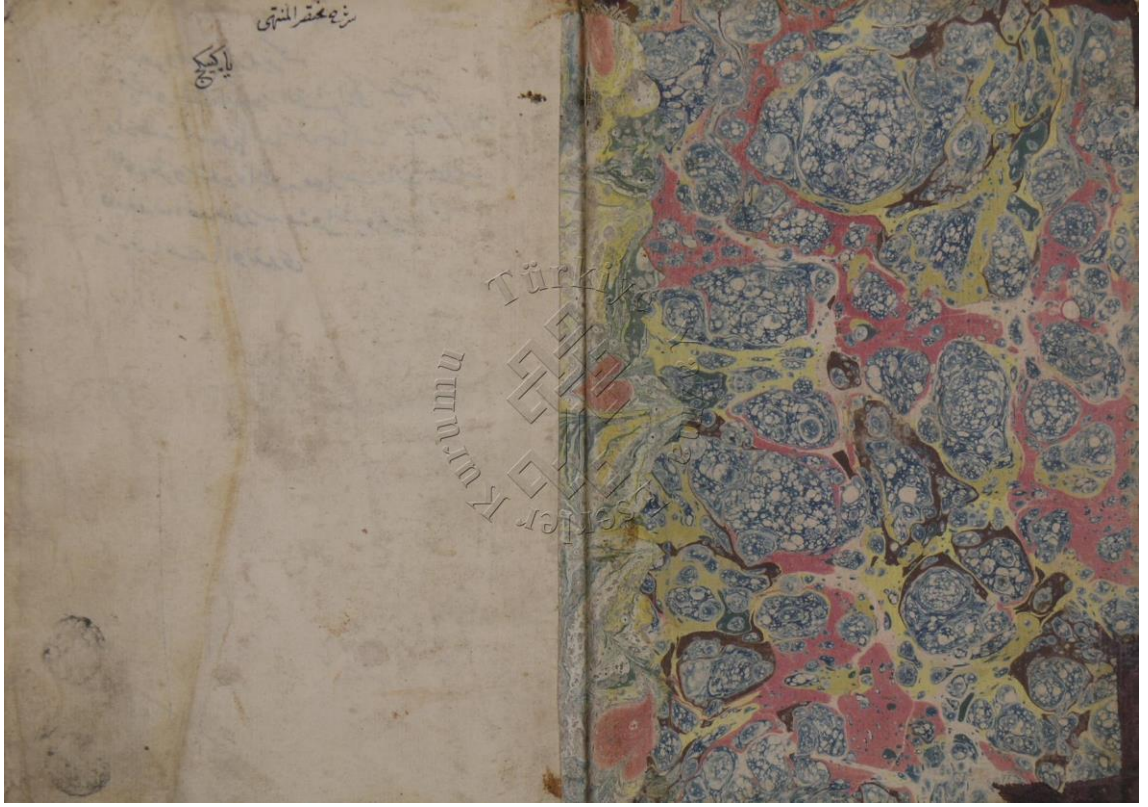
Boyutları: 55x128,141x203 mm

Varak Sayısı: 139

Satır Sayısı: 15

Yazı Türü: Talik

Yazma eserin sırtı ve kenarları meşin kaplı, şirazesi sağlam ve miklebi bulunmaktadır. İncelemeye aldığımız ebrulu kâğıt cildin iç kapağında bulunmaktadır. Neftli battal ebrusudur. Kullanılan renkler kırmızı, sarı, siyah ve neftli mavidir. Battal ebru tekniği ile tüm boyalar serpilmiş en son özerine büyük öbekler oluşturacak şekilde de mavi neftli boya atılmıştır. Kenarlarda yıpranmalar olmakla birlikte renkler canlılığını korumaktadır. Kapağın iç yüzü ve ilk sayfanın birleşim yerine eser onarımında farklı bir ebru kullanılmıştır. Kenarı desen oluşturacak şekilde kesilmiş küçük bir parçadır. Bu ebruda yeşil ve sarı zeminli neftli ebru üzerine kırmızı yürek hatipler yapılarak meydana getirilmiştir (Fotoğraf: 34).

Fotoğraf: 34 (FEK, 34: No'lu katalog)

Katalog No: 35

Demirbaş No: 34 Fe 620

Eser Adı: Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Vikâye li-Sadrüşşeri'a

Yazar Adı: el-Karabagî, Muhyiddin Muhammed, ö.942 H.

Müstensih: Yok

Konu: Fıkıh Usulü

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): 978 (1570)

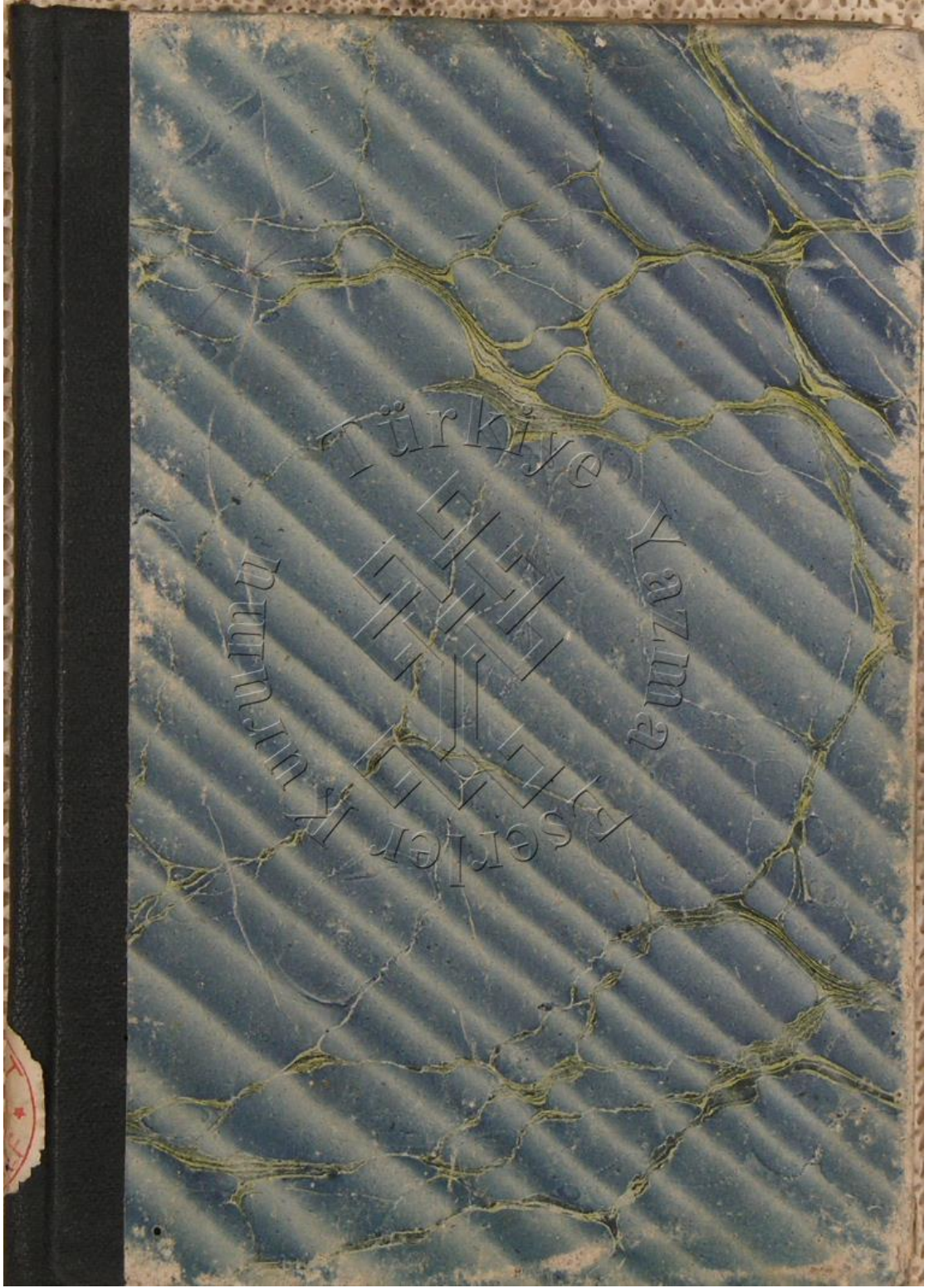
Boyutları: 73x115,125x180 mm

Varak Sayısı: 124

Satır Sayısı: 17

Yazı Türü: Talik

Koleksiyonda bulunan yazma eserde çoğunun aksine Feyzullah Efendi'nin oğlu Murtaza Efendi'nin mührü bulunmaktadır. Eserin sırtı bez, ön kapak ve arka kapağı ise ebru kâğıdı kaplıdır. Kullanılan ebru tekniği koleksiyondaki tek örnek olan dalgalı ebru tekniğidir. Kullanılan renkler yeşil ve mavidir. Zemine yeşil renk atıldıktan sonra üzerine gelgit yapılmış ve büyük öbekler halinde mavi renk boya atılmıştır. Ebruya bu görünümü kazandıran kâğıdın su yüzeyine bir kerede bırakılmayıp su yüzeyinde ileri geri dalgalar oluşturacak bir şekilde bırakılmasıdır. Ebrunun kenar kısımlarında sürtünmeden kaynaklı olduğunu tahmin ettiğimiz renk deformasyonu bulunmaktadır (Fotoğraf: 35).

Fotoğraf: 35 (FEK, 35: No'lu katalog)

Katalog No: 36

Demirbaş No: 34 Fe 624

Eser Adı: Şerhu Muhtasari İbnü'l-Hâcib

Yazar Adı: el-Îcî Adudüddin, İzzeddin Abdurrahman b. Ahmed, ö. 756 H.

Müstensih: Molla Muhammed Berdâi [müst.]

Konu: Fıkıh Usulü

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): 1096 (1685)

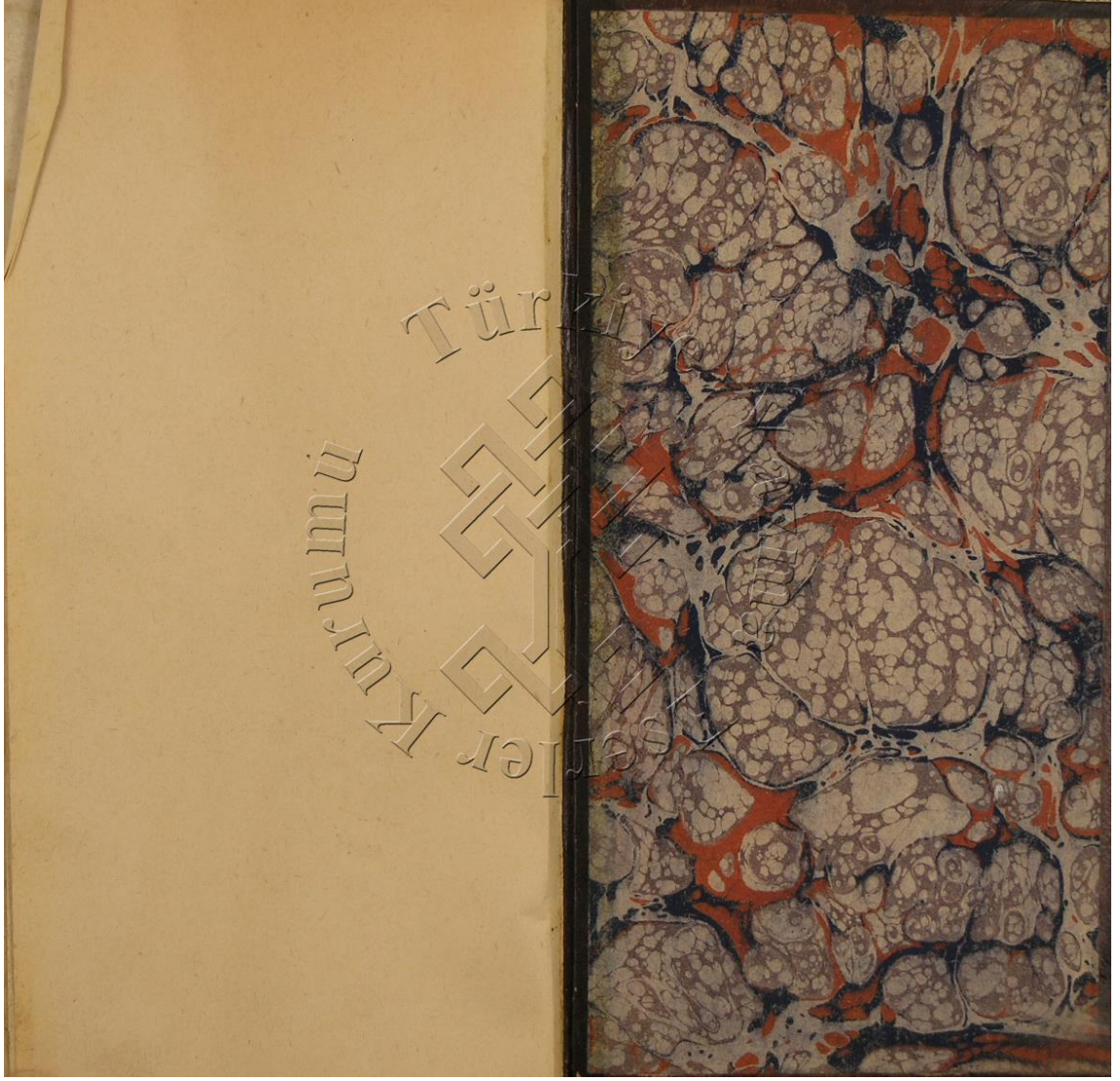
Boyutları: 80x177,131x250 mm

Varak Sayısı: 187

Satır Sayısı: 25

Yazı Türü: Talik

Yazma eser tam meşin kaplı, şirazeli ve mikleblidir. Çalışmamızda incelediğimiz ebrulu kâğıt cildin iç kapağında bulunmaktadır. Kullanılan ebru tekniği tarz-ı kadim battal ebrusudur. Kullanılan boya renkleri sırasıyla lacivert, turuncu ve petrolî liladır. Petrolî boya oldukça yoğun kullanılmıştır. Ebrunun kenar kısımlarında yıpranmalar görülsede renklerin canlılığından yakın döneme ait bir ebru olduğunu düşünmekteyiz (Fotoğraf: 36).

Fotoğraf: 36 (FEK, 36: No'lu katalog)

Katolog No: 37

Demirbaş No: 34 Fe 626

Eser Adı: Fusûlü'l-bedâ'î fi usûli'ş-şerâ'î'

Yazar Adı: el-Fenârî, Şemseddin Muhammed b. Hamza, ö.834 H.

Müstensih: Yok

Konu: Fıkıh Usulü

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

Boyutları: 102x200,187x298 mm

Varak Sayısı: 349

Satır Sayısı: 21

Yazı Türü: Talik

Yazma eser tam meşin kaplı, şemseli ve cetvellidir. Şirazesı ve miklebi korunmuştur. Çalışmamıza konu olan ebrulu kâğıt iç kapakta bulunmaktadır. Kullanılan ebru tekniğı taraklı ebru üzerine şal ebrusudur. Kullanılan renkler kırmızı, sarı, mavi ve turuncudur. Bu boyalar battal ebru tekniğinde olduğı gibi tekneye eşit miktarlarda serpilmiştir. Yalnızca sağ alt köşede kırmızı renk yoğun bulunmaktadır. Sonrasında ebruya biz veya bir kıl yardımıyla gelgit ebrusu yapılmış ve küçük pürüzler dışında eşit aralıklı dişlere sahip bir tarak çekilmiştir. Taraklı ebru üzerine biz ile şal desenine benzer ama şal deseninden daha planlı ve düzenli görünen 's' formu verilmiştir. Mikleb ebruya zarar vermiş izi leke şeklinde ebrunun üzerinde görünmektedir. Ebrunun kenarlarında az miktarda solmalar mevcut olsa da genel anlamda renkler canlılığını korumaktadır (Fotoğraf: 37).

Fotoğraf: 37 (FEK, 37: No'lu katalog)

Katalog No: 38

Demirbaş No: 34 Fe 630

Eser Adı: Keşfü'l-esrâr fî şerhi Uşûli'l-Pezdevî

Yazar Adı: Alâüddîn Abdülazîz b. Ahmed b. Muhammed el-Buhârî ö. 730 H.

Müstensih: Yok

Konu: Fıkıh Usulü

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): 1093 (1682)

Boyutları: 134x192,200x270 mm

Varak Sayısı: 244

Satır Sayısı: 25

Yazı Türü: Nesih

Yazma eser tam meşin kaplı, şemseli ve cetvellidir. Şirazesı ve mıkılebi sağlam bulunmaktadır. İncelediğimiz ebrulu kâğıt kapağın iç kısmında bulunmaktadır. Ebruda kullanılan renkler kırmızı, sarı ve mavıdır. Ebrunun temeli battal ebrusudur ama ebruda gelgit ve tarak ebrusu alışılmışın dışında uygulanmıştır. Tarağın tek seferde değil sırayla ve bazı kısımlarda sadece biz ile düz bir çizgi çekildiğinden dolayı belli bir tekniğe ait olduğunu söylememekteyiz. Ebru eserin içinde olduğu için dış tahribattan korunmuş, renkler canlılığını korumaktadır (Fotoğraf: 38).

Fotoğraf: 38 (FEK, 38: No'lu katalog)

Katalog No: 39

Demirbaş No: 34 Fe 668

Eser Adı: Kitâbü'l-asl

Yazar Adı: eş-Şeybânî, Muhammed b. Hasan, ö. 189 H.

Müstensih: Yok

Konu: Hanefî Fıkhi

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi):

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi):

Boyutları: 135x197,180x265 mm

Varak Sayısı: 278

Satır Sayısı: 29

Yazı Türü: Nesih

Yazma eserin cildinin kenarları ve sırtı meşin kaplı, ön yüz, arka yüz ve miklebi ebru kâğıt kaplı olarak tasarlanmıştır. Eserin şirazesı ve miklebi sağlam bulunmaktadır. Eser battal temelli ebrulardandır. Kullanılan boya renkleri sarı, mavi, yeşil, siyah, kırmızı ve gridir. Ebru sarı zemin üzerine gri haricindeki diğer boyaların az miktarda serpilmesi ile oluşturulmuştur. Serpilen boyaların üzerine aralıkları oldukça geniş olacak şekilde gelgitler yapılmıştır. Geniş aralıklar tercih edilmesinden kaynaklı bazı öbeklerde müdahale görülmemektedir, dairevi hatları korunmaktadır. Gelgit yapıldıktan sonra içeriğinde az miktarda petrol bulunan gri boya yüzeyde minik tanecikler oluşturacak şekilde su yüzeyine serpilmiştir. Ebru kapaklarda bulunması hasebiyle çevresel faktörlerden etkilenmiş kenarlarında yıpranmalar bulunmaktadır. Ama genel itibariyle renkler canlılığını korumakta iyi durumdadır (Fotoğraf: 39).

Fotoğraf: 39 (FEK, 39: No'lu katalog)

Katalog No: 40

Demirbaş No: 34 Fe 669

Eser Adı: Kitâbü'l-asl

Yazar Adı: eş-Şeybânî, Ebu Abdullah Muhammed b. Hasan, ö. 189 H.

Müstensih: Yok

Konu: Fıkıh

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi):

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): 753 ()

Boyutları: 131x200,185x263 mm

Varak Sayısı: 233

Satır Sayısı: 29

Yazı Türü: Nesih

Yazma eserin kenarları ve sırtı meşin kaplı; ön kapak, arka kapak ve mıkblebi ebru kâğıt kaplıdır. Eserin şirazesı ve mıkblebi sağlamdır. Çalışmamızda incelediğimiz bu ebrulu kâğıt üç ayrı kısımda bulunmakla birlikte birbirinin devamı niteliğindedir. Kullanılan ebru tekniğı şal ebrusudur. Günümüz şal ebruların aksine Feyzullah Efendi'nin koleksiyonunda çokça gözlemlediğimiz şal üzerine yürek hatıpları yapılmıştır. Kullanılan renkler kırmızı, sarı, siyah ve beyazdır. Tüm renkler battal ebruda olduğu gibi öbekler halinde atılmış, teknenin uzun ve kısa kenarlarına paralel olacak şekilde gelgitler yapılmıştır. Sonrasında planlanan yerlere sarı boyalar damlatılmıştır. Bu sarı damlacıkların ortasından geçip yürek formunu vermek ve şal desenini oluşturabilmek için tekne yüzeyinde gelişigüzel 's'ler biz yardımıyla çizilmiştir. Ön kapakta yıpranmadan ve solmadan kaynaklı sarı renk canlılığını yitirmiştir. Ebrunun gerçek renklerini mıklep yansıtmaktadır (Fotoğraf: 40).

Fotoğraf: 40 (FEK, 40: No'lu katalog)

Katalog No: 41

Demirbaş No: 34 Fe 721

Eser Adı: Hasrû'l-mesâ'il ve kasrû'd-delâ'il

Yazar Adı: en-Nesefî, Ebu Hafs Ömer Necmüddin Ömer b. Ahmed, ö. 537 H.

Müstensih: Yok

Konu: Fıkıh

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): 612 (1215)

Boyutları: 115x190,162x245 mm

Varak Sayısı: 267

Satır: 21

Yazı Türü: Nesih

Yazma eserin etrafı sırtı, sertabı meşin kaplı; ön kapağı, arka kapağı ve miklebi ebru kağıt kaplıdır. Eserin şirazesı ve miklebi sağlamdır. Eser battal ebru tekniğinde petrolü ebrudur. Kullanılan boyalar gri petrolü boya ve mavi petrolü boyadır. İlk olarak gri boya öbekler halinde atılmış daha sonrasında mavi boya öbekler halinde atılmıştır. Üzerinde bir oynama yapılmamıştır. Zaman ve çevresel faktörlerden dolayı yıpranma ve renklerde solma mevcuttur (Fotoğraf: 41).

Fotoğraf: 41 (FEK, 41: No'lu katalog)

Katalog No: 42

Demirbaş No: 34 Fe 727

Eser Adı: Dürerü'l-hükkâm fî şerhi Gureri'l-Ahkâm

Yazar Adı: Molla Hüsrev, Muhammed b. Ferâmuz b. Ali, ö. 885 H.

Müstensih: Yok

Konu: Fıkıh

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

Boyutları: 69x131,125x205 mm

Varak Sayısı: 393

Satır Sayısı: 21

Yazı Türü: Talik

Eserin cildi meşin kaplı, yaldız şemseli, köşebentli, zencireklidir. Eserde incelemeye aldığımız ebrulu kâğıt kapağın iç kısmında bulunmaktadır. Ebrunun ortasında koleksiyonda bulunan diğer ebrulardan farklı olarak süsleme bulunmaktadır. Ebru battal temelli ebrulardandır. Ebrulu kâğıdın kesilip bir parçası burada kullanılmıştır. Bu görünen kısımda bir büyük bir de yarım herezon yapıldığı görünmektedir. Bu sebeple ebruyu bülbülyuvası ebrusu olarak değerlendirmekteyiz. Kullanılan boya renkleri mavi, yeşil, kırmızı, siyah ve petrolü gridir. Petrolü gri renk haricindeki boyalar tüm battal temelli ebrularda olduğu gibi tekne yüzeyine serpilmiştir. Biz ile dıştan içe doğru herezonlar çizip bülbülyuvası formu verilmiş ve en son olarakta petrolü gri boya minik damlacıklar oluşturacak şekilde su yüzeyine serpilmiştir. Ebru üzerinde özellikle kenar kısımda olmak üzere yıpranma ve lekelenmeler mevcuttur. Bütünlüğünü korumakta, sağlam durumdadır (Fotoğraf: 42).

Fotoğraf: 42 (FEK, 42: No'lu katalog)

Katalog No: 43

Demirbaş No: 34 Fe 763

Eser Adı: Şerhü'z-Ziyâdât

Yazar Adı: Kādîhan

Müstensih: Davud b. Ahmed [müst.]

Konu: Fıkıh

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi):

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi):

Boyutları: 103x152,145x208 mm

Varak Sayısı: 126

Satır Sayısı: 27

Yazı Türü: Nesih

Yazma eserin sırtı ve kenarları meşin, kapakları ebru kâğıt kaplıdır. Şirazesı ve mıkılebi bulunmaktadır. Kullanılan ebru tekniğı şal ebru tekniğıdır. Kullanılan boya renkleri kırmızı, bordo, mavi, yeşil, turuncu, sarı ve neftli gridir. Bu çok renkli ebruda neftli boya hariç tüm renkler tekneye eşit oranlarda olacak şekilde sırayla serpilmiş ve gelgitler, ‘s’ler yapılarak şal deseni oluşturulmuştur. En son üzerine de neftli gri renk boya serpilmiştir. Eser çevre şartlarından dolayı yıpranmış, kısmen üzerinde renk kayıpları, solmalar bulunsa da sanatsal değeri arz etmektedir (Fotoğraf: 43).

Fotoğraf: 43 (FEK, 43: No'lu katalog)

Katalog No: 44

Demirbaş No: 34 Fe 806

Eser Adı: el-Cevheretü'n-neyyire

Yazar Adı: el-Haddâd, Ebu Bekir b. Ali el-Abbâdî, ö.800 H.

Müstensih: Yok

Konu: Fıkıh

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): 1041 (1631)

Boyutları: 121x190,198x290 mm

Varak Sayısı: 314

Satır Sayısı: 31

Yazı Türü: Talik

Yazma eserin cildi tam meşin kaplı, şemseli ve cetvellidir. Şirazesı sağlam, mıkılebi bulunmamaktadır. İncelediğimiz ebrulu kâğıt ön kapağın iç kısmında bulunmaktır. Ebru tekniğı olarak bülbülyuvası tekniğı kullanılmıştır. Kullanılan renkler ise sarı ve mavidir. Tekne yüzeyine ilk olarak sarı boya daha sonrasında mavi boya serpilmiştir. Tekneyi göz kararı eşit parçalara bölerek dıştan içeri olacak şekilde sıralı herezonlar oluşturulmuştur. Sonrasında aralarına bu herezonların yapılış yönünün tersine ilk yapılanlara oranla daha küçük herezonlar yapılmıştır. Boya renklerinin zamanla solduğı kanaatindeyiz. Tadilatta kullanılan ebrulu kâğıt ise çok küçük bir parça olduğı için değerlendirmeye alınmamıştır (Fotoğraf: 44).

Fotoğraf: 44 (FEK, 44: No'lu katalog)

Katalog No: 45

Demirbaş No: 34 Fe 858

Eser Adı: Cami'ü'r-rumûz

Yazar Adı: el-Kuhistânî, Şemsuddîn Muhammed el-Horasânî, ö. 962 H.

Müstensih: Yok

Konu: Fıkıh

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

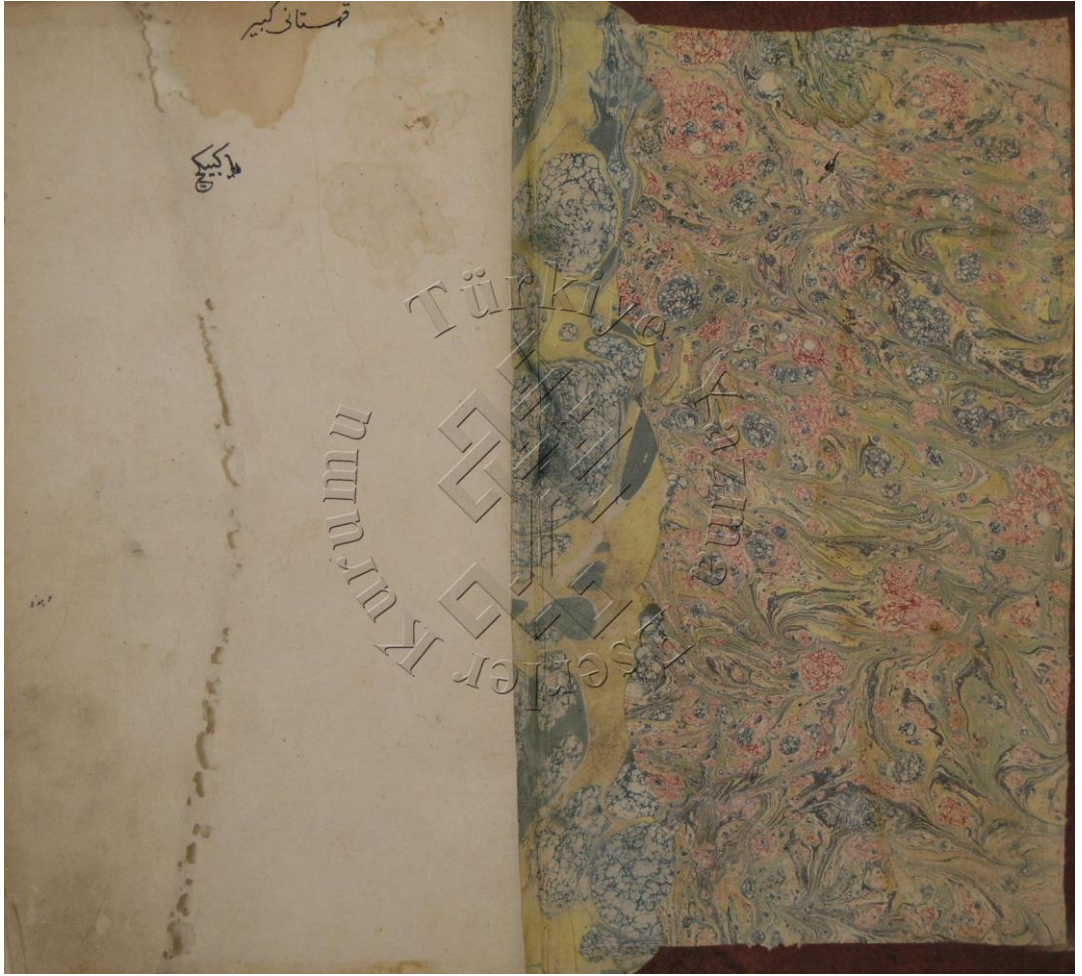
Boyutları: 79x178,142x252 mm

Varak Sayısı: 309

Satır Sayısı: 31

Yazı Türü: Talik

Yazma eserin sırtı, sertabı ve kenarları bordo meşin; ön kapak, arka kapak ve mıklebi ise siyah meşin kaplıdır. Şirazesı ve mıklebi bulunmaktadır. Değerlendirmeye aldığımız ebru kapağın iç kısmında bulunmaktadır. Ebru tekniğı olarak battal temelli neftli ebrulardandır. Kullanılan boya renkleri sarı, siyah, neftli kırmızı ve neftli mavidir. Sarı ve siyah boya tekneye serpilip gelgitler yapılmıştır. Daha sonrasında gelgit üzerine kırmızı neftli boya ve mavi neftli boya atılmıştır. İki ayrı renkte neftli boya tercih edilmiştir. Tamiratta kullanılan ebru değerlendirmeye alınmamıştır (Fotoğraf: 45).

Fotoğraf: 45 (FEK, 45: No'lu katalog)

Katalog No: 46

Demirbaş No: 34 Fe 928

Eser Adı: Miftâhü's-sa'âde

Yazar Adı: eş-Şîrvânî, Kemâlüddin b. Asayiş

Müstensih: Yok

Konu: Fıkıh

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): 974 (1566)

Boyutları: 95x145,155x214 mm

Varak Sayısı: 346

Satır Sayısı: 17

Yazı Türü: Nesih

Yazma eserin cildi meşin kaplı, salbek şemseli, cetvellidir. Şirazesı sağlamdır. Miklebi bulunmaktadır.

İncelemeye aldığımız ebrulu kâğıt cildin iç kapağında bulunmaktadır. Eserin içerisinde bulunmasına rağmen renklerde solma görünmektedir. Kullanılan boya renkleri açık mavi, koyu mavi ve solduğu için tam anlaşılamayan kırmızının çok açık bir tonu ya da sarı kullanıldığı kanaatindeyiz. Boyalar su yüzeyinde öbekler halinde değil, yayılmıştır.

Ebru kâğıdı üzerinde bulunan yazılar nedeniyle incelemeye alınmıştır. Yapılan okumalar sonucunda metnin fıkha dair olduğuna, ebru tarihi açısından bir bilgi bulunmadığına kanaat getirilmiştir (Fotoğraf: 46).

Katalog No: 47

Demirbaş No: 34 Fe 1087

Eser Adı: Vâkı'âtü'l-müftîn

Yazar Adı: Abdülkadir b. Yusuf, ö. 1073 H.

Müstensih: Muhammed b. Ahmed

Konu: Fıkıh

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): 1093 (1682)

Boyutları: 57x105,101x148 mm

Varak Sayısı: 352

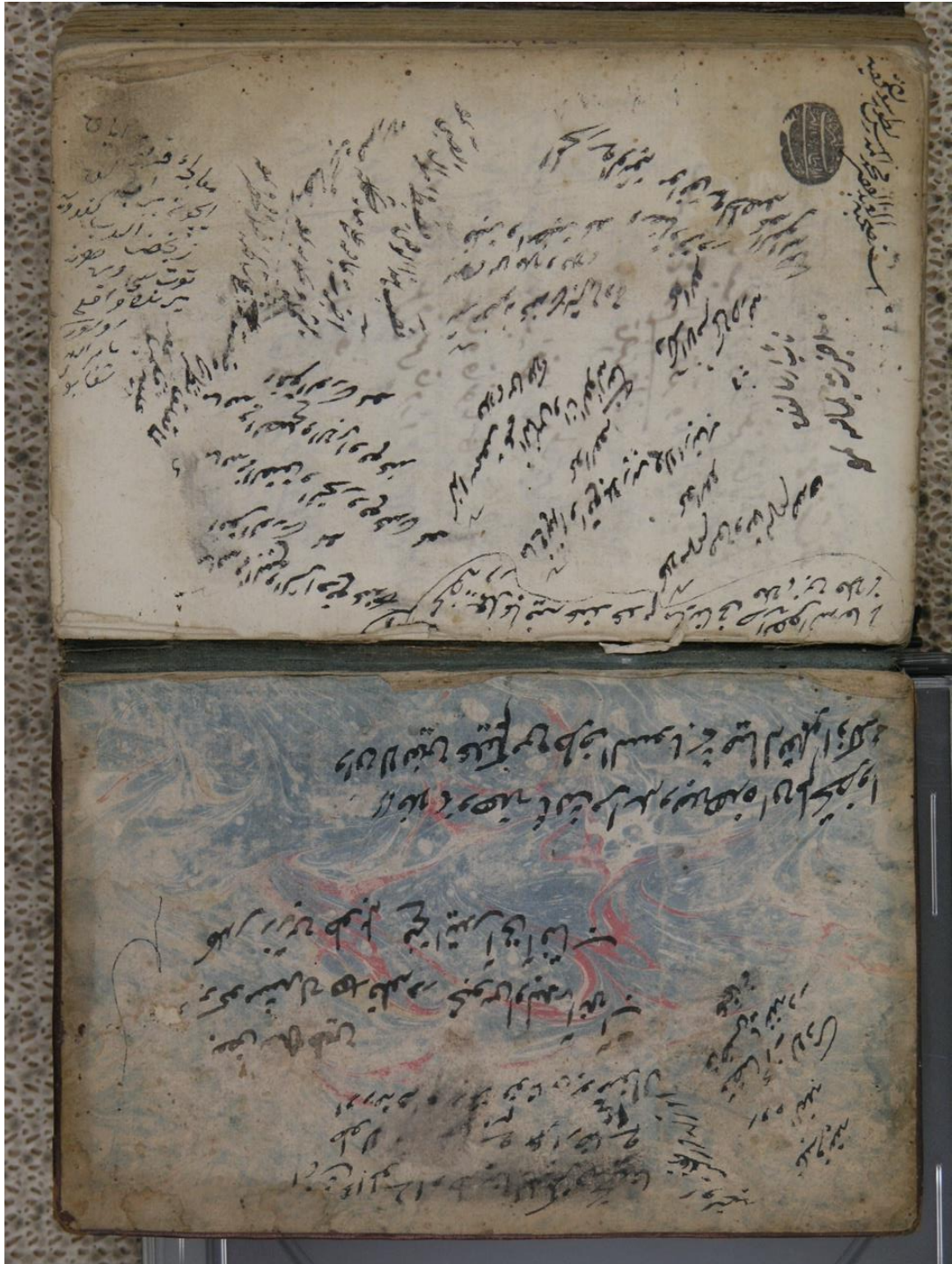
Satır Sayısı: 15-17

Yazı Türü: Talik

Eserde üç adet mühür bulunmaktadır. İki tanesi koleksiyonda nadir bulunan mühürlere biri olan Feyzullah Efendi'nin oğlu Murtaza Efendi'ye aittir.⁵⁴ Ebrulu kâğıdın yan sayfasında bulunan diğer mühür ise okunamamıştır.

Yazma eserin cildi tam meşin kaplı, şemseli ve cetvellidir. Şirazesini sağlamdır. Mıklebi bulunmaktadır. İncelemeye aldığımız ebrulu kâğıt cildin iç kapağında kullanılmıştır. Ebru tahribata uğramıştır. Üzerinde yazılar hasebiyle incelemeye değer görülmüştür. İncelemeler sonucunda ebru tarihi açısından önem arz etmediği görülmüştür-etmediğine kanaatine varmış bulunmaktayız. Ebruda kullanılan boyaların renkleri, mavi ve kırmızıdır. Mavi yoğunluktur. Boyalar atıldıktan sonra biz veya bir kıl yardımıyla boyalara hareket verilmiştir (Fotoğraf: 47). Ebru yıpranmış durumda kenar kısımlarda renkte solmalar mevcuttur. (Fotoğraf: 47).

⁵⁴ Vakfu's-Seyyid Murtaza ibn Şeyhü'l-islam es-Seyyid Feyzullah Efendi gufire lehu ve li-valideyhi sene 1137. "Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'nin oğlu Seyyid Murtaza -Allah ona ve ana-babasına mağfiret eylesin- vakfi."

Fotoğraf: 47 (FEK, 47: No'lu katalog)

Katalog No: 48

Demirbaş No: 34 Fe 1123

Eser Adı: Hâşiye 'ale'l-'Akâidi'n-Nesefî

Yazar Adı: eş-Şîrâzî, Mîr Sadüddin Muhammed, ö. 1059 H.

Müstensih: Yok

Konu: Kelam

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

Boyutları: 175x125,125x177 mm

Varak Sayısı: 79

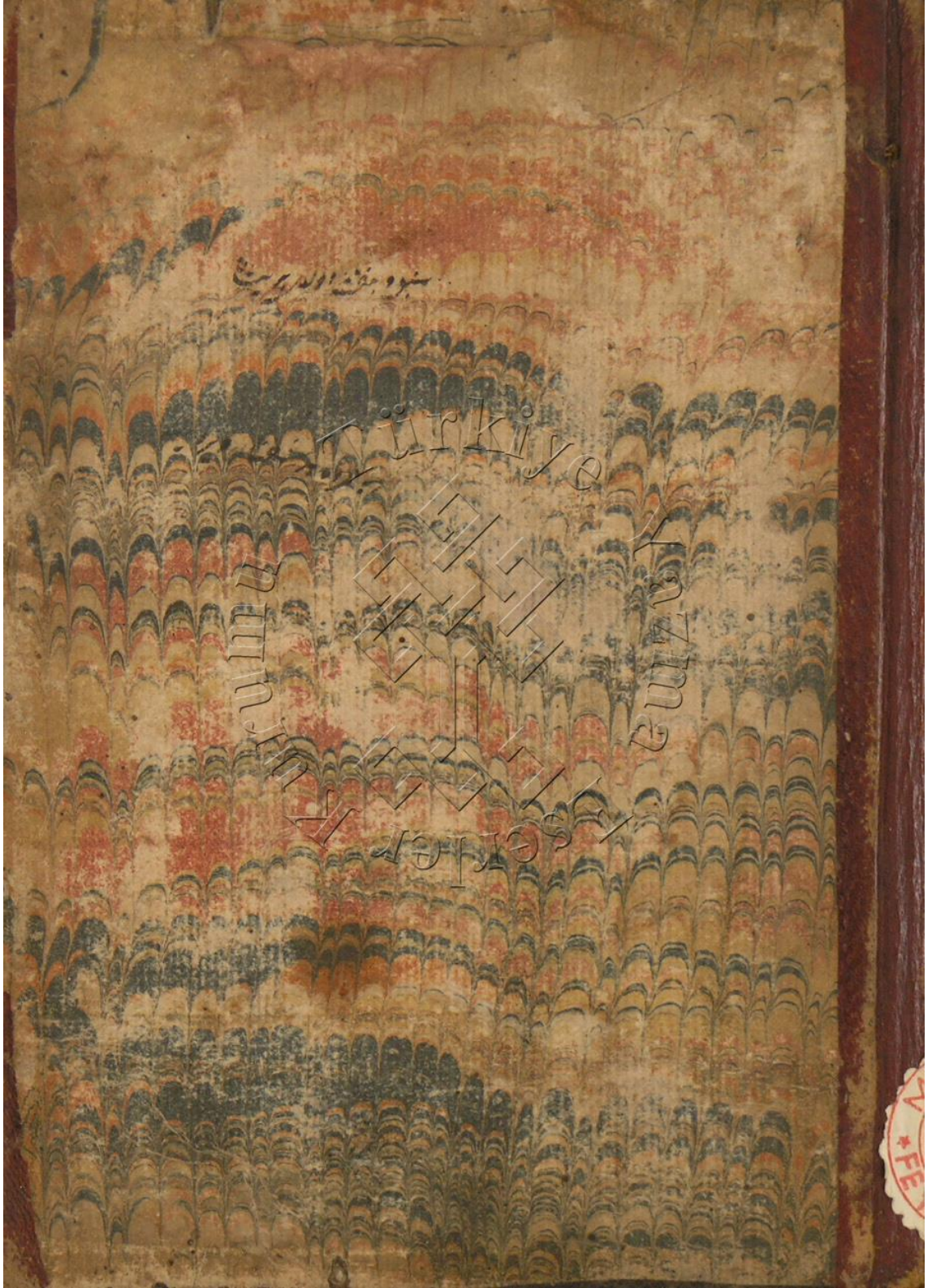
Satır: Muhtelif

Yazı Türü: Talik

Eserde üç adet mühür bulunmaktadır. İki tanesi Feyzullah Efendi'ye aittir. Diğeri okunamamıştır.

Yazma eserin kenarları, sırtı ve sertabı meşin kaplı, kapakları ebru kâğıt kaplıdır. Şirazesı sağlamdır. Mıklebi bulunmaktadır. Eserde kullanılan ebru cildin ön ve arka kapağında kullanılmıştır. Teknik olarak taraklı ebru tercih edilmiştir. Eserde kullanılan boya renkleri yeşil, kırmızı ve sarıdır. Taraklı ebruda boyalar tekneye serpildikten sonra gelgit tekniğı uygulanmakta ve üzerinden eşit aralıklı bir tarakla geçilmektedir. Fakat eserde kullanılan tarağın dişlerinin aralıklarının eşit olmadığı ebru kağıdında tarak deseni mesafe farklarından gözlenmektedir.

Ebru, üzerindeki yazı hasebiyle incelemeye alınmıştır. 'İş bu vaziyet oldu perişan.' yazdığı okunmuştur. Ebru tarihi açısından önem arz etmemektedir. Eser çevre şartlarından etkilenmiş ve yüzeyinde deformasyonlar bulunmaktadır. (Fotoğraf: 48).

Fotoğraf: 48 (FEK, 48: No'lu katalog)

Katalog No: 49

Demirbaş No: 34 Fe 1252

Eser Adı: el-Mevâhibü'l-fethiye 'alâ Tarikâti'l-Muhammediye

Yazar Adı: İbn Allân ö. 1057 H.

Müstensih: Ahmed Müderris

Konu: Ahlâk-Tasavvuf

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): 1051 (1641)

Boyutları: 70x145,147x203 mm

Varak Sayısı: 613

Satır Sayısı: 17

Yazı Türü: Nesih

Yazma eserin kenarları ve sırtı meşin kaplıdır. Kapaklarında ebrulu kâğıt kullanılmıştır. Şirazesı sağlamdır.

Yazma eserde bulunan ebru taraklı ebrudur. Tarağın su yüzeyinde sağa sola dalgalandırılarak çekilmesiyle elde edilmiştir. Kullanılan renkler mavi ve kırmızıdır. Ebru üzerinde bulunan yazılar hasebiyle incelemeye değer görülmüştür. Sağ kısımda 'binikiyüzelliüç senesi şevval-i şerifin onuncu...ne asitan aleyhi...mâlum.' Sol kısımda 'sene binikiyüzellidört min şaban-ı şerifin yirmisekizinci şerifi günü sayî kitaplarını kadim ve Mehmet Molla Latif.' Okunan kısımdaki sene ibaresinden anlaşılacağı üzere yazı 191 yıl öncesine aittir. Yani ebrulu kâğıt en az 191 yıllık bir tarihi eserdir. Günümüzde ebruda yırtılma ve yıpranmalar mevcuttur. (Fotoğraf: 49).

Fotograf: 49 (FEK, 49: No'lu katalog)

Katalog No: 50

Demirbaş No: 34 Fe 1275

Eser Adı: Menârâtü's-sâ'irîn ilâ Allah ve Maḳāmâtü't-tâ'irîn

Yazar Adı: Necmeddin ed-Dâye, Ebu Bekir Abdullah, ö.654 H.

Müstensih: Yok

Konu: Tasavvuf

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): 935 (1529)

Boyutları: 96x133,125x173 mm

Varak Sayısı: 151

Satır Sayısı: 15

Yazı Türü: Nesih

Çalışmamızda ele aldığımız yazma eser meşin kaplıdır. Şirazesini sağlamdır. Ciltte kapağın iç yüzünde kullanılan ebru kâğıdı; şal ebru tekniği ile yapılmıştır. Kullanılan boya renkleri; mavi, yeşil, kırmızı ve sarıdır. Boyalar, battal ebru tekniği ile ebru teknesine serpidikten sonra gelgit deseni yapılmıştır. Biz yardımı ile de gelgit üzerine 's'ler çizerek şal ebrusu formu verilmiştir. Ebru üzerinde bulunan yazı incelenmiştir. Ebru tarihi açısından bilgi verebilecek tarihi bir kayıt bulunamamıştır. Yazının bir şiire ait olduğuna kanaat getirilmiştir. (Fotoğraf: 50).

Fotoğraf: 50 (FEK, 50: No'lu katalog)

Katalog No: 51

Demirbaş No: 34 Fe 1549

Eser Adı: Nüzhetü'l-enâm fî târîhi'l-İslâm

Yazar Adı: İbn Dokmak, el-Hâfız İbrahim b. Muhammed b. Dokmam, ö. 809 H.

Müstensih: Ahmed b. Abdülhamid

Konu: Tarih

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): 809 (1406)

Boyutları: 133x199,183x259 mm

Varak Sayısı: 367

Satır Sayısı: 19-23

Yazı Türü: Nesih

Eserin kenarları, sırtı ve sertabı meşin kaplı, kapakları ve miklebi ise ebru kâğıt kaplıdır. Şirazesı sağlam, miklebi bozulmuştur. Kullanılan ebru tekniğı, gelgit ebrusu üzerine helezonik hatıptır. Kullanılan boya renkleri gelgitte sarı, yeşil ve kırmızı; helezonik hatiplerde ise neftli mavidir. Yapım aşamasında ilk olarak sarı, yeşil ve kırmızı boyalar battal ebrularında olduğı gibi tekneye atılmıştır. Biz ile de eşit aralıkta hayali paralel çizgiler çekerek gelgit formu verilmiştir. Neftli mavi boya biz ile üçlü dörütlü öbekler oluşturacak şekilde su yüzeyine bırakılmış, merkezlerinden dışa doğru helezonik form kazandırılmıştır. Kapaklardaki ebrulu kağıtlarda yırtılma, kenarlarında yıpranma renklerde solma ve yer yer kurt tahribatı bulunmaktadır (Fotoğraf: 51).

Fotoğraf: 51 (FEK, 51: No'lu katalog)

Katalog No: 52

Demirbaş No: 34 Fe 1755

Eser Adı: el-Müstatraf min külli fenin müstazraf

Yazar Adı: el-İbşihi, Muhammed b. Ahmed, ö. 852 H.

Müstensih: Yok

Konu: Arap Dili ve Edebiyatı

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

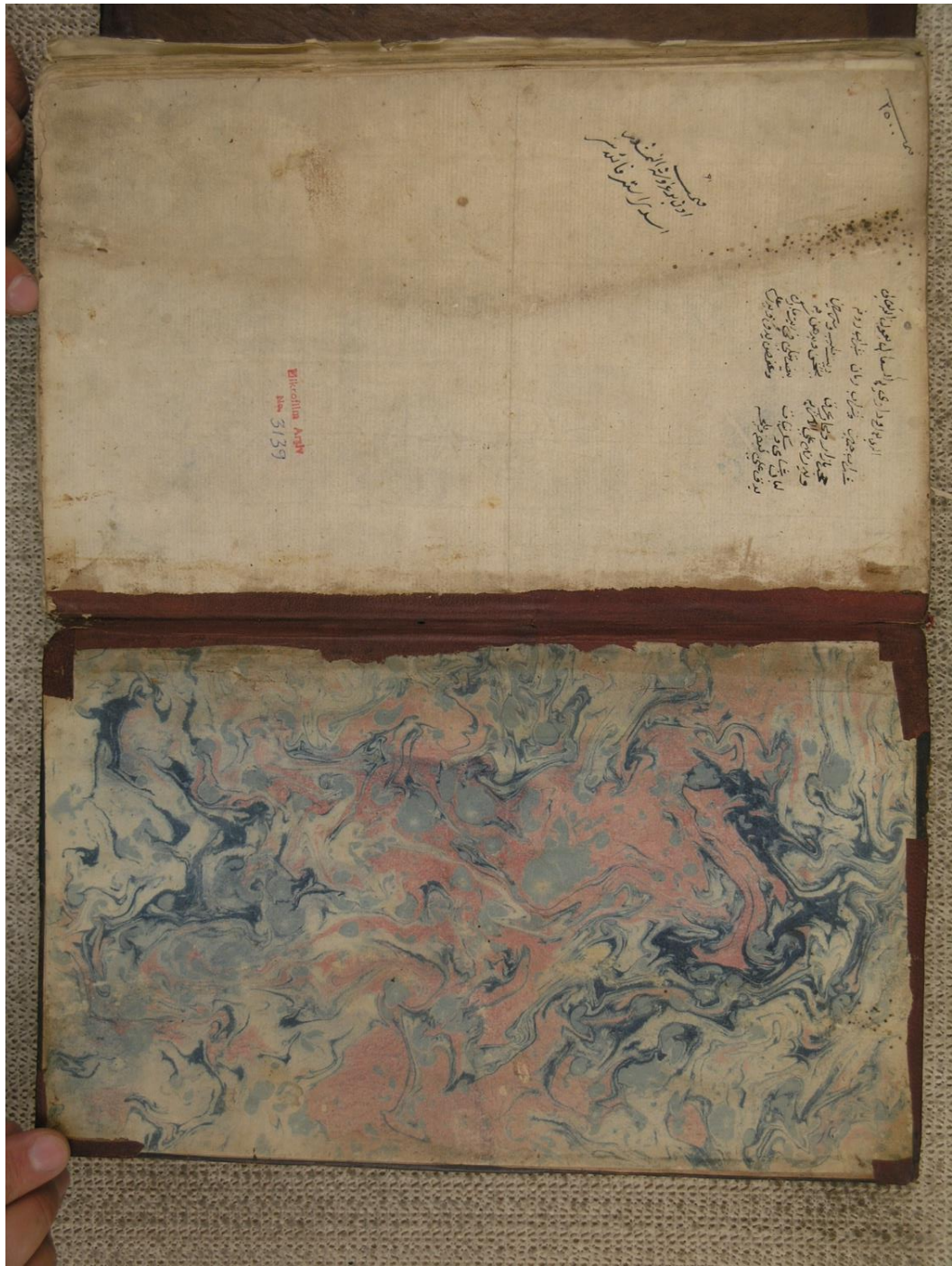
Boyutları: 190x303,110x200 mm

Varak Sayısı: 345

Satır Sayısı: 31

Yazı Türü: Nesih

Eserin ilk sayfasında mikrofilm kayıt bilgisi bulunmaktadır (Mikrofilm Arşiv No: 3139). Eserin tamamı kahverengi meşin kaplıdır. Meşin kaplı bu cilt şemseli, salbekli ve cetvellidir. Şirazesı ve miklebi bulunmaktadır. Çalışmamızda incelemeye aldığımız ebrulu kâğıt eserin iç kapağında bulunmaktadır. Teknik olarak battal temelli ebrudur. Kullanılan renkler koyu mavi, açık mavi, kırmızı ve beyazdır. Bir ihtimalde beyaz yerine öd damlatıldığı kâğıdın kendi renginden faydalandığıdır. Boyalar su yüzeyinde mukavemet sağlayamamıştır. Eserin ebru tarihinde erken dönemlere ait olduğu kanaatindeyiz. Ebrunun kenar kısımlarında yırtılmalar ve yüzeyinde yıpranmalar bulunmaktadır (Fotoğraf: 52).

Fotoğraf: 52 (FEK, 52: No'lu katalog)

Katalog No: 53

Demirbaş No: 34 Fe 2111

Eser Adı: en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadîs

Yazar Adı: Yok

Müstensih: Yok

Konu: Afro-Asyatik diller Sami dilleri

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

Boyutları: 263x175,205x128 mm

Varak Sayısı: 209

Satır Sayısı: 23

Yazı Türü: Nesih

Yazma eserin kenarları, sırtı ve sertabı kahverengi meşin kaplı, kapak yüzeyleri ve miklebi ebru kâğıdı kaplıdır. Şirazesi ve miklebi sağlam bulunmaktadır. Kapaklarda kullanılan ebru, gelgit yapılmadan yapılmış bir şal ebrusudur. Tercih edilen renkler ise mavi, yeşil, sarı, kırmızı ve turuncudur. Mavi renk boya zemin olarak tekneye serpilmiştir. Üzerine sırasıyla yeşil, sarı, turuncu ve kırmızı boyalar serpilmiştir. Alışılmış şal ebrusundan farklı olarak, gelgit yapılmaksızın biz ile şal deseni verilmek istenmiştir. Bu da serpilten boyaların yürek hatip formu kazanmasını sağlamıştır. Kullanılan boya renkleri miklepte canlı bir şekilde görünmektedir. Ön kapak ve arka kapakta yıpranma ve yırtılmalar mevcuttur. Arka kapakta bulunan yırtılmadan ciltte tamirat yapıldığı, altında başka bir ebrunun bulunduğu görünmektedir (Fotoğraf: 53/a, 53/b).

Fotoğraf:53/a (FEK, 53: No'lu katalog)

Fotoğraf: 53/b (FEK, 53: No'lu katalog)

İKİNCİ BÖLÜM
HATİP ve ÇİÇEKLİ EBRULAR KATALOGU

Katalog No: 1

Demirbaş No: 34 Fe 256/1

Eser Adı: Kitâbü'l-âsâr

Yazar Adı: eş-Şeybânî, Ebu Abdullah Muhammed b. Hasan, ö.189 H.

Müstensih: Yok

Konu: Hadis

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): 774 (1373)

Boyutları: 95x130,136x184 mm

Varak Sayısı: 1-181

Satır Sayısı: 15

Yazı Türü: Nesih

Yazma eserin sırtı ve sertâbı meşin kaplı; ön kapağı, arka kapağı ve miklebi ebru kâğıdı ile kaplıdır. Ebru mavi gelgit zemin üzerine çiçek buketleri stilize edilerek yapılmıştır. Zeminde kullanılan mavi boya yoğun kullanılmamış kâğıdın kendi rengi de eşit oranda görünmektedir. Yeşil sap boyası teknenin muhtelif bölümlerine üstüste ikişer üçer damla olacak şekilde bırakılıp yaprak formu verilmiştir. Alt yaprağın uçlarına ve en üste olmak üzere mavi çiçek boyası üçer damla olacak şekilde bırakılmıştır. Buket çiçek görüntüsü oluşturulmuştur. Miklepte bulunan ebrulu kâğıt yıpranmalardan etkilenmemiş, canlılığını korumaktadır (Fotoğraf: 2.1).

Fotoğraf: 2.1 (FEK, 2.1: No'lu katalog)

Katalog No: 2

Demirbaş No: 34 Fe 257

Eser Adı: İhkâmü'l-ahkâm fî şerhi ehâdisi Seyyidi'l-En'âm

Yazar Adı: Yok

Müstensih: Muhammed

Konu: Hadis

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): 729 (1329)

Boyutları: 147x202,204x283 mm

Varak Sayısı: 248

Satır Sayısı: 21

Yazı Türü: Nesih

Yazma eserin cildinin incelediğimizde kenarları, sırtı ve sertabı meşin kaplı, şirazesi sağlam ve mıkblebi bulunmaktadır. Ön kapak, arka kapak ve miklepte aynı ebru kağıdının parçaları kullanılmıştır. Ayasofya Hatibi Mehmet Efendi'ye nispet edilen hatip ebru tekniği ile yapılmıştır. Eserde bir imza bulunmadığından sanatkarı bilinmemektedir. Zeminde kullanılan boya rengi mavidir üzerine de açık bir mavi tonuyla serpme yapılmıştır, hatipler de kullanılan boya renkleri ise kırmızı, mavi ve sarıdır. Hatiplerde önce sarı sonra mavi ve en son kırmızı boya damlatılmıştır, kırmızı renk diğerlerinden daha fazla yer kaplamaktadır. Hatipler birbirinden farklılık göstermektedir. Ana form olarak yürek hatip gibi görünmektedir ama farklı varyasyonları şeklindedir.

Ebrulu kâğıt kapaklarda bulunduğu için yıpranmalar mevcuttur, miklepte bulunan ebru daha canlı ve sağlam vaziyettedir (Fotoğraf: 2.2/a, 2.2/b).

Fotoğraf: 2.2./a (FEK, 2: No'lu katalog)

Fotoğraf: 2.2./b (FEK, 2: No'lu katalog)

Katalog No: 3

Demirbaş No: 34 Fe 266

Eser Adı: Kitabû'l Emsâlû'l Hadisû'l Mervi

Yazar Adı: Yok

Müstensih: Yok

Konu: Hadis

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): 1036 ()

Boyutları: 78x122,130x190 mm

Varak Sayısı: 75 (72)

Satır Sayısı: 15

Yazı Türü: Nesih

Yazma eserin cildinin sırtı ve kenarları meşin kaplıdır. Ön yüzü ve arka yüzünde ise çiçekli ebru kâğıdı kullanılmıştır. Kullanılan boyalar petrol siyah, siyah, sarı ve kırmızıdır. Zemin petrol siyah boyayla oluşturulmuştur. Sap yapraklarında ve taç yapraklarında derinlik görünümü veren sarı renk kullanılmıştır. Çiçek kısmının eşit yaprak boyutlarından yapılırken altı özel bir biz kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bizin iğne uçları iyi temizlenmediğinden çiçekte boyanın bırakıldığı yerlerde izler görünmektedir. Ebrunun kenarlarında da ciddi oranda yıpranmalar mevcuttur. Yıpranan köşelerden altında daha öncesinde bir ebru daha bulunduğu görünmektedir (Fotoğraf: 2.3).

Fotoğraf: 2.3 (FEK, 2.3: No'lu katalog)

Katalog No: 4

Demirbaş No: 34 Fe 269

Eser Adı: el-Bâri'ü'l-fasîh 'ale'l-câmi'i's-sahih

Yazar Adı: Yok

Müstensih: Yusuf

Konu: Hadis

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): 1008 (1599)

Boyutları: 125x287,212x298 mm

Varak Sayfası: 248

Satır Sayısı: 31

Yazı Türü: Nesih

Eserin sırtı, sertabı ve kenarları kahverengi meşin kaplıdır, şirazesı ve miklebi bulunmaktadır. Ön kapak ve arka kapakta kullanılan kâğıdın ebru tekniğı aynı iken miklebe bulunan ebrulu kâğıt farklı bir çiçek ebrusu tekniğı ile yapılmıştır. Kapaklarda bulunan ebruda kullanılan boyalar zeminde petrolü mavi, çiçek buketlerinin saplarında yeşil, çiçek taç yapraklarında ise sarı ve kırmızıdır. Dört taç yapraklı üç çiçekten oluşan buketler halinde yapılmıştır. Bu ebruların kenarlarında yıpranmalar üzerinde de yer yer soyulmalar görünmektedir. Miklebe bulunan ebru ise kitabın içinde kalması hasebiyle çevresel faktörlerden korunmuştur. Bu ebruda çiçekli ebrudur ama yapım tekniğı farklıdır. Buket değil tekli çiçekler olarak çalışılmıştır. Zeminde aynı petrolü mavi zemin tercih edilmiştir. Yeşil sap yapraklarının uç kısımlarında sarı boya kullanıp orta hattından bizle geçilmiştir. Sap kısmında da çiçeğin oturtulacağı yer ince bir sap olarak bırakılmamış yeşilden bir çanak oluşturulmuş sonrasında sarıdan bir çiçek zemini üzerine altılı bir biz ile kırmızı taç yaprakları oluşturulmuştur. Ebrunun günümüzdeki durumu iyidir, renkler canlılığını korumaktadır (Fotoğraf: 2.4/a, 2.4/b).

Fotoğraf: 2.4/a (FEK, 2.4: No'lu katalog)

Fotoğraf: 2.4/b (FEK, 2.4: No'lu katalog)

Katalog No: 5

Demirbaş No: 34 Fe 322

Eser Adı: Kitabü'l-hücceti'l-vada

Yazar Adı: Yok

Müstensih: Yok

Konu: Hadis

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): 732 (1332)

Boyutları: 152x210,105x148 mm

Varak Sayısı: 213

Satır Sayısı: 17

Yazı Türü: Nesih

Yazma eserin cildinin kenarları ve sırtı meşin kaplıdır. Kapaklarında ebru kâğıdı kullanılmıştır. Kullanılan ebru, kır çiçekli ebrudur. Bu koleksiyonda sıklıkla kullanılmakta olan bu ebru tekniği günümüzde pek tercih edilmemektedir. Ebrunun zemini yeşil ve sarı renk boyalardan oluşturulmuştur. Koyu yeşil renk boya bizle damlalar halinde bırakıldıktan sonra yaprak formu verilmiş ve dört yapraktan oluşacak üçer çiçek motifi yapraklarla ilişkilendirmiş buket kır çiçekleri görünümü elde edilmiştir. Çiçeklerde mor ve kırmızı tonu kullanılmıştır. Ebru kâğıdı üzerinde yırtılmalar ve kenarlarda yıpranmalar, kopmalar mevcuttur. (Fotoğraf: 2.5). Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı portalında bulunan 34 Fe 319 demirbaş numaralı eserin görsellerinde hata bulunmaktadır. 34 Fe 319 numaralı eserde bulunan görseller incelediğimiz 34 Fe 322 demirbaş numaralı bu eserin cildine aittir.

Fotoğraf: 2.5/b (FEK, 2.5: No'lu katalog)

Fotoğraf: 2.5/b (FEK, 2.5: No'lu katalog)

Katalog No: 6

Demirbaş No: 34 Fe 352

Eser Adı: Şerhu İhtisârî'l- Buhârî

Yazar Adı: Yok

Müstensih: Yok

Konu: Hadis

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): 1095 (1684)

Boyutları: 87x146,153x215 mm

Varak Sayısı: 255

Satır Sayısı: 25

Yazı Türü: Nesih

İncelediğimiz yazma eserin sırtı ve kenarları ve sertabı meşinden yapılmıştır. Şirazesi sağlam ve miklebi bulunmaktadır. Ön kapağında ve arka kapağında çiçekli ebrulu kağıt, miklebinde battal ebru bulunmaktadır. Eserin ilk sayfasında mikrofilm arşivi bilgisi bulunmaktadır (Mikrofilm Arşiv Numarası: 852).

Ciltte kullanılan çiçekli ebruda kullanılan renkler zeminde kahverengi, çiçeklerde yeşil, sarı, kırmızı ve mordur. Kahverengi zemin boyası ile tekne yüzeyine atıldıktan sonra sıralı olacak şekilde yeşil boya damlatılmış, biz yardımıyla da bu boyaya iki yaprak bir sap olacak şekilde form kazandırılmıştır. Yeşil boya taç yaprakların arka kısmında da kalacak şekilde bir damlada taç yapraklarının olduğu kısma damlatılmıştır. Çiçek taç yapraklarının boyutlarının birbirine çok yakın olmasından çiçek için tasarlanmış bir biz ile yapıldığı kanaatindeyiz. En son merkeze de sarı renk boya damlatılmıştır. Miklepte ise mavi nefli boyadan bir serpmeye battal yapılmıştır. Çok az miktarda görünen kırmızı boyanın teknenin iyi temizlenmediğinden kaynaklandığını düşünmekteyiz. Miklepteki ebru sağlamdır. Kapaklarda bulunan ebrularda ciddi oranda yıpranma, lekelenme ve solma mevcuttur. Arka kapakta bulunan ebrunun sağ üst köşesi yırtılmıştır (Fotoğraf 2.6/a, 2.6/b).

Fotoğraf: 2.6/a (FEK, 2.6: No'lu katalog)

Fotoğraf: 2.6/b (FEK, 2.6: No'lu katalog)

Katalog No: 7

Demirbaş No: 34 Fe 382

Eser Adı: et-Tevzîh li-şerhi'l-Câmi'i's-Sahîh

Yazar Adı: Yok

Müstensih: Yok

Konu: Hadis

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

Boyutları: Muhtelif, 163x248 mm

Varak Sayısı: 232

Satır Sayısı: Muhtelif

Yazı Türü: Nesih

Yazma eserin sırtı kahverengi meşin, kapak yüzleri ise ebrulu kâğıt kaplıdır. Kullanılan ebru tekniği hatip ebrusu tekniği, kullanılan boya renkleri zeminde açık kahverengi hatip motiflerinde ise kırmızı ve siyahtır. Motifler tek renkten oluşmaktadır. Hatip'in türü çarkıfelek hatiptir ama günümüzden farklı olarak kullanılan biz veya kıl su yüzeyinden kaldırılmadan motifler oluşturulmuştur. Eserde bir imza yahut kayıt bulunmadığından eser sahibi bilinmemektedir. Ebrulu kâğıdın kenar kısımlarında yıpranmalar ve tahribat görülmektedir (Fotoğraf: 2.7).

Fotoğraf: 2.7 (FEK, 2.7: No'lu katalog)

Katalog No: 8

Demirbaş No: 34 Fe 448

Eser Adı: el-İkmâlü'l-mü'lim bi-fevâ'idü'l-Müslim

Yazar Adı: Kadî İyaz, Musa b. Yahsubi, ö. 544 H.

Müstensih: Yok

Konu: Hadis

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

Boyutları: 135x188,182x265 mm

Varak Sayısı: 265

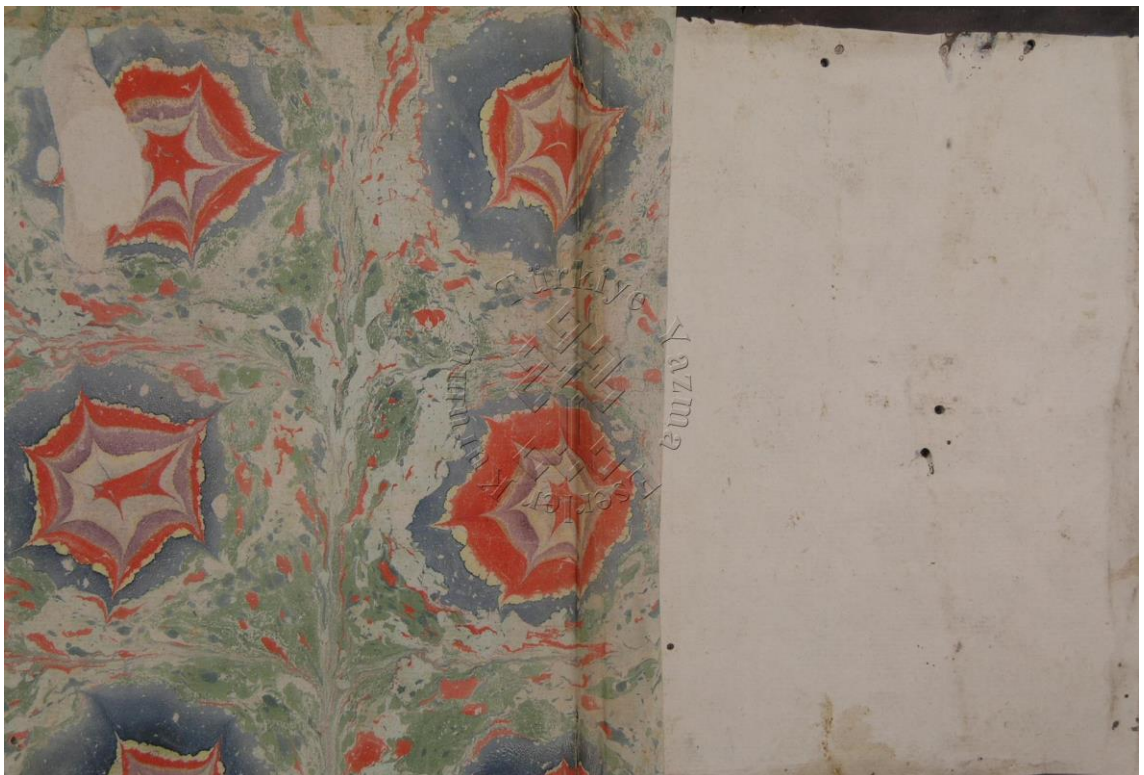
Satır Sayısı: 23-24

Yazı türü: Nesih

Eserin cildi kahverengi tam meşin kaplı, salbekli, şemselidir. Şirazesi sağlamdır. İncelediğimiz ebrulu kağıtlar iç kapaklarda bulunmaktadır. Cildin ön kapağının birçok yerinde, arka kapağında ebrulu bölümünde olmak üzere kurt tahribatları bulunmaktadır. Pigment boyalarla yapılmış dikkat çekici bir hatip ebrusudur. Kullanılan renkler yeşil, mavi, kırmızı, mor ve beyazdır. Zemine yeşil boya serpilmiştir ama boya ayarı yeterince iyi yapılmadığından tekne yüzeyinde rahat açılamamıştır. Zeminde çok az bir miktarda olsa kırmızı ve mavi renk boyalarda görünmektedir. Hatiplerin yapımında iç içe olacak şekilde önce mavi sonrasında kenarları net olmayan bir beyaz, kırmızı, mor, beyaz ve tekrar kırmızı boya tercih edilmiştir. Boyalar damlatıldıktan sonra merkezden dışarı doğru karşılıklı olacak şekilde altı biz hareketiyle çekilmiştir. Ön kapağın iç kısmında bulunan ebrunun sol üst kısmında yırtılıp kopma mevcuttur (Fotoğraf: 2.8/a, 2.8./b).

Fotoğraf: 2.8/a (FEK, 2.8: No'lu katalog)

Fotoğraf: 2.8/b (FEK, 2.8: No'lu katalog)

Katalog No: 9

Demirbaş No: 34 Fe 449

Eser Adı: el-İkmâlü'l-mü'lim bi-fevâ'idü'l-Müslim

Yazar Adı: Kadî İyaz, Musa b. Yahsubi, ö. 544 H.

Müstensih: Yok

Konu: Hadis

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

Boyutları: 122x190,158x246 mm

Varak Sayısı: 204

Satır Sayısı: 25

Yazı Türü: Magribî

Yazma eserin kenarları ve sırtı kahverengi meşin kaplıdır. Ön kapak ve arka kapakta koleksiyonda birçok örneğini gördüğümüz şal ebrusu bulunmaktadır. Katalogda değerlendirmeye aldığımız koleksiyondaki sayıca azlığından dolayı hatip ebrusudur. Hatip tekniği çarkıfelek hatiptir. Kullanılan renkler turuncu, pembe ve lacivettir. Zemin ebrusu olarak turuncu renk tekneye serpilmiştir. Eşit aralıklarda olacak şekilde önce pembe boya, pembe boyanın merkezine de lacivert boya bırakılmıştır. Ve bir biz yardımıyla çarkıfelek motifi yapılmıştır. Ebrulu kâğıdın bu kullanılan kısmında bir sırada pembe boyaya da motif şekli verilirken bir sırada pembe boyaya bizle müdahale edilmemiştir. Renklerin canlılığından yakın döneme ait bir ebru olduğunu düşünmekteyiz. Üzerinde kısmı küçük lekeler bulunmakta ama bütünlüğünü korumaktadır. Sol köşede kâğıt katlanmıştır, düzeltilebilmesi mümkündür (Fotoğraf: 2.9/a, 2.9/b).

Fotoğraf: 2.9/a (FEK, 2.9: No'lu katalog)

Fotoğraf: 2.9/b (FEK, 2.9: No'lu katalog)

Katalog No: 10

Demirbaş No: 34 Fe 498

Eser Adı: Kitabü'l-i'lei ve beyân ma veka'a mine'l-hatâ' ve'l-helâl

Yazar Adı: İbn Ebu Hâtım, Ebu Muhammed Abdurrahman b. Muhammed b. İdris er-Râzî, ö. 327 H.

Müstensih: Muhammed b. Ahmed b. Ali el-Hatib

Konu: Hadis

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

Boyutları: 189x250,179x200 mm

Varak sayısı: 262

Satır Sayısı: 25

Yazı Türü: Nesih

Cildin etrafı ve sırtı meşin kaplı, ön kapak ve arka kapağı ise ebru kâğıdı kaplıdır. Eserin ilk sayfasında mikrofilm kayıt bilgisi bulunmaktadır (Mikrofilm Arşiv No: 873.)

Kapakta kullanılan ebrulu kâğıdın tekniği hatip ebrusudur. Ebruda kullanılan renkler açık pembe, siyah ve kahverengidir. Zemine pembe boya serpilmiş ve tüm tekneyi kaplamıştır. Üzerine sırayla bir siyah bir kahverengi olacak şekilde damlalar bırakılmıştır. Bu damlalara dıştan karşılıklı iki biz hamlesi yapılmış. İlk biz hamlesi merkezde bırakılıp biz su yüzeyinden kaldırılmış, ikinci biz hamlesi ise damlanın dışına sürüklenmiştir. Arka kapakta iki adet arzulananın dışında siyah boya damlacıkları görünmektedir. Sanatçının bunları temizlememesinin sebebi yapıldığı dönemde tekne yüzeyinden boya damlalarının alınamaması, buna gerek duyulmaması ya da sanatçının fark etmemesi olabilir. Ebrunun kenarlarında yıpranmalar bulunmaktadır (Fotoğraf 2.10/a, 2.10/b).

Fotoğraf: 2.10/a (FEK, 2.10: No'lu katalog)

Fotoğraf: 2.10/b (FEK, 2.10: No'lu katalog)

Katalog No: 11

Demirbaş No: 34 Fe 571

Eser Adı: Telhisü'l-Fusûl ve Tersisü'l-Usûl

Yazar Adı: Molla Fenarî, Şemsüddin Muhammed b. Hamza, ö. 1431 H.

Müstensih: Yok

Konu: Fıkıh Usulü

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

Boyutları: 80x105,154x207 mm

Varak Sayısı: 148

Satır Sayısı: 13

Yazı Türü: Talik

Yazma eserin cildinin tamamı kahverengi meşin kaplıdır. Soğuk şemselidir, şirazesı ve mıkılebi sağlam bulunmaktadır. İncelemeye aldığımız ebru kapağın iç kısmında bulunmaktadır. Eser iki ayrı motif buket çiçeklerden oluşmaktadır. Kullanılan renkler zeminde pembe, çiçek buketlerinde yeşil, sarı ve kırmızıdır. Ebru yapımında ilk olarak tüm zemini kaplayacak pembe bir boya serpilmiştir. Çiçek buketlerinin yapımında dikkatleri çeken husus ise ayrı ayrı tüm buketlerin etrafını çevreleyen sarı boyanın kullanılmasıdır. Sap kısmı iki yaprak bir sap olacak şekilde tasarlanmıştır. Yaprakların uç kısımları çiçek taşıyan bir sap gibi tasarlanmış uç kısımlarına çiçek yapılmıştır. Çiçek tasarımlarından ikisinde istenilen renk boyayı biz ile sapa gelecek şekilde bıraktıktan sonra ortasına bir de öd ile boşluk oluşturulmasıyla yapılmıştır. Farkları ise birinde bizle boyanın 4 karşıt kenarından merkeze doğru çekilerek 4 yapraklı çiçek, diğerinde merkezden dışa doğru çekilerek lale motifi oluşturulmasıdır. Ebru üzerinde lekeler mevcuttur. Renkler canlılığını korumaktadır (Fotoğraf: 2.11).

Fotoğraf: 2.11 (FEK, 2.11: No'lu katalog)

Katalog No: 12

Demirbaş No: 34 Fe 612

Eser Adı: Şerhu Menâri'l-envâr

Yazar Adı: Bâbertî, Ekmelüddin Muhammed b. Muhmud ö. 786 H.

Müstensih: Muhammed b. İmran

Konu: Fıkıh Usulü

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): 865 (1461)

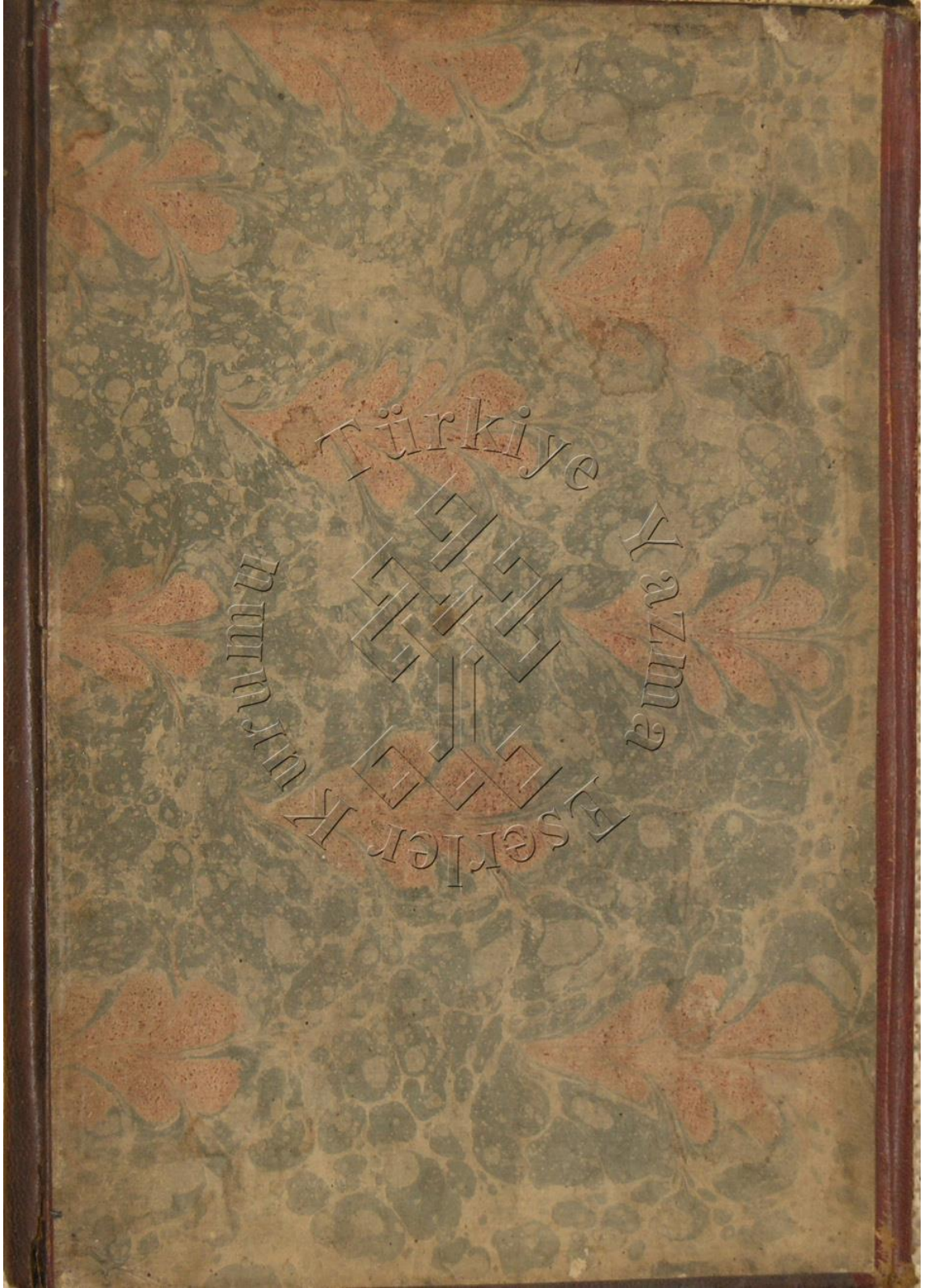
Boyutları: 123x181,185x274 mm

Varak Sayısı: 193

Satır Sayısı: 25-27

Yazı Türü: Nesih

Yazma eserin sırtı, sertabı ve kenarları meşin, kapakları ve mıklebi ebru kâğıt kaplıdır. Şirazesı ve mıklebi sağlam bulunmaktadır. Eserde kullanılan ebru tekniğı günümüzde pek tercih edilmeyen koleksiyonda da tek örneğı bulunan yaprak motifli ebrudur. Yapılan desenin meşe yaprağından esinlenildiğı kanaatindeyiz. Ebruda kullanılan boya renkleri zeminde mavi ve açık mavi petrol boya, motifte ise kumlanmış kırmızı renk boyadır. Zemin boyası atıldıktan sonra motifler için bir düzen oluşturulmuştur. Bu düzene göre bırakılan kırmızı boyalara sağdan ve soldan üç biz hamlesi yapılmış en sonda boyanın bir miktar ilerisinden bizle girilip ucu kıvrılarak çıkılmıştır. Ebru üzerinde lekeler bulunmakta ve renklerde büyük oranda solma görünmektedir (Fotoğraf: 2.12).

Fotoğraf: 2.12 (FEK, 2.12: No'lu katalog)

Katalog No: 13

Demirbaş No: 34 Fe 699

Eser Adı: Câmî'ü's-sagîr şerhi

Yazar Adı: İbn Mâze, Burhaneddin Mahmud b. Tacüddin Ahmed b. Ömer, ö. 536 H.

Müstensih: Muhammed b. Ağa Bey [müst.]

Konu: Fıkıh

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): 542 (1148)

Boyutları: 85x142,163x240 mm

Varak Sayısı: 193

Satır Sayısı: 17

Yazı Türü: Nesih

Yazma eserin sırtı ve kenarları meşin kaplı, ön ve arka kapağı ise ebru kâğıdı kaplıdır. Şirazesı sağlamdır, miklebi bulunmamaktadır. Ebru, buket çiçekleri ebrusudur. Kullanılan boya renkleri sarı, yeşil, koyu yeşil, kırmızı ve mürdüm rengidir. Zeminde alışılmışın aksine iki farklı renk tercih edilmiştir. Zeminde kullanılan sarı ve yeşil renk boyalar hemen hemen eşit miktarlardadır. Buketlerin sap kısımları kıvrımlı tercih edilmiştir. Taç yaprakları ise dört yaprak olacak şekilde tasarlanmış aynı sıradaki buketlerin çiçeklerinde aynı renk tercih edilmiştir. Eserin kenarlarında yırtılmalar, yüzeyinde lekeler ve renklerde solmalar mevcuttur (Fotoğraf: 2.13).

Fotoğraf: 2.13 (FEK, 2.13: No'lu katalog)

Katalog No: 14

Demirbaş No: 34 Fe 716

Eser Adı: Hâşiye 'ale'l-Vikâye

Yazar Adı: Semerkandî [şrh]

Müstensih: Yok

Konu: Fıkıh

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): -

Boyutları: Muhtelif, 131x183 mm

Varak Sayısı: 336

Satır Sayısı: Muhtelif

Yazı Türü: Talik

Yazma eserin sırtı, sertabı ve kenarları kahverengi meşin kaplı; ön kapak, arka kapak ve mikleb ise ebru kağıdı kaplıdır. Şirazesı sağlam ve mıklebi bulunmaktadır. Ebru kağıdında kullanılan boyalar neftli mavi, yeşil, sarı ve kırmızıdır. Zeminin tamamında mavi neftli boya kullanılması dikkat çekicidir. Eserdeki çiçeklerde günümüzde pek rastlamadığımız bir teknikle yapılmıştır. Yeşil renk kullanılarak yapılan yaprakların uç kısımlarında sarı renk kullanılmış bir derinlik kazandırılmıştır. Aynı şekilde çiçeğin taç yaprakları sarı bir zemin kullanılarak yapılmıştır. Kırmızı taç yapraklarının yüzeyde hemen hemen eşit açılım gösterip benzer boyutlarda olması yapıldığı dönemde çiçek için ayrı bir bızın tasarlanmış olduğunu göstermektedir. Eserin mıklebi ve dolayısıyla mıklepte bulunan ebrulu kâğıdı eser içinde korunmuştur. Kapaklar için ise bunu söylemek zordur eser üzerinde yırtılmalar ve yıpranmalar mevcuttur. (Fotoğraf: 2.14).

Fotoğraf: 2.14 (FEK, 2.14: No'lu katalog)

Katalog No: 15

Demirbaş No: 34 Fe 747

Eser Adı: Şerhü'l-Câmi'i'l-Kebîr

Yazar Adı: Hüsamüddin İbn Mâr, Ömeber b. Abdülaziz, ö. 536 H.

Müstensih: Ahmed b. Hacı İbrahim b. Hacı Felekşah

Konu: Fıkıh

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): 660 (1262)

Boyutları: 125x143,170x257 mm

Varak Sayısı: 164

Satır Sayısı: 25

Yazı Türü: Nesih

Hanefî fikhına ait olan bu yazma eser cildinin etrafı, sırtı ve sertabı meşin kaplı; kapakları ve miklebi ise ebru kâğıt kaplıdır. Sertabında yırtılma ve kopmalar bulunmaktadır. Ebru kağıdında kullanılan teknik yürek hatip tekniğidir. Kullanılan boya renkleri açık mavi, sarı ve koyu yeşildir. Zemin açık mavi neftli boya ile oluşturulmuştur. Hatipler ise önce sarı sonra da ortasına koyu yeşil boya damlatılarak yapılmıştır. Yürek hatiplerin bir kısmında biz merkezden geçirilmiş bir kısmında bu gaye güdülmemiştir. Hatiplerin uç kısımları düz ve kıvrımlı olarak iki farklı şekilde yapılmıştır. Ön kapakta bulunan ebrulu kâğıt renklerini kaybedecek seviyede solmuş ve kurt ebrunun muhtelif yerlerine zarar vermiştir. Arka kapakta renklerde solma görünmekte, kenar kısımlarda lekelenmeler mevcuttur. Miklebtteki ebrunun renkleri kapaklara oranla daha belirgindir. Ebruya biri miklepte biri arka kapakta olmak üzere iki yerde yeşil boya damlamıştır (Fotoğraf: 2.15).

Fotoğraf: 2.15 (FEK, 2.15: No'lu katalog)

Katalog No: 16

Demirbaş No: 34 Fe 2033/1

Eser Adı: Hâşiye 'ale'l-'İzzî

Yazar Adı: el-Lekânî, Nasırüddin Muhammed, ö.958 H. [şrh]

Müstensih: Yok

Konu: Afro-Asyatik diller Sami dilleri

Dili: Arapça

Telif Tarihi Hicri (Miladi): -

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi): 1025 (1616)

Boyutları: 210x150,140x95 mm

Varak Sayısı: 1-59

Satır Sayısı: 21

Yazı Türü: Nesih

Eserin cildinin kenarları kırmızı meşin, kapakları ebru kağıdı kaplıdır. Şirazesı sağlamdır. Eserde Feyzullah Efendi'nin değil, oğlu Seyit Murtaza Efendi'nin vakıf mührü bulunmaktadır.

Yazma eserin cildinde bulunan ebrulu kâğıt koleksiyonda bulunan tek lale ebrusudur. Kullanılan boya renkleri; zeminde toprak izlenimi veren bir kahverengi, çiçeğin soğanında siyaha yakın koyu bir renk, yeşil sap boyası ve kırmızı pigment çiçek boyası kullanılmıştır. Bu ebrunun çiçek ebrusunu sanata kazandıran Necmettin Okyay'a ait olduğunu düşünmekteyiz. Eserde lale ilk denemelerinde gördüğümüz gibi soğanıyla tasvir edilmiştir. Yeşil sap boyasında ise kumlanma görünmektedir. Dikkatleri çeken bir diğer husus bu dönemlerde pigment boyalar tercih edilmezken lalenin taç yapraklarında kullanılan kırmızı pigment boyadır. Ve bu kısımda görülen ciddi yıpranmalar zihinlerde pigment boyaların dayanıklılığı konusunda soru işaretleri oluşturmaktadır (Fotoğraf: 2.16).

Fotoğraf: 2.16 (FEK, 2.16: No'lu katalog)

DEĞERLENDİRME

Millet Yazma Eser Kütüphanesi Feyzullah Efendi Koleksiyonunda 2193 adet numaralandırılmış eser bulunmaktadır. Bu eserlerin bir kısmı birkaç ciltten oluştuğu için 2608 adet nüsha görüntüsü bulunmaktadır. Koleksiyonda bulunan 2188 numaralı eser ve sonrasındaki eserler matbu eserlerdir, bu sebeple değerlendirmeye alınmamıştır. Çalışmamıza konu olan yazma eser içerisinde 713 adet ebrulu eser olduğu tespit edilmiştir. İncelenemeyecek düzeyde yıpranmış ve tekrarı bulunan ebrular tez kataloğuna alınmamıştır. Çalışmamızda ebru çeşitliliğinden kaynaklı battal temelli ebrular ile hatip ve çiçekli ebrular olarak iki ayrı grup katalog halinde incelenmiştir.

Battal ve Battal Temelli Ebrular Kataloğu Değerlendirme:

Koleksiyondaki battal ve battal temelli ebruları yansıtabilmek adına 53 adet ebrudan oluşan birinci bölüm kataloğu hazırlanmıştır. Ebru tarihi açısından koleksiyonun oluşturulduğu 17. yy. ebru sanatı algısını yansıtacak eserler seçilmeye çalışılmıştır. Ebru teknikleri, kullanılan renkler, bugünkü durumları detaylıca incelenmiştir.

Seçilen eserlerin 2 tanesinin üzerinde tarih kaydı okunmaktadır. Katalog 32 numaralı eserdeki ebru (H. 1024 /M. 1602), 17. yüzyıl, Katalog 49 numaralı eserdeki (H. 1253/ M. 1831) 19. yüzyıl ebrularına örnek teşkil etmektedir.

Katalogda 3 adet battal ebru bulunmaktadır (Katalog 14'ün tamiratında kullanılan ebru, Katalog 22, Katalog 29). Tarz-ı kadim dediğimiz teknikteki bu ebruların boyaları serpilme sırasına göre hazırlanmıştır. 14 numaralı ebruda 4 renk, 22 numaralı ebruda 4 renk ve üzerine battalda kullanılan bir renkten serpmeye, 29 numaralı ebruda 5 renk ve üzerine battal içerisinde bulunmayan yeni bir renkten serpmeye yapılmıştır. Koleksiyondaki benzer özellikteki ebruların demirbaş numaraları: (34 Fe 227, 34 Fe 230, 34 Fe 241, 34 Fe 250, 34 Fe 256/2, 34 Fe 272, 34 Fe 305, 34 Fe 308, 34 Fe 437)

Battal ebrusunda üzerine son atılan boyanın neftli hazırlanarak içinde küçük delikler açılması ile elde edilen ebrulara Edhem Efendi Battalı (Neftli Battal) denilmektedir. Koleksiyondaki bu ebruları temsilen Katalog 34 ve Katalog 36'daki ebrular incelenmiştir.

Katalog 20’de de battal üzerine en son atılan boya neftlidir ama bu neftli boya öbekler halinde değil serpme olarak atılmıştır. Bu sebeple Edhem Efendi battalı olarak değerlendirilmemelidir. Koleksiyondaki benzer özellikteki ebruların demirbaş numaraları: (34 Fe 501, 34 Fe 602/1, 34 Fe 624, 34 Fe 721, 34 Fe 924, 34 Fe 949, 34 Fe 1727, 34 Fe 2151)

Ebru yapmak için hazırlanan sıvının kıvamı olması gerekenden daha sıvı olduğunda boyalara istenilen formu vermek zorlaşır. Bu bağlamda koleksiyonda bozulmuş ya da kıvamı ayarlanamamış kitrede yapılmış ebruların var olduğu tespit edilmiştir. Katalog 28, Katalog 32, Katalog 47 gibi üzerindeki yazılar sebebiyle incelemeye aldığımız ebrular ve Katalog 52 buna örnektir. Katalog 52’de de görüldüğü üzere bu tarz ebrularda çok renklilik tercih edilmemiş genelde iki veya ikisi birbirine yakın üç renk kullanılmıştır. Çalışmamızda bu tarzda en çok rastladığımız renkler kırmızı, açık mavi ve koyu mavidir. Kitrenin istenilen kıvamda olmayışından henüz istenilen kıvam arttırıcılara ulaşamadığını dolayısıyla bu eserlerin erken dönemlere ait ebrular olduğunu düşünmekteyiz. Koleksiyondaki benzer özellikteki ebruların demirbaş numaraları: (34 Fe 162, 34 Fe 235, 34 Fe 239, 34 Fe 309, 34 Fe 310, 34 Fe 311, 34 Fe 312, 34 Fe 313, 34 Fe 314, 34 Fe 315, 34 Fe 316, 34 Fe 317)

Neftli boyaların yoğun olarak kullanıldığı koleksiyonda sadece neftli boyalardan hazırlanmış ebrulu ciltlerde bulunmaktadır. Koleksiyonda Katalog 23 vb. tek renk zemin ebrularının yanı sıra birkaç renkten hazırlanmış neftli boyalarla yapılmış battal ebruları da vardır (Katalog 41). Neftli boyaların kullanımı günümüzde çok yaygındır. Ancak 17. Yüzyılda toplanmış bir koleksiyonda bu kadar yoğun bulunması ebru tarihi açısından yeni çalışmalara kapı aralamaktadır. Koleksiyondaki benzer özellikteki ebruların demirbaş numaraları: (34 Fe 144, 34 Fe 145, 34 Fe 150/4, 34 Fe 351, 34 Fe 811)

Gelgit ebruları şal ebrusu, taraklı ebru gibi tekneye farklı renklerde boyaların atılması ve sonrasında bu boyalara biz veya bir tarakla şekil verilmesi suretiyle oluşturulur. Koleksiyonu yansıtacak gelgit ebrular kataloğa özenle seçilmeye çalışılmıştır. Katalog 5, Katalog 7, Katalog 18 gelgit üzerine neftli serpme, Katalog 21 gelgit üzerine serpme günümüzde de çokça tercih edilen ebrulardandır. Katalog 24’ün çapraz

konumlandırılması kâğıdın yerleştirilişinde kaynaklı olabilme ihtimalide olsa alışılmışın dışında bir çalışmadır. Koleksiyondaki benzer özellikteki gelgit ebruların demirbaş numaraları: (34 Fe 8/1, 34 Fe 55, 34 Fe 233, 34 Fe 306, 34 Fe 318, 34 Fe 328, 34 Fe 389, 34 Fe 396, 34 Fe 409, 34 Fe 429, 34 Fe 430, 34 Fe 442, 34 Fe 463)

Katalog 3, Katalog 13, Katalog 27, Katalog 31, Katalog 43, Katalog 50, şal ebrusu boyaların tekneye serpilmesinin ardından gelgit yapıp ‘s’ler çizilmesiyle hazırlanan bir ebrudur. Katalog 13, 27, 31, 43, 50 benzeri şal üzerine nefli serpmeler günümüzde de çokça tercih edilmektedir, Katalog 3’ te ise boyalardan birinin içerisine yağ katılmasıyla şal yapılması nadiren karşılaşılan bir çeşittir. Koleksiyondaki benzer özellikteki şal ebruların demirbaş numaraları: (34 Fe 19, 34 Fe 141, 34 Fe 271, 34 Fe 297, 34 Fe 362, 34 Fe 363, 34 Fe 364, 34 Fe 366)

Bu koleksiyonda dikkatleri çeken bir diğer ebru tekniği ise şal ebrusu yapım tekniğinde olduğu gibi ‘s’ler barındıran ama gelgit üzerine olmadığı için serpilerek boyalara yürek hatip formu kazandırılmış ebrulardır. Battal temelli tüm ebrularda olduğu gibi farklı renklerde boyaların serpilmesiyle başlaması ve hatip ebrulardaki gibi bir düzen takip edilmeyişinden birinci bölümde değerlendirmeyi uygun görmekteyiz (Katalog 39, Katalog 53). Her ikisinde de ilk boya ile bir zemin oluşturulmuş üzerine atılan diğer boyalar ise az miktarda kullanılmıştır.

Tarak ebrusu koleksiyonda en çok kullanılan ebru çeşididir (Katalog 4, Katalog 6, Katalog 8). Tarak çekildikten sonra üzerine şal deseni de çokça kullanılmıştır. Kullanım miktarının fazlalığından o dönemde beğeni kazandığı kanaatine ulaşmaktayız. Ama kullanılan tarakların iğne aralıkları eşit değildir günümüz şartlarına göre kalitesiz taraklı ebrulardır (Katalog 9, Katalog 14, Katalog 17, Katalog 25, Katalog 37).

Koleksiyonda yağ kullanımı kadar ilgi çeken bir diğer unsur, battal temelli ebrulara minik damlacıklar bırakarak düzenli veya düzensiz olacak şekilde yürek hatiplerin yapılmasıdır. Gelgit üzerine örneklerini Katalog 2 ve Katalog 11’de, şal üzerine örneklerini Katalog 15 ve 16’da tarak üzerine örneklerini Katalog 10, Katalog 12, Katalog 30, Katalog 40’da inceledik. Ebru tarihinde bu kadar fazla kullanılmış olup kanaatimizce estetik bir

görünümüne de sahip olan bu tekniğin şu an unutulmuş olması bu ve benzeri ebruların çalışılması, tanıtılmasını gerekli kılmaktadır. Koleksiyondaki benzer özellikteki ebruların demirbaş numaraları: (34 Fe 63, 34 Fe 74/1, 34 Fe 90, 34 Fe 186, 34 Fe 259, 34 Fe 369, 34 Fe 466, 34 Fe 495, 34 Fe 497)

Battal temelli olarak değerlendirdiğimiz bir diğer ebru yapım tekniği bülbülyuvası ebrusudur. Serpilen boyaların üzerine sıralı helezonlar yapılmasıyla meydana gelmektedir. Koleksiyonda sadece bir renk kullanarak yapılan bülbülyuvası bulunmaktadır. Katalog 26'da incelediğimiz ebru neftle hazırlanmış boyanın serpilip tekniğin uygulanması ile meydana gelmiştir. Üzerine de neftle serpme yapılması neftin o dönemde her yerde ve her çeşit ebruda kullanıldığını göstermektedir. Koleksiyondaki tek renk neftli boya ile bülbülyuvası örnekleri: (34 Fe 280, 34 Fe 503, 34 Fe 559, 34 Fe 616, 34 Fe 658, 34 Fe 748) İki farklı renk neftli boya hazırlayarak yapılmış bülbülyuvası ebrusu Katalog 44'te sarı ve mavi neftli boyalarla yapılmıştır. Katalog 1'de battal ebru tekniğinde olduğu gibi kırmızı ve sarı renk serpildikten sonra üzerine büyük öbekler halinde neftli mavi boya serpilmiştir. Katalog 42 de daha günümüzdeki bülbülyuvalarına benzer çok renklidir. Helezon şekli verildikten sonra bunda da neftli serpme yapılmış olması, neft kullanımına bir kez daha dikkat çekmiştir.

Koleksiyonda bulunan tek dalgalı ebru Katalog 35'te incelenmiştir. Zeminde kullanılan fıstık yeşili ve siyah renk boyalara şal deseni yapılıp üzerine büyük öbekler halinde boyanın atılmasıyla Mustafa Düzgünman'ın ebrularına benzemektedir. Dalgalar, uygulama tekniği olarak çok nizamidir. Ancak bir imza bulunmadığından eserin kime ait olduğunu bilememekteyiz.

Hatip ve Çiçekli Ebrular Katalogu Değerlendirme

Ayasofya hatibi Mehmet Efendi'yle koleksiyonu vakfeden Feyzullah Efendi yakın dönemlerde yaşamışlardır. Koleksiyonda bulunan hatip ebrular ilk denemeleri olma ihtimaliyle de incelemeye değer görülmüştür.

İkinci bölüm kataloğumuzda 7 adet hatip ebrusu incelenmiş bulunmaktadır. Katalog 15'te yürek hatip, Katalog 2 yürek hatip, ikili yürek hatip, taraklı yürek hatip bir arada kullanılmıştır. Belli bir usul gözetmeden yürek hatip denemeleri olarak değerlendiriyoruz. Katalog 10 iki farklı renkte örüntü kurarak yapılmış hatiplerdir. Katalog 7 ve Katalog 9 çarkıfelek hatip formudur. 7 de çarkıfelek formu tarakla verilmiştir. Hatipler arasında bağlantı devam etmektedir, Katalog 9'da ise çarkıfelek hatibin her motifi tek tek yapılmıştır. Bir sırada sadece iç kısmı taramak bir unutma değil, yeni bir hatip denemesi olabilir. Katalog 8 yıldız hatip kullanılan renkler diğer hatiplere göre daha canlıdır, pigment boya kullanılmıştır. Katalog 12 ise günümüzde çok tercih edilmeyen yaprak hatibidir. Meşe yaprağına benzemektedir. Koleksiyondaki benzer özellikteki ebruların demirbaş numaraları: (34 Fe 498, 34 Fe 555, 34 Fe 747, 34 Fe 857/3, 34 Fe 870, 34 Fe 1580)

Buket çiçekli ebrular, çiçek denemelerin ilk başlangıç zamanı gibidir. Üsluplaştırmayı başarılı kılmak için orijinal çiçek sapları gibi ebruda çiçek sap uçlarına gölge oluşturmak amaçlanmıştır. Taç yaprak altlarına yaprak uç kısımların yerine ışık oluşturacak sarı renk boya kullanılmıştır. Koleksiyondaki benzer özellikteki ebruların demirbaş numaraları: (Katalog 3, Katalog 4, Katalog 14)

SONUÇ

Millet Yazma Eserler Kütüphanesi Feyzullah Efendi Koleksiyonu'nda 2188 adet yazma eser bulunmaktadır. Çalışmamız bu koleksiyondaki ebrulu ciltleri kapsamaktadır. Tüm katalog incelenmiş sayısal olarak 713 adet ebrulu eser olduğu tespit edilmiştir. Yazmaların bazılarında birden fazla ebru kâğıdı kullanılmıştır. İncelenemeyecek düzeyde yıpranmış olan ebrular değerlendirmeye alınmamıştır.

Koleksiyonda kullanılan ebru çeşitleri: 26 adet battal ebru, 10 adet nefli battal ebru, 16 adet kıvamı iyi ayarlanamamış kitrede yapılmış battal ebru, 32 adet gelgit ebru, 12 adet nefli gelgit ebrusu, 3 adet gelgit üzerine yürek hatip, 55 adet şal ebru, 7 adet nefli şal ebru, 47 adet şal üzerinde hatip, 31 adet taraklı ebru, 25 adet tarak üzerine şal deseni yapılmış ebru, 15 adet tarak üzerine bülbülyuvası deseni yapılmış ebru, 15 adet bülbülyuvası ebrusu, 9 adet hatip ebrusu, 14 adet çiçek buketi ebrusu, 7 adet sarı zeminli altı taç yapraktan oluşan çiçek ebrusu, 2 adet beş taç yapraklı çiçek ebrusu, 1 adet lale ebrusu bulunmaktadır.

Koleksiyondaki ebrulu ciltlerin 16'sının üzerinde notlar bulunmaktadır. Ebru tarihi için önem arz eden bu notlar incelenmiştir. Hicri 1024 ve Hicri 1253 tarihinde veya daha öncesinde yapılıp bu tarihte kullanılmış ebrular tespit edilmiştir. Ebru sanatkarına ait imzası bulunan bir ebru bulunamamıştır.

Koleksiyonda kullanılan boya renkleri katalogda incelenmiş, katalog değerlendirmeleri yapılmıştır. Koleksiyona hâkim olan boya renkleri ise sarı, mavi ve kırmızıdır. Ana renkler haricinde boyalar karıştırılarak ara renklerin de kullanılmıştır. Çok nadirde olsa pigment boyalarında kullanıldığı görülmektedir. Koleksiyonda boya kullanımında dikkat çeken unsur neftin oldukça farklı şekillerde ve oldukça farklı türlerdeki ebrularda kullanılıyor olmasıdır. Neftli boyanın genel kullanımı ebrunun son aşaması olarak derinlik kazandıran serpme boya şeklinde kullanılmasıdır. Koleksiyondaki birçok ebruda alışılmışın dışında zemin olarak veya şal ebrunun, taraklı ebrunun boyalarından bir boya olarak kullanılmıştır.

Değerlendirmesini yaptığımız battal temelli ebrularda; taraklı ebrularda kullanılan yardımcı malzeme olan tarak kalitesi iğne aralıklarındaki mesafe farklarından dolayı günümüzde istenilen düzeyde olmadığıdır. Taraklı ve şal ebrunun yapım aşamalarında önce gelgit yapılmaktadır. Koleksiyonu incelediğimizde gelgit yapılmadan tarak çekildiği yahut şal formu verildiği görünmektedir. Gelgit yapılmadan verilen şal deseni yürek hatibi anımsatmaktadır. Bu benzerlik hatip ebruların beğeni kazanıp çokça yapılmaya başlandığı 17. ve 18. yüzyılın bir yansıması olarak yorumlanabilir. Çalışmamızdaki gelgit ebrusu, şal ebrusu, tarak ebrusu gibi battal temelli ebrularında üzerine boyalar damlatarak küçük yürek hatiblerin birçok eserde kullanılmış olması dönemin sanatsal zevkinin bu tarzda ebrular olduğunu göstermektedir.

Koleksiyonda çiçekli ebru kullanımı azdır. Kullanılan çiçekli ebrularda küçük buketler halinde tercih edilmiştir. Bu ebrularda eşit taç yaprakları ve biz kalıntılarından yapıldıkları dönemde çiçek bizi kullanıldığı görünmektedir. Akkâse ebru, karanfil ebrusu, menekşe ebrusu, gelincik ebrusu, sümbül ebrusu, gül ebrusu, efsun çiçekli ebru vd. rastlanmamıştır.

Yazma eserlerde çeşitli tadilatlar yapıldığı, ebru üzerine yeni bir ebru kâğıdı onarımı yapıldığı görünmektedir. Genel itibariyle değerlendirdiğimizde cildin iç kapağında kullanılan ebrular çevrenin olumsuz şartlarından daha az etkilenmiştir. Boya renkleri kapaklarda kullanılan ebrulara oranla canlılığını koruyabilmektedir. Kapaklarda bulunan ebrularda yıpranmalar ve kopmalar görünmektedir.

Yaptığımız araştırmayla görülmektedir ki ebru eserlerinin muhafaza edildiği yerlerden biri olan yazma eser kütüphanelerindeki ebru örneklerinin incelenmesi, ebru sanatındaki estetik algının yüzyıllara göre değişimini ortaya koyması bakımından önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Arıtan, Ahmet S.. “Türk Ebrû San’atı ve Bugünkü Durumu”, *S. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 5, Konya, (1999), s. 441-469.
- Arkın, Mehmet. *Feyzullah Efendi’nin “Letaifnâme’si” (Metin-Dil İncelemesi-Sözlük)*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Babaoğlu, T. Alparslan. *Türk Ebrûsu: Nakş-ı ber âb*. İstanbul: Klasik Türk Sanatları Vakfı Yayınları, 1. Basım, 2017.
- Barutçugil, Hikmet. *Türklerin Ebru Sanatı*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1. Basım, 2007.
- Başar, Serhat. *Osmanlı Şeyhülislamı*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, 1. Basım, 2017.
- Benson, Jake. "The Art of Abrî: Paper Marbling in the Islamic World", *Sultans of Deccan India 1500-1700*, (2015), 157-159.
- Cengiz, Muammer. “Feyzullah Efendi’nin Kitabü’l-Ezkar bi’l-Aşıyyi ve’l-İbkar’ı”, *Erzurumlu Şeyhülislam Seyyid Feyzullah Efendi Sempozyumu*, ed. Ömer Kara, s. 299-307, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınevi, 2015.
- Derman, M. Uğur. *Türk Sanatında Ebru*. İstanbul: Akbank Yayınları, 1. Basım, 1977.
- Derman, M. Uğur. İstanbul’da Ebru Sanatı”. *Antik Çağ’dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*. 7. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, 1. Basım, 2015.
- Derman, M. Uğur. “OKYAY, Mehmed Necmeddin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Derin, Fahri Ç. “Şeyhülislâm Feyzullah Efendi’nin Nesebi Hakkında Bir Risale”. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi* 10/14, (Eylül 1959), 97-103. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iutarih/issue/9588/119647>
- Gülgen, Hicabi. “Türk Tarihinde Ustalar ve Üslup Değişimi”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25/1 2016, 153-183. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uluifd/issue/24732/261525>
- İpşirli, Mehmet. “Feyzullah Efendi’nin Biyografisine Dair S.F. Meservey’in Çalışması Üzerine Bazı Değerlendirmeler”, *Erzurumlu Şeyhülislam Seyyid Feyzullah Efendi Sempozyumu*, ed. Ömer Kara, s. 145-150, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınevi, 2015.
- Jorga, Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi 1640-1774*, 4. Cilt, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 1. Basım, 2017.
- Kantemir, Dimitri. *Osmanlı İmparatorluğunun Yükseliş ve Çöküş Tarihi* 3, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1980.

- Kara, Ömer. Çögenli, M. Sâdi. “Şeyhülislam Feyzullah Efendi: Hayatı ve Eserleri”, *Erzurumlu Şeyhülislam Seyyid Feyzullah Efendi Sempozyumu*, ed. Ömer Kara, s. 35-99, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınevi, 2015.
- Karahasanoğlu, Selim. “Yanlış Zamanda Yanlış Adam: Feyzullah Efendi” *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 3/5, 2005.
- Katgı, İsmail. Osmanlı Devleti’nde Öldürülen Şeyhülislamlar, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Kaya, Süleyman. *Fetava-yı Feyziye Şeyhülislam Feyzullah Efendi*. İstanbul: Klasik Yayınları, 1. Basım, 2009.
- Kazıcı, Ziya. “Osmanlılarda Şeyhülislâmlık Müessesesi”. *Diyanet Dergisi*. 18/5, (Eylül-Ekim 1979), s. 292-299.
- Kürkçü, Ayşe. *Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Koleksiyonu 2843 Numarada Kayıtlı Mecmuatü Kasaid Fi Medhi Şeyhülislam Feyzullah Efendi Transkripsiyonlu Metin- İnceleme*, Giresun: Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Kütükoğlu, Mübahat S. XX. *Asra Erişen İstanbul Medreseleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1. Basım, 2000.
- Mandıracı, Sabri. “Ebru Sanatının Günümüzdeki Konumu Nedir? Geleceği Nasıl Daha İyi Olabilir?”. *Kamu ve Özel Kuruluşlarla Orta Öğretimde, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri 18-20 Kasım 1992*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1994.
- Okumuş, Mesut, "Erzurumlu Şeyhülislam Feyzullah Efendi ve Osmanlı İlim Hayatındaki Yeri": *Türk-Islam Düşüncesi Tarihinde Erzurum Sempozyumu*, s. 343-368. Erzurum: Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2007.
- Okumuş, Osman. “Osmanlı Tarihinde Katledilen Şeyhülislamlar”. 5/1, *Amasya: Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 2013, s. 387-396. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sobiadsbd/issue/11355/135757>
- Ovalıoğlu, İlhan. *Arşivin Rengi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1. Basım, 2007.
- Özcan, Abdülkadir. “Edirne Vak’ası”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/445-446. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Özen, Mine Esiner. “Battal Ebru”, *Yazma Kitap Sanatları Sözlüğü*, İ. Ü. Fen Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1985.
- Pazarbaşı, Erdoğan. “Mehmet Efendi, Vani”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/458-459. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Peremeci, Osman Nuri. *Edirne Tarihi*, Edirne: Bellek Yayınları, 2. Basım, 2011.
- Tahşi, Mehmet Serhan. “Feyzullah Efendi, Seyyid”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 12/527-528. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.

- Türek, Ahmet. Derin, F. Çetin. “Feyzullah Efendi’nin Kendi Kaleminden Hal Tercümesi”. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, (Mart, 1969), s. 205-218.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Devleti’nin İlmiye Teşkilâtı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.
- Uluçam, Abdüsselam. “Feyzullah Efendi Medresesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Ünver, A. Süheyl. “Türk Tezyinatında Tezhip ve Ebru”, *Radyo*, S. 29, 1943.
- Yakıt, İsmail. “Osmanlı İlmiye Teşkilatı ve Şeyhülişlâmlar”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 6/6, (1999). s.19-48.